

आर्यभिषक् ' पुस्तकावलिः । संख्यांकः २३.

श्रीशंकरः ।

श्रीनिघंटशिरोमणिः ।

प्रथमः पार्श्वः (भागः)

पदे-कुलावतंस-दाजीज्योतिषी-मूनुना शंकर-

शास्त्रिणा चिकित्सकेन संपादितः

मुद्रितश्च ।

राजशासनानुसारेण सर्वेऽधिकाराः स्वाधीना एव ।

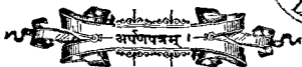
मुम्बापुर्यां

' गोवर्धनमुद्रालये ' मुद्रापितम् ।

शके १८२० — सन १८९८.

मूल्यं (॥१०॥) पादोनरूपकः ।

स्थानम् ।-मुंबई, नवा नागपाडा, आर्यभिषकार्यालयम् ।

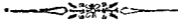
LIBRARY

भो श्रीमन् कुरुदवाहसंस्थानधेप्यंशांशुमान्,
विद्या-विनय-सच्छीलता-निपुणतम, विद्व-
त्साहार्द-सहृदय-हृदय, विद्याविभूषण-
भूषणैकतत्पर, श्रीमद्रणेशगुणगणगण-
न-मनन-निलीन, मत्पूज्य-सुहृद्रत्न,

राजमान्यराजश्रिया विराजित-पटवर्धनकुलभूषण
हरिहरात्मज (सल्लु अपूर्वप्रतिम ।)
गणपतराय (अपरनाम्ना)
वापूसाहेव,

मया किञ्चिन्मात्रेण संपादितमिदं
पुस्तकं, भवत्सकाशे प्रेमादरविनयपुरस्सरमह-
मर्पयामि ।

धीशंकर
श्रीनिघंटशिरोमणिः ।

मंगलाचरणम् ।

धीगणेश्वराय नमः । चंद्रे महागणपतिं प्रथमनिधिं सिसिद्धये । लवो-
दर चतुर्गुह्यं शुंडावृण्डविराजितम् ॥ १ ॥ आदौ निघंटानालोच्य नाम-
भिः पत्रकं कृतम् । सिद्धेश्वराख्यवैद्येन केलापुरनिघासना ॥ २ ॥
तद्ग्राह्या राघवस्तु निघंटानां शिरोमणिम् । अकरोद्भिपजां प्रीत्यै लो-
कोपकृतिहेतवे ॥ ३ ॥

१ गुडुचीं म गुठरेण । (नामानि,) गुडुच्यमृतबली च ज्वरारिरमृता
तथा । श्यामांबरा सुररुता तथैव मधुपाणिका ॥ १ ॥ छिन्नोद्भवा मृत-
लता छिन्ना चैव रसायनी । तथैव सोमलतिका तद्भद्रमृतसमवा ॥ २ ॥
घत्सादनी छिन्नहा विशल्या तु भिषक्प्रिया । कुंडलिनी वयस्था च
तथा चैव जिबंतिका ॥ ३ ॥ चडहासा छिन्ना च तथा नागकुमारिका ।
पते 'राजनिघंटे' तु सम्यक् प्रोक्ता भिषग्वरैः ॥ ४ ॥ धारा तु कुंडली
चैव छिन्नांग चक्रलक्षणा । तद्रिका ज्वरनाशी च मंडली देवनिर्मिता
॥ ५ ॥ सौम्या पिश्या यदुच्छिन्ना प्रोक्ता 'धन्वंतरे' तथा । 'केयदेवे' भि-
षक्श्रेष्ठे । 'सोमा' चैका प्रकीर्तिता ॥ ६ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव छिन्वा
चैका स्मृता बुधे । चक्रिका तंत्रिका चैव प्रोक्ता 'भानुप्रकाशके' ॥ ७ ॥
तिका मृता भिषक्श्रेष्ठः प्रोक्ता 'गणनिघंटके' । चत्वारिंशत्संख्यकाश्च
संप्रोक्ता भिपजां वरैः ॥ ८ ॥ गुणा । गुडुची कौण्ठवीर्या च कपाया
तिका स्मृता । कृष्णज्वरवर्मानां च नाशिनी भ्रमहारिणी ॥ ९ ॥ पांडु-
प्रमेहचातासकदाहर्हरी रसायनी । संप्रोक्ता भिपजां श्रेष्ठे 'राज'ना-
मनिघंटके ॥ १० ॥ रक्तार्शकुण्डलनां त्रिशोषाणां विनाशिनी । प्राप्ते
मेघ्यायु प्रदेति कफयातापहारिणी ॥ ११ ॥ कंडूमेन्या पित्तघ्नी कला
'धन्वंतरे' स्मृता । पाके मधुरसा हृया वन्दिहृत वासनाशिनी ॥ १२ ॥
कामलामज्जरतीति 'केयदेवे' स्मृता बुधे । दोषज्वरहरा चैव क्षीपनी

तिक्तमुष्णं रसश्चैव कटुप्रोक्तं सदैव हि । यलोमकफपित्तघ्नं कङ्कण-
विनाशनम् ॥ ३५ ॥ अजग्ज्वरघ्नं दाहघ्नं प्रोक्तं राजनिघंटके । पत्रं तस्य
मिषक्श्रेष्ठैः पित्तघ्नं कफनाशनम् ॥ ३५ ॥ रक्तदोषहरं चैव संप्रोक्तं नैव
संशयः । फलं त्रिदोषशमनं पल्लो चैव कफापहा ॥ ३६ ॥ मूलं विरेचनं
प्रोक्तं 'धन्वन्तरिनिघंटके' । वल्लो शीतकरी प्रोक्ता श्लेष्मघ्न बीजतै-
लकम् ॥ ३७ ॥ वाताशीतिहरः चैव 'द्रव्यरत्ने' प्रकीर्तितम् । फलं त्व-
न्दोषशमनं प्रोक्तं गणनिघंटके ॥ ३८ ॥ ५ काकोली । काकोली मधुरा
फार्का वायसा वायसूलिका । क्षीरा तु धृक्क्षिका धीरा- शुक्ला धीरा तु
मेदुरा ॥ ३९ ॥ ध्वाक्षोली स्वादुमांसा च, वयस्था जीवनी तथा । पत्रे
'राजनिघंटे' तु सम्यक् प्रोक्ता मिषग्वरैः ॥ ४० ॥ कोकिला कविभिः
प्रोक्ता 'धन्वन्तरिनिघंटके' । काकोष्णी कवली फाणा शुक्लक्षीग तथैव
च ॥ ४१ ॥ ततस्तु, क्षीरशुक्लिका कापस्था च तपस्विनी, 'केयदेवे'
मिषक्श्रेष्ठैरेते प्रोक्ता न संशयः ॥ ४२ ॥ चायसोली मिषक्श्रेष्ठैः प्रोक्ता
'मदनपालके' । चतुर्विंशतिम्वर्या च संप्रोक्ता मिषजां चरैः ॥ ४३ ॥
गुणाः । शीतमधुरसा चैव क्षयपित्तानिलापहा । रक्तदाहहरा चैव ज्वर-
दाहविनाशिनो ॥ ४४ ॥ कफनिघंटुरिणो प्रोक्ता तथा शुक्रनिघंटो । प्रो-
क्ता 'राजनिघंटे' स्मिन् मिषकश्रेष्ठैर्न संशयः ॥ ४५ ॥ घृष्या गुरु वृह-
ण च वातपित्तहरा तथा । शोषघ्नी 'केयदेवे' च संप्रोक्ता मिषजां
चरैः ॥ ४६ ॥ रक्तपित्तहरा चैव हृद्रोगशमनी तथा । प्रोक्ता 'द्रव्यनिघंटे'
च मिषक्शास्त्रविशास्त्रैः ॥ ४७ ॥ वातघ्नाहरा चैव प्रोक्ता 'मदनपा-
लके' । वातदाहापित्तघ्नी शोषहा 'भाप्रतामके' ॥ ४८ ॥ ६ क्षीर-
फाला । ततस्तु क्षीरकाकोली क्षीरशुक्ला पयस्विनी । पयस्था क्षीरमधुरा
धीरा क्षीरविपाणिका ॥ ४९ ॥ जीववल्ली जीवशुक्ला 'राजनाम्नि' नि-
घंटके । क्षीरिणी तु सुकोली च वयस्था च क्षुरा तथा ॥ ५० ॥ विपा-
णिका 'केयदेवे' कविभिः परिकीर्तिता । सुरावह्या-सिरावहा च
'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृता ॥ ५१ ॥ तथा 'मदनपालके' च सुरावहा परिकी-
र्तिता । धारा तु क्षीरवल्लीका शुक्ला 'भावप्रकाशके' ॥ ५२ ॥ शुष्णा ।
हृद्रोगशमनी प्रोक्ता 'द्रव्यनामनिघंटके' । ७ अण्डरान गन्धू । सु-
पर्णा भुद्रमहा दिग्धी मार्जारगंधिका ॥ ५३ ॥ वगजा त्रिगुणी च्छन्वा-

श्रूयणां च कुरगिका । पाशित्वा पाङ्गमुद्रा च वनमुद्रा वनाङ्गवा ॥ ५४ ॥
 अरण्यमुद्रा घन्या च प्रोक्ता 'राजनिघण्टके' । शिष्यदुभयहस्ता च
 तथैव घनजाटिणी ॥ ५५ ॥ 'धन्वतरिनिघण्टे' च प्रोक्तया कविमत्तमे
 श्रृगगघा शिबिपर्णी वनत्रा सिशिरिगिणी ॥ ५६ ॥ सहा तु 'केयदेवे' च
 शिबिसिन्ही प्रकीर्तिता । कुरटिणी सुवणा च सिन्ही श्रृगी तथैव च
 ॥ ५७ ॥ प्रोक्ता 'मदनपाले' च भिषकशास्त्रविशारदौ । अल्पिका चप्रपर्णी
 च प्रोक्ता 'भावप्रकाशके' ॥ ५८ ॥ एकत्रिंशतिसत्याका सप्रोक्ता मि-
 पजा घरे । गुणा । मुद्रपणा हिमा प्रोक्ता कामप्ररिनाशिनी ॥ ५९ ॥
 यातरफतापहा चैव प्रोक्ता 'राजनिघण्टके' । स्वावु वृमिन्ही कफहर
 प्राक्ता 'धन्वतर' ध्रुवम् ॥ ६० ॥ लघु द्वापत्रयर्क्षी च प्रहृणादापहारिणी ।
 अशानिसारहृषीति सप्रोक्ता 'केयदेवके' ॥ ६१ ॥ जनुज्वरहरा चैव
 'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृता । कक्षा 'भावप्रकाशे' च सप्रोक्ता भिषजां
 घरे ॥ ६२ ॥ कफपित्तहरा चैव तथैव रक्त (?) स्तमिनी ॥ प्रोक्ता
 'गणनिघण्टे' च भिषकशास्त्रविशारदौ ॥ ६३ ॥ जीवती । म हरण । री ।
 जीवती जीवनी जीव्या जीवती जीवदात्रिका । शाकश्रेष्ठा जीवभद्रा
 भद्रा मगल्यनामका ॥ ६४ ॥ एषा 'राजानघण्टे' तु सप्रोक्ता भिषजा घरे
 । यशस्करी मागधेया तथैव जीवचन्द्रिनी ॥ ६६ ॥ श्रुद्रजीवा यशस्या च
 शृगाटी जीवपुष्टिका । कामिका शशियाजां चापगला जीवनीयका ॥ ६६ ॥
 'धन्वतरिनिघण्टे' च प्रोक्तया भिषजा घरे । मधुस्वप्ना जीवपुण तु-
 त्या भद्रमधुञ्जया ॥ ६७ ॥ नामधेया पुत्रभद्रा जीवदेवा मुञ्जकरी । शृ-
 गराटी 'केयदेवे' सप्रोक्ता कविमत्तमे ॥ ६८ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव
 जीवना परिकीर्तिता । तत पयस्विनी चैव प्रोक्ता भावप्रकाशके ॥ ६९ ॥
 तथा 'गणनिघण्टे' च सप्रोक्ता शिबिराटिका । द्वात्रिंशत्सत्यया प्रोक्ता
 जीवती परिकीर्तता ॥ ७० ॥ गुणा । जीवती मधुरा शीता रक्तपित्त-
 हरा तथा । रक्तवातक्षयहरा दाहज्वरविनाशिनी ॥ ७१ ॥ कफदायी-
 र्यदा चैव प्रोक्ता 'राजनिघण्टके' । चभुष्या दौघनुत् प्रोक्ता 'धन्व-
 तरिनिघण्टके' ॥ ७२ ॥ अग्निघा प्राही टीलघुला यत्या 'केय स्मृता तु ॥
 ९ वर्युनी । म धारहरणवती । यहपूर्वा पुत्रभद्रा मधुग च प्रियकरी

॥ ७३ ॥ बृहती जीवपुष्टा च तथैव च यशस्करो । प्रोक्ता 'राजनिघंटे',
 तु सतसंख्या न सशयः ॥ ७४ ॥ भूतविद्रावणी श्रेया घेगाटसनियाम-
 का । गुणाः । बृहज्जीवतिका चैव बहुवीर्या रसायनी ॥ ७५ ॥ भूतद्रावीति
 सप्रोक्ता 'राजनामनिघंटके' । १०. देमजीवनी । म. विवडा ह्यगवेत । ततस्तु
 हेमजीवनी वृणप्रयो हिमाश्रया । स्वर्णपर्णी सुजीवती स्वर्णजीवा सुप-
 र्णिका ॥ ७६ ॥ हेमपुष्पी स्वर्णलता जीर्णजीवतिका तथा । हेमवल्लो
 हेमलता प्रोक्ता 'राजनिघंटके' ॥ ७७ ॥ सैग द्वादशमत्याका सप्रो-
 क्ता भिषजां घरेः । स्वर्णजीवतिका घृष्या चक्षुष्या मधुरा च सा ॥ ७८ ॥
 शिशिरा घातपित्तासृग्दाहजिह्वलघ्वार्धनी । गुणाः । स्वर्णजीवतिका 'घृ-
 ष्या' चक्षुष्या 'मधुरा' तथा ॥ ७९ ॥ शिशिरा घातपित्तासृग्दाहघ्नी
 यलघ्वार्धनी । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' च भिषग्विद्याविशारदैः ॥ ८० ॥
 ११. लिङ्गिनी । म. शिशिलिनी । ति गि ति बहुपुत्री च ईश्वरी शिखलिका ।
 स्वयंभूलिगसभूता लिंगी चित्रफला ततः ॥ ८१ ॥ चंडली लिंगजा देवी
 चंडा या स्तंभिनी तथा । शिखजा शिखरलोति प्रोक्ता 'राजनिघंटके'
 ॥ ८२ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव संप्रोक्ता लिंगसंभजा । पंचमी संख्यका
 प्रोक्ता पुरातनचिकित्सकैः ॥ ८३ ॥ लिङ्गिनी कटुरुष्णा च दुर्गंधा च
 रसायनी । सर्वसिद्धिकरा दिव्या घट्या रसनिगमिनी ॥ ८४ ॥ गुणाः ।
 लिङ्गिनी कटुरुष्णा च दुर्गंधा च रसायनी । सर्वसिद्धिकरी दिव्या
 'नृपे' रसनियामिनी ॥ ८५ ॥ पित्तजा तु क्षयकरा कफकुण्ठविनाशिनी ।
 'द्रव्यरत्नाकरे' प्रोक्ता भिषग्विद्योपजीविभिः ॥ ८६ ॥ ११ कोशातकी ।
 म. कट्टुदोडकी । कोशातकी कृतच्छिद्रा जालिनी कृतवेदना । श्लेष्मा मु-
 तिफता घंटाली मृदंगफलिनी तथा ॥ ८७ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' च
 भिषग्शास्त्रविशारदैः । श्लेष्माया कोशातकी कर्कोटी च मृदंगिफा
 ॥ ८८ ॥ त्वला तु तिक्तघोटा श्री ज्योत्स्ना च कर्कोट्टुडा । छली च
 घोषका चैव 'केयदेवे' प्रकृतिता ॥ ८९ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव वेदि-
 भा परिकीर्तिता । सा श्लेष्मला चैव तथैव कर्कोटाच्छुडा ॥ ९० ॥
 'अमरे' चैव चविभिः प्रोक्ता धाम्निगंधा भ्रुयम् । त्रयोविंशतिसंख्याका
 मप्रोक्ता कटुरालिनी ॥ ९१ ॥ गुणाः । कटुरकोशातकी चैव शिशिरा कटु-
 का तथा । कषायकरूपविख्याता पित्तघातकफाहा ॥ ९२ ॥ मला-

ध्यानविशोधी च प्रोक्ता 'राजनिघटने' । पषाशय विशोधी च तित्ता
 माशयशोधिनी ॥ ९३ ॥ रक्षा लक्ष्मी च विख्याता पाके तु कटुयो स्मृता ।
 शरोदरे जयेत् फामं पाडुशोषविनाशिनी । ९४ ॥ सफरीहाशगुल्मघ्नी
 कामलाजुष्टनाशिनी । फले पाके हिमं प्रोक्तं 'धेयदेवनिघटके' ॥ ९५ ॥
 फल तु भेदनं प्रोक्तं शीतलं स्यात्तथा लघु । त्रिदोषमेहजुत् प्रोक्तं
 धेयै 'मदनपालके' । ९६ ॥ स्वर्गुता । राजजुहिरी । स्वर्गगुमाय गुमा च
 कपिकुतु महाशिमि ॥ ९६ ॥ लंगुगी कुडगी चंडा मक्की दुरभि-
 ग्रहा । पविरोमफलाऽगुमा वृस्पशा कण्डु राजया ॥ ९७ ॥ प्रावृष्ण-
 या भूकाशिधी यदरी यदरभी । शिथी यरहिना तीरण रोमालुर्वन-
 रिफा ॥ ९८ ॥ किशारेमा रोमघल्ली क्षेपा 'राजनिघटने' । शीतपि-
 क्षयणामृष्नी प्रोक्ता 'राजनिघटके' ॥ ९९ ॥ यातनी कधिभि
 प्रोक्ता 'धन्यतरिनिघटके' । 'केयदेवे' वृंहणीति मिषाभि परिकीर्तिता
 ॥ १०० ॥ गुण । यार्जं तु यातशमनं पापीकरणमेव च । प्राप्त 'मदन
 पाले' च भिषक्शास्त्रविशारद ॥ १०१ ॥ गुरु तिक्ता यातहरा यल्या
 फफविनाशिनी । प्राप्ता 'भावप्रकारे' च पुरातनचिषि-सके ॥ १०२ ॥
 र्सीता हिमेति संप्रोक्ता गणनामनिघटके । १४ कटुता । म कडूभापला ।
 कटुर्तुयो कटुफला तुर्विनी कटुतुविनी ॥ १०३ ॥ बृहत्फला राजपुत्रा
 तिक्तथीजाजतुयिका । प्राप्ता 'राजनिघटने' च भिषक्शास्त्रविशारदै
 ॥ १०४ ॥ कटुकालासुनी तुषी लक्षा पिडफला तथा । इहवाकु
 क्षत्रिययरा तथैव च महाफला ॥ १०५ ॥ धन्यतरौ स्मृता नूनं
 भिषक्शास्त्रपरायणौ । ततोत्र विटफला चैव राजन्या प्रपरावेगा ॥ १०६ ॥
 तिक्तालालवु दुग्धनिका दुग्धिका तदनतरम् 'कयदव' प्रयुक्ताश्च
 सर्वं द्वाविंशति स्मृता ॥ १०७ ॥ कटुर्तुया भयत्तीक्ष्णा यातकृत् श्वा
 सनाशिनी । कटु स्यात्कफयातघ्नी दाधना ग्रणीशुलहत् ॥ १०८ ॥ शो-
 फघ्नी विषनाशा च प्रोक्ता 'राजनिघटके' । रम पाव हिम लक्ष्मी
 प्रोक्ता 'गणनिघटके' ॥ १०९ ॥ पाके कण्ठी यातपित्तवानज्वरीव
 नाशिनी । अहृषा शीतला प्रोक्ता 'धेयदयनिघटके' ॥ ११० ॥ वात
 पित्तज्वरान हति हृषा भावप्रकाशक । ११ अमगवा । म अमगव ।
 खपत्ल्याकाशघल्ली च दुस्पशा व्योमघल्लिका ॥ १११ ॥ प्राप्ता 'राज

निघण्टे' तु ततस्त्वमखह्वरी । 'भावप्रकाशे' विदिता पचमंस्या भिप-
 खरः ॥११२॥ गुणा । आकाशवृद्धी कटुका मधुरा पित्तनाशिनी । वृष्या
 रसायनी घृष्या दिव्यौषधि 'नृपे' स्मृता ॥११३॥ ग्राही तिक्ता
 पिच्छिला च तुषरा नेत्ररोगहृत् । 'भावप्रकाशे' संप्रोक्ता पुरातनभि-
 पत्रैः ॥११४॥ हृद्याभिकारि विर्याता पित्तश्लेष्महरा भवेत् ।
 १५ देहात् । जीमूतका कंडफला सहायेजो गद्यगती ॥११५॥
 तथा कोशफला घोरः कंदवा कटुफला तथा । विपहा कर्कटी चैव
 देवदाली तुमुत्तरम् ॥११६॥ ततस्तु सारमुत्रिका फोशवृत्ता तथैव च ।
 आश्वविपहा देहात् च ततो रोमपत्रिका ॥११७॥ तुरंगीका च कर्माती
 देवतांगा च ताडफो 'ट्रव्यरगे' व्यालक्षणी भिपत्रिमः परिकीर्तिता ॥११८॥
 नंतरांका देवताडः जाली 'मदनपालके' परांगरी कोशसंस्था संप्रोक्ता
 भिपत्रो बरे ॥११९॥ गुणः । निक्तोष्णा देयदात्री स्यात्कटुः पांडुकफापहा ।
 दुर्नामग्वासकासघ्नी कामला भूषनाशिनी ॥१२०॥ 'राजनासि'
 तिघण्टे च भिगग्मः परिकीर्तिता । फलं रुमिध्नं संप्रोक्तं श्लेष्मघ्नं
 गुल्मसंघ्नतम् ॥१२१॥ शूलघातहरे प्रोक्तं वैद्ये 'भावप्रकाशके' ।
 वांनिहाडलुचिपत्नी च कफपांडुविनाशिनी । 'घन्यंतरिनिघण्टे' च भिप-
 त्रिमः परिकीर्तिता । रसे तिक्ता तु पाके च तीक्ष्णा घातामहारिणी ॥
 ॥१२३॥ कफशोथविनाशा च कामज्वरविनाशिनी । हिष्माकिच-
 क्षयघ्नी च शम्भुत् 'केयदेवके' ॥१२४॥ १७ चध्याककोटर्षी । म. वांसक-
 टौली । यंध्यादेवी नागहंश्री यंध्या कर्कोटका तथा । नागरातिमनोहा
 च दिव्या' पथ्या सुकंदका ॥१२५॥ पुत्रदात्री च श्रीकंदा कंदचलो-
 श्चरी तथा । सुगंधा स्र्पदमनी कुमारी विषकंटकी ॥१२६॥ भूतहंश्री
 पग चैव प्रोक्ता 'राजनिघण्टके' । नागरी नागदमनी प्रोक्ता 'घन्यं-
 तरौ तथा ॥१२७॥ विषमा शमनी चैव निष्फला नागघातिनी । ततस्तु
 मज्जादमनी 'केयदेव' प्रकीर्तिता ॥१२८॥ तथा 'मदनपाले' तु
 प्रोक्ता योगेश्वरी सुर्धः । यद्वापिदाति च संख्याका संप्रोक्ता भिपत्रो
 बरे ॥१२९॥ गुणाः । यंध्याककोटर्षी तिक्ता कटुष्णा कफनाशिनी ।
 स्यात्परादिशिपत्नी च संप्रोक्ता 'राजनामके' ॥१३०॥ पाके कटु-

षण्डीर्या प्रोक्ता गणनिघटके । त्रिपुष्टय शिरोरंग फंशोष्टनीति धंशरे
 ॥ १३१ ॥ लघु प्रणविशोधी च घग्नाही त्रिपापहा । विम्वर्षणी 'वे
 यदेवे' संग्राहता 'वैद्यनायके' ॥ १३२ ॥ ५७ तत्तुदी । म षट् सौंडरी ।
 तिफतनुडी तु तिफताष्या षट्ठुमा षट्ठुतुडिका । तुडी 'राजनिघटे' तु
 सप्रोक्ता पचसख्यका ॥ १३३ ॥ गुण । षट्ठुमुंडी षट्ठुरसा षफवांति
 विपापहा । रफतपित्तोरचिर्ही । रेवनी 'राजनामके' ॥ १३४ ॥ १८
 आलुफणी । म उदिरकानी (भापनी) । आलुफणी तु वृशिका द्रव्यु-
 दिरकारिणिका ॥ १३५ ॥ चित्रा सुवर्णी न्यप्रोधी तथा मूषिककर्णिका ।
 यष्टुपर्णा वृश्चिपर्णी माता भूमिचरी तथा ॥ १३६ ॥ चडा च शंखरी चैव
 नथैव यष्टुपादिका । पृथक्श्रेणा वृषा चैव पुत्रश्रेणी तदुत्तरम् ॥ १३७ ॥
 प्रोक्ता 'राजनिघटे' तु भिषणशास्त्रविशारदै । मूषका च विपा
 चैव त्वखुपर्णी तदुत्तरम् ॥ १३८ ॥ 'अन्यतरनिघटे' च सप्रोक्ता
 भिवजा वैर । मूषकधरणी लीका भूदर्यासुधुतिच्छदा ॥ १३९ ॥
 श्रवणा वृषकर्णी च तथैव भूधरश्रिया । 'वेयदेवे' भिषकश्रेष्ठ
 संग्राहता नैव संशय ॥ १४० ॥ वृश्चिपर्णाद्रपर्णी च 'द्रव्य
 रत्न निघटने' । पाणका भूदरीना च प्रोक्ता 'भावप्रकाशक' ॥ १४१ ॥
 पृथक्पर्णा शुभश्रेणी तथा भूमिरुद्रश्रया । श्रवला चैव फाता च तद्व-
 द्दिदिरकारिणिका ॥ १४२ ॥ प्राक्ता 'गणनिघटे' तु समप्रेशातिमर्यका । गुण ।
 आगुकर्णी षट्ठुणा च षफपित्तापहा सरा ॥ ४३ ॥ आनाहृज्वरश्चल-
 ष्ठी पाचनी 'राजनामके' । हद्रागकफ-तनुष्ठी 'अन्यतरनिघटके' । १४३ ॥
 विपाक षट्ठु मूषणी प्राक्ता कयनिघटके । लघु शीता तितिकता च क-
 पाया भावन मफे ॥ १४४ ॥ १९ श्रवण । म लघुहद्रावण । पेंडीद्रवाश
 णी चैव त्वरुणा च मगात्नी । गवाक्षी शुद्रसहा सूर्येद्री चिर्मिग तथा
 ॥ १४५ ॥ विषधि गणकणिका माता च त्वमग तथा । सुवर्णा सुफ-
 ला तार वृषभाक्षी नथैव च ॥ १४६ ॥ गवाक्षी पीतपुष्पा च हेमपुष्पी
 तदुत्तरम् । इद्रवडा सुद्रफग चारुणी शलकप्रिया ॥ १४७ ॥ रसेर्वाक
 विपल ॥ शफपली विपापहा । अमृत विपवली च प्राक्ता 'राजनि

घटके' ॥ १४८ ॥ इन्द्राब्हा इन्द्रवारु च इन्द्रा 'धन्वतरौ' स्मृता । पेंडवारु
सुरेंद्रा च तथैव सुरधारुणी ॥ १४९ ॥ चित्रदेवी म्याणुकणी धनु श्रे-
णी तथैव च । सूर्याब्हा चैव चिर्याता तथैव मरुसभवा ॥ १५० ॥
'द्रव्यरत्नाकरे' चैव चद्री त्वेका प्रकीर्तिता । तुवसीति भिषक्श्रेष्ठे
प्रोक्ता 'गणनिघटके' ॥ १५१ ॥ युग्माब्धिसत्यका प्रोक्ता पुरातनचि-
कित्सकै । गुणा । अथेन्द्रवारुणी तिका कटु शीता च रेचनी ॥ १५२ ॥
गुल्मपित्तोदरश्लेष्मकृमिकुष्ठज्वरापहा । 'राजनामनिघटे' तु सप्रोक्ता
भिपर्जा वरै ॥ १५३ ॥ मेहाशुचिकृमिकफपांडुरोगापहारिणी । मूढगर्भ-
हरा प्रोक्ता सर्वांगप्रथिमोचनी ॥ १५४ ॥ विरगडामयहरा सप्रोक्ता
'केयदेवके' । रसे पाके कटु लघु वीर्योष्णा कामलापहा ॥ १५५ ॥
कफपित्तदलेष्महरा कठरोगापचीघ्निका । श्वायकासर्लीहहरा गरे दर-
हरा तथा ॥ १५६ ॥ मूढगर्भघ्नणहरा प्रोक्ता 'धन्वतरौ' ध्रुवम् । २१
महत्फला । म० थोर इद्रावण । महत्फला चित्रवल्ली महेंद्री त्रपुसी तथा ॥ १५७ ॥
ततश्चित्रफला चैव त्रपुसा तद्गततरम् । पुत्रसा (त्रपुसा? -पुत्रदा ?)
चात्मरक्षा च विशाली दीर्घवाहिका । बृहत्फला तु सौम्या च महेंद्रव-
रुणी तथा ॥ १५८ ॥ बृहद्धारुणिका चैव प्रोक्ता 'राजनिघटके' । श्वत-
पुष्पा मृगाक्षी च मृगेर्षार मृगादनी ॥ १५९ ॥ हस्तिदती नागदती चारुणी
गजचिमेरी । 'धन्वतरौ' 'द्रव्यरत्ने' हयभेकी प्रकीर्तिता ॥ १६० ॥
पर्कविंशतिसख्याका प्रयुक्ता भिपर्जा वरै । गुणा । महेंद्रावणी ज्ञेया
पूर्वोक्तगुणभागिनी ॥ १६१ ॥ रसे वीर्ये विपाके च किंचिदेया गुणाधि-
का । २० शालनी । यवतिका महत्तिका दृढपादा त्रिसर्पिणी ॥ १६२ ॥
नाकुली नेत्रमीना च शखिनी पत्रतंडुली । अक्षपीडा सूक्ष्मपुष्पी यवति-
का यशस्विनी ॥ १६३ ॥ माहेश्वरी तिकथवा तंदुली 'राजनामके' । इद्राक्षी
चव पिंडा तु नेत्रमीला यशस्वरी ॥ १६४ ॥ 'धन्वतरौ' निगदिता पुरातनचि-
कित्सकै । तिकला चैव विश्वा च बहुकेना तदुत्तरम् ॥ १६५ ॥ जक्षपीडा ध-
हुरसा प्रोक्ता 'गणनिघटके' । चोरपुष्पी कोशिनी च कोशे चैव प्रकीर्ता । त
॥ १६६ ॥ पडविंशतिसमाख्याता पुरातनभिषग्वरै । गुणा । यवतिका तु
तिकाभ्या दीपना रचिहृतया ॥ १६७ ॥ ठमिडुष्ठत्रियामर्त्री रचनी

च त्रिंशत्पनुत् । प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' च चैद्यविद्याविशारदं ॥ १६८ ॥
 रत्नेपाके च मथुरा ह्युदरानाहनुद्रणे । २३, ईश्वरी, दत्तार्ण । रौद्री जटा
 रट्टजटा रुद्रा म्नाम्या सुगन्धिवा ॥ १६९ ॥ सुबहा चेश्वरी चैव धना
 रद्रलता तथा । सुगन्धपत्रा सुरभी सुपत्रा च सुराब्धया ॥ १७० ॥
 रट्टाणी पत्रवल्ली च जटावल्ली महाजटा । नेत्रपुष्करनामा च जटा द
 ट्टेति विशति ॥ १७१ ॥ सप्रोक्ता भिषजां श्रेष्ठैः ' राजनाम्नि निघट्टके ' ।
 गुणा । रसे कटुस्त्रीश्वरी च श्यामकामहरा ' नृपे ' ॥ १७२ ॥ हृद्रोगभूत-
 विद्राघी गक्षसानां निरर्हणी । २४, ज्योतिष्मती । म मालकांगोणी ।
 ज्योतिष्मती स्वर्णलता विप्याता चतुलप्रभा ॥ १७३ ॥ ज्योतिर्लता तु
 कटभी विंगला तदनंतरम् । क्षमा मेघ्या च मतिरा दुर्जरा च सर-
 स्वती ॥ १७४ ॥ अमृता चैव संप्रोक्ता ' राजनाम्नि ' निघंटवे । सुवर्ण-
 लतिका चैव ज्योति कायाग्निमासका ॥ १७५ ॥ लघणोक्ता दुर्मरेति
 ' धन्वतरिनिघट्टके ' । कगुनिका तु कङ्कीका कुदनी च वृषा तथा ॥ १७६ ॥
 ' केयदेवे ' तु संप्रोक्ता ततो वन्हिरुचिस्तथा । ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव
 भिषग्भि परिगीर्तिता ॥ १७७ ॥ पारावतपदी चैव ज्योतिष्मा तु कुकु-
 दनी । प्रोक्ता ' भावप्रकाशे ' च पचविंशतिसंस्थका ॥ १७८ ॥ गुणा ।
 ज्योतिष्मती रसे तिक्ता किंचित्कटु स्मृता जम्बे । दाहप्रदा घातक-
 फान् हति प्रज्ञाप्रदापिनी ॥ १७९ ॥ मेघाशुदीपनी प्रोक्ता ' राजनाम-
 निघट्टके ' । कपायामोहदा स्निग्धा वर्णदा व्रणपाटुहा ॥ १८० ॥ त्रिसर्प-
 घ्नी ' केयदेवे ' प्रोक्ता वेद्येन भंशय । श्लेष्मवातहरा चैव पाचनी क-
 टुका सरा ॥ १८१ ॥ अत्युष्णा घामनी तीक्ष्णा वन्हिदा ' धन्वनामके ' ।
 आमवातहरा प्रोक्ता ' मदने ' भिषजां वरैः ॥ १८२ ॥ सुरारोगहरा चैव
 ' भावे ' प्रोक्ता मनीषिभिः । कटरोगहरा हिलानाशिनी ' गणनामके ' ॥
 ॥ १८३ ॥ २५ तेजोवता । म० थोर मालकांगोणी । तेजोवती बहुरता तथैव
 फनकप्रभा । तीक्ष्णा सुवर्णनवुली लघणा तदनंतरम् ॥ १८४ ॥ अग्निदीप्ता
 तु तेजस्वी तथा सुरलता मता । जग्निफलाऽग्निगर्भा च कगुनी वा,
 यस्ती स्मृता ॥ १८५ ॥ तत शैलसता चैव सुरेगा तदनंतरम् । त्रिधा
 चैव तु काकांटी तथैव वायम्बानी ॥ १८६ ॥ गीर्लता भीलता म्नाम्या
 पाह्यो लघणकिंशुका । पारावतपदी पीता पीततन्वा यशस्विनी ॥ १८७ ॥

मेध्या मेधावती धीरा प्रोक्ता 'राजनिघटके' । तेजोवहा तेजनी शीता
अशङ्गा बलकला तथा ॥ १८८ ॥ पारिजाता महौजस्वी प्रोक्ता 'धन्वं-
तरौ' ध्रुवम् । काकांडकी रुक्षफला वेगा काकादनी तथा ॥ १८९ ॥
पिण्या कूटवचा चैव "केयदेवे" प्रकीर्तिता ॥ १९० ॥ २६. धेतगिरी
कर्णा । म० पांडुरी गोकर्णा । अश्वखुराऽर्द्रकर्णा च कटभी दधिपुष्पिका ।
गर्दभी शीतपुष्पी च श्वेतस्पंदापराजिता ॥ १९१ ॥ श्वेतभद्रा सुपुष्पी
च विपहत्री तदुत्तरम् । नागपर्यायकर्णा च अश्वान्हादिखुरी तथा ॥
॥ १९२ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिषक्शास्त्रपरायणैः । श्वेतपुष्पी
तु श्वेता च तथैव गजकर्णिका ॥ १९३ ॥ श्वेतनामा तथा प्रोक्ता 'धन्वं-
तरिनिघंटके' । श्वेतस्त्रया विपत्नीकाऽमेदा च 'केयदेवके' ॥ १९४ ॥
शीताऽपराजिता चैव तथैव मोहनाशिनी । प्रोक्ता मदनपाले तु भिषक्-
शास्त्रविशारदैः ॥ १९५ ॥ अस्फोटा विष्णुक्रांता च प्रोक्ता 'भावप्र-
काशके' । तथा 'गणनिघंटे' च वाजिखुरा प्रकीर्तिता ॥ १९६ ॥ पंच-
विशतिसंख्याका संप्रोक्ता भिषजां वरेः । गुणा । श्वेता तु गिरिकर्णा
स्यात् हिमा तिका च पित्तनुत् ॥ १९७ ॥ चक्षुष्या विपहा प्रोक्ता
त्रिदोषशमनी 'नृपे' । ग्रहणी कटशूलघ्नी कुष्ठमेहामनाशिनी ॥ १९८ ॥
ग्रणशोफहरा प्रोक्ता 'केयदेवनिघंटके' । मूर्धशूलहरा चैव सरा स्याद्
'द्रव्यनामके' ॥ १९९ ॥ ग्रहणी 'मदने' प्रोक्ता कंठरोगहरा 'तया' ।
हिमवीर्या मदा किंवा वातपित्तहरा 'स्मरे' ॥ २०० ॥ २७ महानीला ।
म. नीली सुपली । महानीला नीलपूर्वा गिरिकर्णा गवादनी । व्यसन-
गंधा निलस्पंदा प्रोक्ता 'राजनिघंटके' ॥ १ ॥ उग्रगंधा बलिवाता
प्रोक्ता 'धन्वंतरौ' ध्रुवम् । महाश्वेता पाणिनी च बर्ही च विभव-
शिका ॥ २ ॥ 'केयदेवे' भिरकुष्ठेऽप्येगदिता नेत्र संशय । महाहृष्णा
नीलपुष्पा 'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृता ॥ २०३ ॥ अव्यक्तश्लक्षणा चशी
किंवा (?) रक्ता तथा । प्रोक्ता 'गणनिघंटे' च भिरगिर्घांविशारदैः
॥ २०४ ॥ सर्वा षोडशमूलशका भिषग्भिः परिकीर्तिता ॥ गुणा । नीली
तु गिरिकर्णा स्यात्तिका च शिशिरा तथा ॥ २०५ ॥ रक्तातिसार हंत्री
च ज्वरदाहहरा तथा । उन्मादमदहत् श्यामकासच्छर्दिहरा 'नृपे'
॥ २०६ ॥ कफकुष्ठशयहरा पित्तजंतुहरा तथा । ग्रहणी कंठरोगघ्नी प्रोक्ता

लज्जी ' केयदेवे ' प्रकीर्तिता । नखगन्धा स्रसनी च अजाजी ' गणनामक ' ॥ २२६ ॥ गुणा । वत्सादनी स्यात्कटुरसा वासदोषविनाशिनी । सुग्रीज-
 गर्भजननी कीर्तता भिपगुत्तमे ॥ २२७ ॥ वीजदा गर्भजननी प्रोक्ता
 ' राजनिघटके ' ॥ अन्येगुणान्द्युपयुक्तास्तस्मादत्र न वक्ष्यते ॥ २२८ ॥ लघु
 तिक्ता कपाया च मधुरा च हिमा तथा ॥ कटुपाका श्लेष्मापित्तनाशिनी
 वातकोपनी ॥ २२९ ॥ ' केयदेवे ' निघटे च प्रोक्ता वैद्योवचक्षणै । ३१।
 सामबल्ली । म० ॥ रानशेर ॥ सोमबल्ली महागुल्मा यज्ञश्रेष्ठा धनुर्लता ॥ २३० ॥
 सोमदा गुल्मबल्ली च यज्ञबल्ली द्विजाप्रिया सामक्षीग तु सामा च यज्ञार्ग
 तदनतर ॥ २३१ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघटे ' च भिपक्शास्त्रविशारदै । यज्ञसेना
 ' मदनके ' प्रोक्ता वैद्यविशारदै ॥ २३२ ॥ ' भाटप्रकाशे ' सामार्क्षी
 सस्मृता भिपना वरै ॥ २३३ ॥ धन्वतर परा नता पक्षन्मी बधिप्रिया ।
 महायज्ञा महाया च श्येनदूता मखप्रभु ॥ २३४ ॥ भदी तु विशदा चंय
 तथैव रुक्तरा ॥ यज्ञा चैत्र हि सप्रोक्ता ' केयदेवे ' भिरुद्धै ॥ २३५ ॥
 श्येनाकृतश्चद्रतरमहापी यज्ञज्ञातृका । प्रोक्ता ' गणनिघटे ' च त्रिंशदे-
 कोनसत्का ॥ २३६ ॥ गुणा । सामबल्लो कटु शीता मधुरा पित्तदाहनुत् ।
 तृष्णोपत्रिपनाशति प्रोक्ता वैद्यविचक्षणै ॥ २३७ ॥ ३२ प्रातसाना । म
 रानशेर-भेद । सोमबल्लीभेदत सा प्रोक्ता माहिपवल्लिना । सौम्या माहि-
 पवल्लो च प्रतिसोमाम्रवल्लिका ॥ २३८ ॥ काडशाखाऽपत्रवल्लो प्रोक्ता
 ' राजनिघटके ॥ २३९ ॥ पदसत्यामुनिभि प्रोक्ता वैद्यद्वारविचक्षणै ।
 रमवीर्यधिपाके च सोमबल्लीसमा स्मृता ॥ २४० ॥ मेपकुण्डगुणै प्रोक्ता
 धातुसाम्यकरा तथा । सोमबल्ली सप्तगुणा प्रोक्ता माहिपवल्लिका ॥ २४१ ॥
 ३३ वत्सादनी । म चासनयेत् । वत्सादनी सोमबल्ली विक्राता मोचका-
 मिथा । पातालगन्डी ताक्षी सौपर्णी गन्डी तथा ॥ २४२ ॥ महाबला
 दीर्घकाडा दीर्घवल्लो तदुत्तरम । तथा हडलता चैव प्रोक्ता ' राजनिघ-
 टके ' ॥ २४३ ॥ सुदर्शना च शकाका तथैव मधुपर्णिका । चट्याली
 (१) मेचका च ' केयदेवे ' प्रकीर्तिता ॥ २४४ ॥ छिल्ली महाजग चैव
 छल्लण हिङ्गा तथैव तु । ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव प्रोक्ता विंशतिसंख्यया
 ॥ २४५ ॥ गुणा । वत्सादनी तु मधुरा पित्तदाहाम्रनाशिनी । वृष्या सत

पंणी रुच्या विपदोपनिवारिणी । प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' च वैद्यविद्यावि-
 शारद्वैः ॥ २४६ ॥ उष्णशोफरुफांशोष्णी वातहा ' केयदेवके ' । ग्राही वृष्या
 ' द्रव्यनामे ' काफघ्नी वायुहृत् ' नृपे ' ॥ २४७ ॥ ३४. गगालकर्मटी । म.
 गोपालकांकडी । गोपालकर्मटी वन्या तथैव गोपलकर्मटी । क्षुद्रेर्चाह क्षुद्र-
 फला गोपाली क्षुद्रचिर्मटा ॥ २४८ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु सप्तसंत्या
 भिषक्जनेः । गुणः । गोपालकर्मटी शीता मधुरा पित्तनाशिनी । मूत्ररू-
 चद्रादमरिभेदशोषहा ' राजनामके ' ॥ २४९ ॥ ३५. काकनासा । म. थोरका-
 हुंडळ । काकनासा ध्वांसनासा काकतुंडी तु वायसी । सुरंगी तस्करस्नायू
 ध्वांक्षतुंडा मुनासिका । वायंमाव्हा ध्वांक्षवह्नी काकाक्षी ध्वांसनासिका
 ॥ २५० ॥ काकप्राणा पिशारी च प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' । ध्वांक्षतुंड-
 फला ध्वांक्षी प्रोक्ता ' धन्वतरौ ' तथा ॥ २५१ ॥ काकांगी काकसंख्या
 च चोरस्नायुशिरोचला । काकास्या जीवनीया च ' केयदेवे ' प्रकीर्ति-
 ता ॥ २५२ ॥ ध्वांक्षेष्टा तस्करवृका ' द्रव्यरत्नाकरे ' स्मृता । काकतुंड-
 फला चैव प्रोक्ता ' धन्वतरौ ' तथा ॥ २५३ ॥ शिरोयलेति मुनिभि-
 प्रोक्ता ' गणनिघंटके ' । पंचविंशतिसंख्याका प्रोच्यन्ते निपातां वरै-
 ॥ २५४ ॥ गुणः । काकनासा तु मधुरा शिशिरा पित्तनाशिनी । रसायनी
 दार्ढ्यकरी बलीपतितहा ' नृपे ' ॥ २५५ ॥ काकादनी । म लघुकाहुडळ ।
 काकादनी काकपीलु काकशिरी तु स्फला । ध्वांक्षादनी वक्रशल्या
 दुर्मोहा वायस्तादनी ॥ २५६ ॥ काकतुंडी ध्वांक्षवह्नी वायसी काकदे-
 तिका । ध्वांक्षदंतीति द्विदिता प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' ॥ २५७ ॥ वक्र-
 शल्या काकणती प्रोक्ता ' धन्वतरौ ' तथा । पंचभूमत्यका प्रोक्ता पु-
 रातनचिकित्सकैः ॥ २५८ ॥ गुणः । काकादनी कट्टणा च तिफता चैव
 रसायनी । वातदोषहरा रुच्या बलीपलितस्तंभिनी ॥ २५९ ॥ प्रोक्ता
 ' राजनिघंटे ' च पुरातनचिकित्सकैः । केच्या शिरोदोषहरा ग्रहहा ' द्र-
 व्यनामके ' ॥ २६० ॥ कपाया च रसे पाके कट्टुः स्यात्काफनाशिनी ।
 शोफांशहा च घमनी चित्रकुण्डविनाशिनी ॥ २६० ॥ ' केयदेवनिघंटे ' च
 प्रोक्ता वैद्यविचक्षणैः । ३७ रस गुणः । म. तावडी गुज । भुंजा सौम्यशिखंडी
 च कृष्णला त्वग्णा तथा ॥ २६१ ॥ ताम्रिका शीतपाके च उच्चशब्द-

ष्णचूडिका । श्वता तु रक्षितका चैव किंभोजी भिल्लभूषणा ॥ २६२ ॥
 एषा ' राजनिघंटे ' तु संप्रोक्ता भिषजा वरैः । चटकी काकसाव्हा च
 प्रोक्ता ' धन्वतरौ ' तथा ॥ २६३ ॥ ततस्तु कृष्णकांथोजी तथैव काक-
 मंतिका । प्रोक्ता ' गणनिघंटे ' तु पुरातनाचिकित्सकैः ॥ २६४ ॥ कृष्ण-
 कातरकातुडी ' केयदेवै ' स्मृता बुधैः । शिखडिका फाकणती ' द्रव्य-
 रत्नाकरे ' स्मृता ॥ २६५ ॥ काकशीच्यगारवल्ली प्रोक्ता ' भावप्रकाशके '
 चक्रलाऽमरकोशे तु कविभिः परिकीर्तिता ॥ २६६ ॥ चूडामणी तु वन्या
 च तथा श्यामलचूडिका । प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु कविभिः समविशति
 ॥ २६७ ॥ ३८ श्वेतगुजा । श्वेतगुजाभिरिदीका तट्टकाकादनी तथा । का-
 कपिल्लु वक्रशट्या प्रोक्ता ' राजनिघंटके ॥ २६८ ॥ ' धन्वतरिनिघंटे '
 तु प्रोक्ता शीतोच्चटा ध्रुवम् । श्वेतपाकी तु चूडाला दुर्भोषा चक्रिका
 तथा ॥ २६९ ॥ चूडा च वक्रशल्येति ' केयदेवै ' प्रकीर्तिता । चडा तु
 दुर्मुखा चैव ' द्रव्यरत्नाकरे ' स्मृता ॥ २७० ॥ ततो ' मदनपाठे ' तु
 दुर्भोका परिकीर्तिता । बालभडी निरटीवा प्रोक्ता ' गणनिघंटके ' ॥
 २७१ ॥ ततस्तु श्वेतकाभोजी ' राजनाम्नि ' निघंटके । प्रोक्ताष्टादश-
 संप्र्याका भिषग्बिद्याविशारदैः ॥ २७२ ॥ गुणा । गुलद्वय तु तीक्ष्णोष्ण
 शीत वातिकर तथा । पत्रश्लक्षिणे हति वश्ये श्वेतनृषे ' स्मृतम् ॥
 २७३ ॥ घातपित्तचरे हति मुखशोषश्रमापहम् । श्वासनृष्णामदान्
 हति रक्ताग्निद्विनाशनम् ॥ २७४ ॥ ' भावप्रकाशे ' संप्रोक्त पुरातन-
 भिषग्वरैः । रन्ने तिक्ता कपाया च ककपित्तापहारिणी ॥ २७५ ॥ अशु-
 प्या शुक्ला केश्या रक्षत्वग्जलदायिनी । इद्रलुप्तहरा चैव मद्रमोहप्रहा
 तथा । रश्रोमह विष हति कडुदृष्टप्रणापहम् । ' हृमिहृत्केयदेवै ' च
 संप्रोक्त वैद्यनाथकैः ॥ २७६ ॥ ३९ वडगाह म फाता । अवेगी वृद्धदारु
 च तुगको दीर्घतालुक । वृद्धपुष्पी त्यजात्री च तथैव छांगलाविका
 ॥ २७७ ॥ जीर्णदास जीर्णफजी सुपुष्पी त्यजरा तथा । सूदमपर्णा भिषग-
 धेष्टे प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' ॥ २७८ ॥ जनुका चैव संप्रोक्ता ' धन्वत-
 रिनिघंटके ' । ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव जगला परिकीर्तिता ॥ २७९ ॥
 नागको जीर्णपालश्च अतकोटरशृङ्गिका । छागी चैव तु विख्याता तथा

महिषवधुरी ॥ २८० ॥ 'केयदेवे' भिषक्श्रेष्ठः प्रोच्यते नैव मंशयः ।
 छांगडी ऋक्षगंडीति प्रोक्ता 'मायप्रकाशके' ॥ २८१ ॥ अंतर्वाटरपुष्पी च
 तीरवालफ एव च । एकत्रिंशतिसंख्याका भिषग्भिः कथिता 'पुष्पम्' ॥ २८२ ॥
 गुण । वृद्धदारु पिच्छिला च कफघातापहारिणी । बल्या फासामदोषघ्नी
 प्रोक्ता 'राजनिघंटके' ॥ २८३ ॥ रसायनां च शुक्रांद्दिवलभेजामिष्ट-
 त्विहृत् ॥ २८४ ॥ स्वरकांतिकर चैव सरः शोफामवातहतः ।
 वातमेहकफान् हन्ति प्रोक्तं 'केयनिघंटके' ॥ २८५ ॥ वृद्धदारुद्वयं तिक्तमु-
 ष्णं कटुसमीरितम् । श्वयधुष्टमिमेदघ्नं घातोदरहर 'धनौ' ॥ २८६ ॥
 रफतार्शनाशनं प्रोक्तं चैवं 'मंदनपालके' ॥ ४० ॥ ताम्रशं । कैर्गंतिका
 सुरंगा च लतावली द्रुमारहा ॥ २८७ ॥ रिगिणी च खरंगा च सुभगो
 नदनंतरम् । ताली तमाली ताम्रा च चाप्रबली तमालिका ॥ २८८ ॥
 सूक्ष्मवल्ली सुलोमा च शोधनी मालिका तथा । द्विवन्हिमरयका प्रो-
 क्ता भिषग्विद्याविशारदौ ॥ २८९ ॥ गुण । कैवर्ता लघुवृष्या च कपा-
 या कफनाशिनी । मदाग्निश्वासकासांश्च हन्तीति 'राजनामके' ॥ २९० ॥
 कांडीर । 'म' कांडवेत् । कांडीर कांडकटुको नासामधेदन पटु । अग्र-
 कांडस्तोयवल्ली कारवल्ली सुकांडक ॥ २९१ ॥ प्रोक्ता राजनिघंटु 'तु
 भिषक्शास्त्रविशारदौ' । धन्यतरे, तूप्रकांडा कविभिः परिवर्तिता
 ॥ २९२ ॥ कांडीरी तु फटिल्लश्च तथैव कांडचटिका । नासालिधेदनश्चैव
 'केयदेवे' प्रकीर्तिता ॥ २९३ ॥ कांडवेदनकर्ष्यैव प्रोक्ता 'गणनिघंटके' ।
 पंचभूसंख्यका प्रोक्ता भिषक्श्रेष्ठैर्न सशय ॥ २९४ ॥ गुण । कांडीर
 कटुतिक्तोष्णसरः प्रोक्तस्तथैव च । व्रणगुत्तमोदरप्लीहहृत्कृत्तविना
 शकृत् ॥ २९५ ॥ अग्निप्रदीपक प्रोक्तो 'राजनामानिघंटके' । वातशल्-
 हरश्चैव 'द्रव्यनामनिघंटके' ॥ २९६ ॥ कफपित्तकृमीदृष्टान् हन्तीति
 'गणनामके' ४१. जंतुया । उत्तरदेशे पद्मावती । जंतुया जंतुकारी च
 जननी च प्रवर्तिनी ॥ २९७ ॥ तिर्थकफला निशांथा च बहुपत्री सुप-
 त्रिका । राजवृष्टा जनेष्टा च कफिकच्छुफलोपमा ॥ २९८ ॥ रंजनी
 सूक्ष्मवल्ली च भ्रमरी कृष्णवल्लिका । तिज्जूलिका कृष्णरहा प्रथिपर्ण,
 सुरल्लिका ॥ २९९ ॥ तरत्रल्ली दीर्घफटा प्रोक्ता 'राजनिघंटके' सहर्ष-
 द्रुगुर्क्षय प्रोक्तं 'वन्दनौ', धुनम् ॥ ३०० ॥ जंतुदण्डा तु मरुपर्श

मोक्ता मुरली 'रामनामके' । ५० पञ्चाशी । म० पञ्चाशी । पञ्चाशी पञ्च-
 वल्ली च पर्णवल्ली तथैव च ॥ ३३४ ॥ मुरपर्णी मुपर्णी च दीर्घवल्ली
 विषादनी । अम्बपत्री दीर्घपत्री रसाम्ना तदनंतरम् ॥ ३३५ ॥ अम्की
 अम्लातकी चैव कामिका च पलाशिका । मोक्ता 'राजनिबन्धे' तु चतुर्दश-
 भिषग्वरैः ॥ ३३६ ॥ गुणाः । पञ्चाशी मधुराम्ना च मुखदोषविनाशिनी ।
 भरोचकहृद्य पथ्या पित्तकोपकरी 'नृपे' ॥ ३३७ ॥ इति सिद्धेश्वरकृ-
 राधवाविरचिते गुड्ड्यादि-प्रथमवर्गः समाप्तः ।

२. शताब्दादि वर्गः.

१. शताब्दा । म० वाङ्मनशोष । ग० सुवा । शताब्दा शतपुष्पा च
 मिशिर्वोषा तु पोतिका । अहिच्छत्रा सुवाक्पुष्पी माववी काम्बी शिफा
 ॥ ३३८ ॥ मन्वातपत्रिका छत्रा वज्रपुष्पा सुपुष्पिका । शतप्रसूना ब-
 हुला पुष्पाब्दा शतपत्रिका ॥ ३३९ ॥ वनपुष्पा भरिपुष्पा सुगंधा सुरभ-
 पत्रिका । गंधाधिकान्तिछत्रा च मोक्ता 'राजनिबन्धके' ॥ ३४० ॥ अ-
 वाक्पुष्पो बोधवती शफा च तदनंतरम् । मधुरा गोनिदोषघ्नी मागनी च
 शटा तथा ॥ ३४१ ॥ 'केयदेवनिबन्धे' तु संमोक्ता भिषगा वरैः । शका
 शताब्दाऽवाक्पुष्पी चेटिका चेति मागधा ॥ ३४२ ॥ पणा 'मदनपाले' तु
 भिषग्भिः परिकीर्तिता । तथा संहतपत्री च शिवछत्रा ततः परम् ॥ ३४३ ॥
 'भावप्रकाशे' संमोक्ता भिषक्शास्त्रविशारदैः । अर्वाकपुष्पा मधुरया
 क्षेत्रा संहतपत्रिका ॥ ३४४ ॥ मोक्ता 'गणनिबन्धे' तु चतुश्च-वारिसंख्य-
 का । शताब्दा कटु तिक्ता च स्निग्धा श्लेष्मानितारमिन् ॥ ३४५ ॥
 चरनेत्रमगळीहवस्तिङ्ग 'दाननामके' । श्लेष्मवातहरा चोष्णा संमोक्ता
 'धन्वनामके' ॥ ३४६ ॥ पित्तला कफपित्तघ्नी मेघ्या च लघु दीपनी ।
 शुल्बदाहसमीतृष्णागुल्मयोनिरुना हरा ॥ ३४७ ॥ 'द्रव्यपरिभाकरे' जेगं
 भिषग्भिः परिकीर्तिता । २ भिषगेया । म० बडीशोष । ग० बरियाळी ।
 भिषगेया तालपर्णी च तालपत्री मिशी तथा ॥ ३४८ ॥ शालेया च
 स्त्रीतक्षिवा शाब्जिता वनना तथा । अवाक्पुष्पी च मधुरी छत्रा मंहनू

वातश्लेष्महरा रुच्या नानानेत्ररुनापहा ॥ ३८१ ॥ ८ कंटकारी । म०
 रिंगणी । गु० बेठी भोरिंगणी । कंटकारी कंटकिनी दुष्टशांशु महर्षिगो ।
 शुद्धा व्याघ्रो निदिग्धा च द्रावेणी क्षुद्रकटका ॥ ३८४ ॥ बहुकटा क्षुद्र-
 कटा तथा कंटालिका मना । तत्र क्षुद्रकटा चैव प्रोक्ता ' राजनिवृत्ते '
 ॥ ३८५ ॥ ' धन्वरो ' धावतीति ' केयदेवे ' प्रचोदनी । बहुगुडा-
 कुत्री चैव वार्ताकी तदनंतरम् ॥ ३८६ ॥ स्पृशी च राष्ट्रिनी चैव प्रोक्ता
 ' स्वमरकोशके ' । गुणा । कटकारी कटूणा च दीपनो श्वासकासहा
 ॥ ३८७ ॥ प्रतिश्यायश्लेष्मवातञ्जरहा ' राजनामके ' । आमवातारुचि-
 हरा कासहृद्रोगहा ' घने ' ॥ ३८८ ॥ तिक्ता रुक्षा भेदिनी च पाचनी
 पार्श्वरोगान्निद्र । कृच्छ्रपीनसहत्री च मलनाके कटूणाका ॥ ३८९ ॥
 फलगुणा । भेदन रोचनं हृद्य तिक्त पितामिष्ठतया । श्लेष्मवायुहृद-
 कासमेहलमिञ्जरापहा ॥ ३९० ॥ ' केयदेवे ' भिषक्श्रेष्ठे ' द्रव्ये '
 चैव सरा स्मृता । आस्थैरस्यहत्री च ग्राही कुष्ठविनाशिनी ॥ ३९१ ॥
 शूलामिमाद्यहा प्रोक्ता वैद्यै ' भावप्रकाशके ' । ९ लक्ष्मणा । म० पा-
 दरी रिंगणी । गु० घोळी भोरिंगणी । क्षेत्रदूती तु श्वेता च
 लम्बणा मितसिंहिका ॥ ३९२ ॥ सितमुद्र सिता छिन्ना क्षुद्रवार्ताकिनी
 तथा । कटुवार्ताकिनी चैव क्षेत्रना कपटेश्वरी ॥ ३९३ ॥ निस्नेहकाउका
 रामा सितकटा महौषधी । गर्दभी चद्रिका चाद्री चद्रपुष्पा मिर्यंकरी ॥
 ३९४ ॥ नाकुळी दुर्लभा रासना प्रोक्ता ' राजनिवृत्ते ' । कामघ्नो क्षुद्रमाना
 च किण्वा तु कपटा तथा ॥ ३९५ ॥ मलिना मलिनांगी च छिन्नदूती
 लतागिनी । बहुवामा महर्षिका कुमती तदनंतरम् ॥ ३९६ ॥ ' धन्वत-
 रिनिवृत्ते ' तु सप्रोक्ता भिषजा वरै । चद्रपुष्पी तु वनना धूर्वा च दूनिहा
 तथा ॥ ३९७ ॥ श्वेतलक्ष्मणा ' केयदेवे ' भिषग्भि परिकीर्तिता ।
 चद्रहासेति मुनिभि प्रोक्ता ' मदनपालके ' ॥ ३९८ ॥ गर्भहा-
 चद्रभा चद्रा प्रोक्ता ' भावप्रकाशके ' । चत्वारिंशत्त्रयश्चैव सख्या
 प्रोक्ता भिषग्वरै ॥ ३९९ ॥ गुणा । श्वेता तु कंटकारी च रुच्योष्णा

षकवातनिष्ठ । बहुप्या दीपनी प्रोक्ता तथा रसनियामिका ॥ ४०० ॥
 ' राजनामनिघटे ' च ' द्रव्ये ' स्याद्भेकारिणी । पार्श्वपीडाहरा चैव
 सरा ' भावप्रकाशके ' ॥ ४०१ ॥ तत्रैव तत्कलगुण शक्रोचनमित्यपि ।
 १० पृष्ठिपर्णी । म० पिठवण, राजभाल, शेवरा । गु० नहानो समरवो,
 पिठवण । कलशी पृष्ठिपर्णी च तथैव च महागुहा ॥४०२॥ शृगालविज्ञा
 धमनी मेखला लागुली गुहा । ऋष्टपुच्छी च शृगाली सिंहपुच्छी तथैव
 च ॥ ४०३ ॥ पृथक्पर्णी दीर्घपर्णी दीर्घा क्रोष्टुकमेखला । चित्रशर्ष्युप-
 चित्रा च श्वपुच्छा तदनंतरम् ॥ ४०४ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघटे ' तु भिष
 कशास्त्रविशारदै । अग्री शृगालविज्ञा च बलापर्णी तु क्रोष्टुका ॥४०५ ॥
 कपित्थका धावनीति ' धन्वतरिनिघटके ' । ज्जीतनी धातनी चैव स्निग्ध
 पर्णी तथैव च ॥४०६ ॥ ' केयदेवे ' भिषक्श्रेष्ठे समोक्ता नैव सशय ।
 शृगालवृक्षा जाटिला प्रोक्ता ' मदनपालके ' ॥ ४०७ ॥ अग्निपर्णी क्रो-
 ष्टवन्ता प्रोक्ता ' भावप्रकाशके ' । शृगालविन्ध्या पर्णी तु तथैव क्रोष्टुपु-
 ष्पिका ॥ ४०८ ॥ प्रोक्ता ' गणनिघटे ' तु वेदवन्निहाभिधा ध्रुवम् ।
 गुणा । पृष्ठिपर्णी कटूष्णाम्ळा तिक्ता कासातिसारनिष्ठ ॥ ४०९ ॥ वात-
 ज्वरव्रणोन्माददाहहा ' राजनामके ' । रक्तपित्तहरा रुक्षा हिकाहा ' ग-
 णनामके ' ॥ ४१० ॥ त्रिदोषज्वरकासघ्नो ' द्रव्यरत्ने ' प्रकीर्तिता ।
 रक्तातिसारहन्त्री च लघु वृष्या तृषापहा ॥ ४११ ॥ दाहवातिहरा प्रोक्ता
 वैद्यै ' मदनपालके ' । ' भावप्रकाशे ' समोक्ता वृष्या च मधुरा रसा ॥
 ४१२ ॥ श्वासहर्त्रीति विज्ञेया वैद्यैर्विद्याविशारदै । ११ गोक्षुरक ।
 म० गोक्षुरक । गु० गोक्षुरक । गोक्षुरको गोक्षुरक क्षुरागश्च श्वदंष्ट्रक
 ॥ ४१३ ॥ कटकी भद्रकश्च व्यालदंष्ट्र क्षुरस्तथा । ततश्च क्रमशश्चैव
 दुश्चक्रम महांगकौ ॥ ४१४ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघटे ' च रुद्रतरुया भिष-
 ग्जने । १२ बनशृगाटक । म० सराटे । गु० गोक्षुरक । ततो
 गोक्षुरकश्चैव तथा कटी त्रिकटक ॥ ४१५ ॥ षडगो बहुकटश्च क्षुरो
 गोकटकस्तथा । षडकषा कटकस्त्वनु क्षुद्रक्षुरस्तथा ॥ ४१६ ॥ तथैव

वातपित्तकफामृष्टो 'गणे' प्रोक्ता भिषक्जने ॥ ४३३ ॥ १४ वासकः ।
 म० अडुळमा । गु० अरडुशी । वानकः सिंहीका वामा भिषङ्माता वमा-
 दनी । अट्कूपः सिंहमुखी सिंही केडीरवी वृषा ॥ ४३४ ॥ शितकर्णो वामिदंता
 नासा पंचमुखी तथा । सिंहपर्णी मृगेद्रागो प्रोक्ता 'राजनिघंटके' ॥ ४३५ ॥
 सिंहास्या शितनखो च मातृका सिंहवल्गवा । वाड्यंतो ? भिषक्श्रेष्ठैः 'के-
 यदेवे' मकीर्तिना ॥ ४३६ ॥ सिंहकश्च महद्द्वैः प्रोक्तो 'गगनिघंटके' ।
 सिंही 'त्वमरफोरो' च त्रयोविंशतिसंख्यकाः ॥ ४३७ ॥ वासा निक्ता
 कटुः शीता कामला रक्तपित्ता । कफज्वरक्षयश्वाप्सनाशनो 'राजनामके'
 ॥ ४३८ ॥ ऊर्ध्वान्मृत्तहंतीति 'गणे' प्रोक्ता चिकित्पकैः । हृत्तर्दि-
 कुष्टहंती च तृषाहा 'घन्वनामके' ॥ ४३९ ॥ अरमेहारुचिर्नीच वा-
 तला कफनाशिनी । 'केयदेवे' भिषक्श्रेष्ठे 'द्रव्ये' मेघनिनाशिनी ॥
 ॥ ४४० ॥ १५ शितिवार । म० कुरडू । गु० लांबडी । शिनिवारः
 शितवरः सूच्यान्हः सूषिपत्रकः । श्रीवारकः शिली चमूः स्वस्तिकः सु-
 निपण्णकः ॥ ४४१ ॥ मूचीदला कुळुटश्च ततः श्वेनावरस्तथा । मेघाळु
 ग्राहकश्चैव कुळुटस्तदनंतरम् ॥ ४४२ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघटे' तु भि-
 षक्शास्त्रविचक्षणैः । शीतिवारः सनिपग्गस्तद्व-सोवारको वनो ॥ ४४३ ॥
 कुरंटिका क्षेत्रभृगा कुरंटी शीपेमेतरी । श्रीहस्तिनी सिंहकशी चुवकः
 क्षेत्रनाशिनी ॥ ४४४ ॥ कृष्णमूर्खपुला चैव 'केयदेवे' मकीर्तिना । म-
 कंडी हस्तिनी चैव श्वेनवारक एव तु ॥ ४४५ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव
 प्रोक्ता पूर्वचिकित्सकैः । पूर्णाकश्च भिषक्श्रेष्ठैः प्रोक्तो 'भावनकाशके'
 ॥ ४४६ ॥ एकत्रिंशत्संख्यका च प्रोक्तया भिषजा वरैः । गुणाः । शि-
 निवारा च संग्राही कपायोष्णा त्रिदोषनुत् ॥ ४४७ ॥ मेघारुचिज्वरहरा
 दाहहा 'राजनामके' । रुसा वृष्या गुम्बश्चैव तथा मारुतपित्तकुत् ॥ ४४८ ॥
 विषश्वयधुनाशा च वस्तिवातहरा तथा । कृच्छ्राश्मकफवातघ्नो प्रोक्ता
 'केयनिघंटके' ॥ ४४९ ॥ 'द्रव्ये' तु कफवातघ्नो बन्दिष्ठश्च मरा
 स्मृता । १६ सुद-दुराळभा । म० लहान धमामा । गु० ल-

हानो घमासो । करभा दनिक्र चैव तथैव करभाप्रिया ॥ ४९० ॥ ग्राहिणी
 फणिङ्गु चैव कपाया चोष्ट्रभाक्षिका । अजादन्यजभक्षा च तथैव च वि-
 शाग्दा ॥ ४९१ ॥ कच्छुरा फणिहारी च सूक्ष्मपत्रा मरुद्भवा । विरूपा
 मरुता जाता कपायी 'गणनामके' ॥ ४९२ ॥ एतोनविंशति प्रोक्ता
 पुरातनचिकित्सकैः । गुणाः । क्षुद्रा दुरालभा चाञ्छा ज्वरकुष्ठविनाशिनी
 ॥ ४९३ ॥ श्वासकासभ्रमघ्नी च तथा पारदशुद्धिदा । १७ दुरालभा ।
 म० घमासा, काटेशुबूक । गु० घमासो । घन्वयासो दुरालभा ताम्रमूलं
 च कच्छुरा ॥ ४९४ ॥ दुरालभा च दुस्पर्शा घन्वी घन्वयवासका ।
 प्रबोधनी सूक्ष्मदटा विरूपा दूर्विभ्रहा ॥ ४९५ ॥ दुर्लभा दुप्रघर्षी च
 प्रोक्ता 'राजनिघटके' । यासा तु कष्टरा चैव प्रोक्ता 'घन्वतरो' ध्रुव
 ॥ ४९६ ॥ तथा 'मदनपाले' तु यासकेति स्मृता बुधैः । भासा 'गण
 निघटे' च प्रोक्ता त्वष्टादेशेव तु ॥ ४९७ ॥ गुणा । दुरालभा वटुस्ति
 क्ता वातपित्तज्वरापहा । उष्णा गुल्मममेहघ्नी प्रोक्ता 'राजनिघटके'
 ॥ ४९८ ॥ १८ अग्निदमनी । म० आगोदवणा । गु० आगियो घ
 मामो । ततोऽग्निदमनी चैव बटुकटा तथैव च । वल्लिङ्गारिका चैव त-
 द्दत् गुच्छफला तथा ॥ ४९९ ॥ तत क्षुद्रकला चैव क्षुद्रकटारिका तथा ।
 तथैव क्षुद्रदुस्पर्शा दमनी तदनवरम् ॥ ४६० ॥ मन्द्रेमाता विदिता प्रोक्ता
 'राजनिघटके' । इशासख्या भिषग्भिस्तु प्रोच्यते नैः सशय ॥ ४६१ ॥
 गुणा । अथाग्निदमनी कङ्की चोष्णा रुखा तथैव च । स्रव्या वातकफघ्नी
 च हृद्या च दीपनी तथा ॥ ४६२ ॥ गुल्मश्लेहहृद्य प्रोक्ता 'राजनामनि-
 घटके' ॥ १९ याकुची । म० चावची । गु० चावची । चावुची सोमराजी च
 सोमवह्नी सुवह्निचा ॥ ४६३ ॥ सिता मितावरी चैव चन्द्ररेखा च चं-
 द्रिना । मुमभा कुष्ठहरी च काभोनी पूतिगविहा ॥ ४६४ ॥ अर-
 ह्युता चाद्रसज्ञा रात्री च तदनवरम् ॥ ऐन्दवी काल्मेयी च त्वग्दोषघ्नी
 तथैव तु ॥ ४६५ ॥ तत्र टण्णफला चैव बल्लुजा च प्रमा तथा ।
 याकुची चैव विदिता 'राजनामनिघटके' ॥ ४६६ ॥ पुनिकला

चंद्रलेखा प्रोक्ता 'धन्वंतरौ' ध्रुवं । ततस्तु चंद्रशरणा चंडरी चंद्रिका
 तथा ॥ ४६७ ॥ जीवना मलयु चैव इंदुराट् कालमेपिका । सोमखंडा
 मुवल्लीका 'केयदेवे' प्रकीर्तिना ॥ ४६८ ॥ तथा 'मदनपान्ते' तु वरा
 प्रोक्ता मनीषिभिः । अहिइरो कुष्ठहरिः प्रोक्ता 'गगनिघंटके' ॥ ४६९ ॥
 चत्वारिंशत् संख्यकेनि संप्रोक्ता भिषजा वरैः । गुणाः वा नुची कटु निक्तो-
 ष्णा कृमिघुष्टकफापहा ॥ ४७० ॥ प्रोक्ता 'राननिघंटके' च वैद्यवि-
 द्याविचक्षणैः । तत्कलं पित्तं कुष्ठकफानिग्रहं कटु ॥ ४७१ ॥ 'केय-
 देवे' भिषकुश्रेष्ठैः' संप्रोक्तं नैव संशयः । 'द्रव्यरत्नाकरे' प्रोक्तं वाय-
 जंनुनिनाशकम् ॥ ४७२ ॥ तत्कलं श्वेतकुष्ठं कफगतहरं 'गणे' ।
 केश्यं शोषामपांडुप्रं कलं 'भावमकाशके' ॥ ४७३ ॥ त्वग्देवपिप्लुड्वं
 सर्जनाशकरं स्मृतं । 'धन्वंतरिनिघंटे' च प्रगहंत प्रकीर्तितं ॥ ४७४ ॥
 दीपनी मधुरा रुसा रुच्या हृद्या तथैव च । विष्टंभी च वरा मेघा रक्त-
 पित्तकफापहा ॥ ४७५ ॥ श्वामकामकृमिमेह*उरहंतीनि 'केयके' । २०
 शणपुष्पी । म० खुळखुळा । गु० शणपुष्पी । शणपुष्पी बृहत्पुष्पी शणि-
 का शवरोटिका ॥ ४७६ ॥ पीतपुष्पी स्युष्कला ओमशा माल्यपुष्पिका ।
 प्रोक्ता 'राननिघंटे' तु पुगाननचिकित्सकैः ॥ ४७७ ॥ महाशणा वा-
 मनी च तथैव कटुतिक्तका । 'धन्वंतरिनिघंटे' तु संप्रोक्ता भिषजा-
 वरैः ॥ ४७८ ॥ घंशरवात्मयंशिका घंश शवरपुष्पिका । 'केयदेवे' भि-
 षकुश्रेष्ठैः संप्रोक्ता नैव संशयः ॥ ४७९ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव त्वग्नी
 प्रोक्ता मनीषिभिः । घावनी स्वलायंटा च पुष्पिका 'मदने' स्मृता ॥ ४८० ॥
 घंश तु रगयंशेति प्रोक्ता 'भावमकाशके' । एकांशतिमंशिका संना-
 क्ता भिषजा वरैः ॥ ४८१ ॥ गुणाः । शणपुष्पी रसे तिक्ता कफाया कृत्-
 वातनिवृ । अनीर्णउरहंती च वपनी रक्तशोषघ्नी ॥ ४८२ ॥ 'रानना-
 मनिघंटे' च भिषाभिः परिकीर्तिता । त्रिदोषहा 'द्रव्यरत्ने' संप्रोक्ता
 भिषजा वरैः ॥ ४८३ ॥ गतघ्नी कंठघ्नीगमुषतोमहरा 'धने' । रुकापि-
 त्तरा प्रोक्ता 'केयदेवनिघंटके' ॥ ४८४ ॥ २१. लघुशणपुष्पी । म०

मालावेदिका । ' द्रुपरत्नाकरे ' प्रोक्ता वद्याविद्याविचसगै ॥ ११६ ॥
 हृद्योभवातगुलमन्त्रा प्रीहहा ' चन्द्रनामके ' । रमे पाके तु तिका च
 कृच्छ्रमेहविनाशिनी ॥ ११७ ॥ कक्षानिग्रहरा चैव वातरक्तशरा तथा ।
 उदावर्तमवातघ्नो गरहा ' केयदेवके ' ॥ ११८ ॥ मोहभ्रमत्रिशेषघ्नो
 प्रोक्ता ' मदनपालके ' । वातोद्भ्रंशरुघ्नो च रोचिनी ' भावनामके ' ॥ ११९ ॥
 २२ महानीन्दी । म० मोठी नी ५ । गु० मोठी गळी । महानीन्दी
 मला चैव तुत्या श्रीफलिका तथा । राजनीन्दी तु मेला च केशार्हा
 भृशपत्रिका ॥ १२० ॥ प्रोक्त ' राजनिम्बे ' त वभन०या भिरु-
 न्ने । गुणा । महानीन्दी गुणान्य स्वाद्राश्रेत तु तीर्षदा ॥ १२१ ॥
 पूर्वोक्तनीलिका देशा मगुणा सर्वकर्मनु । ३० गात्रेऽह्वा । म० पाथरी
 । गु० भोगाथी । गोनि०या खरपत्री च मनोन्नाशार्हेता तत्र ॥ १२२ ॥
 अगोमुवाऽऽपुष्पी च चेतानेवहा तदुत्तरम् । प्रोक्ता ' राजनिम्बे ' तु
 भिषक् विद्याविशारदे ॥ १२३ ॥ गोधूमो दार्दिपत्री च दीर्घिका कष्ट
 मूत्रिका । गोषा गानी खरस्पर्शा भमिका गोनिष्ठाटिका ॥ १२४ ॥
 ' केयदेवे ' भिरुश्रेष्ठे सप्रोक्ता चैव सशय । ' द्रुपरत्ने '
 दार्दिनेति सप्रोक्ता भिषगा वरे ॥ १२५ ॥ गोभी तु दीर्घिका चैव
 तथैव खरपार्श्विनी । प्रोक्ता ' मदनपाले ' तु भिषक्विद्यविशारदे
 ॥ १२६ ॥ गुणा । गोनि०हा कटुका शीता पित्तघ्नो ब्रगरागनी । सर्व-
 दन्विपाथनी प्रोक्ता ' राजनिम्बे ' ॥ १२७ ॥ पाके स्वादु रमे
 हेमा वातघ्न आहिभी तथा । कक्षानिग्रहरा हृद्या कासाहनिविनाशिनी ॥
 ॥ १२८ ॥ श्वासप्रनेहरक्तघ्नी उग्रहा ' केयदेवके ' । ३१ अपामार्ग ।
 म० अत्राहा । गु० अत्रेष्टे । अत्रामार्ग शेषरी च त्रिगिही खरमन्त्री
 ॥ १२९ ॥ अथ शल्पा दुर्महा च प्रत्यक्षपुष्पी मयूरेका । कौटकठ
 शैलरिका मर्ष्टी दुरभिग्रहा ॥ १३० ॥ पराक्षुष्मी च पशिरा कनी
 मर्कटपिपात्री । कम्पनरिका स्या क्षरक पकिरुफ ॥ १३१ ॥
 मागारु कुञ्जकश्च प्रोक्ता ' राजनिम्बे ' । त्रिगिही दुर्महा चैव तथा कर्कट

पिप्पली ॥ ९३२ ॥ 'धन्वंतरिनिघंटे' च संप्रोक्ता भिषजां वरैः । क्षारमन्या
मार्गदना 'केयदेवे' प्रकीर्तिना ॥ ९३३ ॥ क्षुद्रापामार्गश्चैव प्रोक्ता
'गणनिघंटके' । त्रिंशत्संख्या भिषकुश्रेष्ठैः संप्रोक्ता नैव संशयः ॥ ९३४ ॥
गुणाः । अपामार्गस्तु तीक्ष्णोष्णः कटुः कफविनाशकः । अर्शकंङ्कुराम-
घ्नो आही च विपहा तथा ॥ ९३५ ॥ रक्तद्वद् वातिकृत् प्रोक्ता 'राज-
नामनिघंटके' । दीपनोष्ण सरश्चैव मेदानिलहरस्तथा ॥ ९३६ ॥ शूल-
सिध्मापचिकिंङ्कुरद्रुघ्नो 'केयदेवके' । कफघातहरश्चैव 'गणे' प्रोक्तो भिष-
कुञ्जैः ॥ ९३७ ॥ ३२ रक्तापामार्गः । म० तावडा अघाडा । गु०
रातो अवेहो । रक्तापामार्गकश्चैव क्षुद्रापामार्ग एव च । आवटको दु-
ग्धनिका रक्तविद्वलपत्रिका ॥ ९३८ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिषकु-
विद्यापरायणैः । ततो रक्तफलश्चैव वसिरः कपिपिप्पली ॥ ९३९ ॥
'धन्वंतरिनिघंटे' तु संप्रोक्ता भिषजां वरैः । रक्तो रक्तफला चैव विदुको
यपिरस्तथा ॥ ९४० ॥ कुंठस्तु मर्कटी चैव प्रत्यक्श्रेणी सरच्छदः ।
'केयदेवनिघंटे' च प्रोक्ता पूर्वचिकित्सकैः ॥ ९४१ ॥ धामार्गवः
केशपर्णी प्रत्यक्षुर्गी तथैव च । प्रोक्ता 'भावप्रकाशे' च त्रिंशत्संख्या
भिषकुञ्जैः ॥ ९४२ ॥ गुणाः । रक्तापामार्गकः शीतः कटुः कफ-
महत्प्रदः । व्रणकंङ्कुरिपन्नश्च संप्राही वातिकृत् तथा ॥ ९४३ ॥ शीत-
स्वादु रसे पाके दुर्गरं वातञ्च तथा । रुक्षं च रक्तपित्तघ्नं विष्टंभी 'केय-
देवके' ॥ ९४४ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' प्रोक्तं वातिकृत् श्वासहारकं ।
वातिकृत् 'केयदेवे' च सर्वे फलगुणाः स्पृताः ॥ ९४५ ॥ ३३ बला ।
म० चिकणा, लघु चिकणा । गु० बग । ओदनिका बला भद्रा सभंगा तद-
नंतरम् । भद्रोदनी च कल्याणी तथैव वरकाष्ठिका ॥ ९४६ ॥ मोटा
भद्रफला चैव बलाद्या वाटिका तथा । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिष-
कुविद्याविशारदैः ॥ ९४७ ॥ प्रोक्ता 'मदनपाले' तु सनासा वरवा-
हिर्नी । वाथी महासमंगा च तथैव सरयाष्टिका ॥ ९४८ ॥ ओदनाव्हा
शीतपाकी प्रोक्ता 'धन्वंतरौ' ध्रुवं । वाट्यालका तु वाटी च चिरपुष्पी

तदुत्तरं ॥ ९४९ ॥ वाच्या वीर्यवता चैव 'केयदेवे' प्रकीर्तिता ।
 ऋग समा शीतवरा प्रतापैरिष्यता तथा ॥ ९५० ॥ प्रोक्ता 'गण-
 निघंटे' तु सप्तविंशतिस्त्रयसु । गुणाः । बला तिका च मधुरा तथा
 पित्तातिसारनित् ॥ ९५१ ॥ बलवीर्यपुष्टिदात्री तद्वत् कफविशोधिनी ।
 प्रोक्ता 'राजनिघंटे' च पुरातनभिस्त्रयैः ॥ ९५२ ॥ तन्मूलं च त्वचा
 शीरं शर्करामृश्लुच्छ्रु भित् । स्निग्धा हिमा स्वादु वृष्या त्रिदोषशमनी
 तथा ॥ ९५३ ॥ रक्तपित्तक्षतघ्नीति प्रोक्ता 'पञ्चतरो' धुरं । रसे
 पाके च मधुरा वातशोणितहा 'गणे' ॥ ९५४ ॥ ३४ बलोत्तरा ।
 म० थोरला निकणा । गु० खरेटी । बला महासमंगा च ओदनी च
 वृकारुहा । तनो वृद्धिवला चैव तथैव क्षतवन्दुया ॥ ९५५ ॥ भुजंग-
 जिह्वा शीता च तथैव शीतपाकिनी । बलाब्धया शीतवरा बल्यास्त्रीरि-
 हित्ये तथा ॥ ९५६ ॥ बलोत्तरा व्यालजिह्वा पंचभू 'राजनामके' ।
 गुणाः । महासमंगा मधुरा त्वम्ला चैव त्रिदोषहा ॥ ९५७ ॥ ज्वरदाहहरा
 प्रोक्ता वैद्यै 'राजनिघंटेके' । ३५ महाबला । म० सहदेवी । गु०
 सहदेवी । महाबला ज्येष्ठबला तथैव तु रुटंभरा ॥ ९५८ ॥ केसरिका
 केशरुहा वर्षपुष्पा मृगादनी । प्रसारणी देवबला तथैव केशवार्धिनी
 ॥ ९५९ ॥ सारिणी सहदेवी च पीतपुष्पी तदुत्तरम् । देवाब्धा गंवत्रछी
 च मृगा मृगरसा तथा ॥ ९६० ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिषग्-
 विद्याविशारदे । बृहत्फला देवसहा तथैव तु बृहद्वला ॥ ९६१ ॥
 वाच्यायनीति संप्रोक्ता भिषग्भि 'राजनामके' । नीरपुष्पी तु वाच्या
 च वाच्याली तु बृहत्फला ॥ ९६२ ॥ 'केयदेवे' भिषकश्रेष्ठैः संप्रोक्ता-
 नैव संशयः । तथा 'मदनपाले' तु वीरपुष्पा प्रकीर्तिता ॥ ९६३ ॥
 महर्षी विपुला धन्या मागल्यार्हा प्रसादनी । महार्गधा देवदंडा तथैवो-
 त्पलसंज्ञका ॥ ९६४ ॥ प्रोक्ता 'गणनिघंटे' तु पंचत्रिंशत् भिषक्जनैः ।
 गुणा । महाबला तु हृद्रोगशोकवाताशहा तथा ॥ ९६५ ॥ शुक्र-
 वृद्धिकरी बल्या विषमज्वरहा 'नृपे' । ३६ अतिबला । म०

॥ ६०१ ॥ वातहृत् श्वासकासघ्नी क्षयवणहरा 'नुमे' । वातोद्भवकफघ्नी
 च विपद्गणहारा तथा ॥ ६०२ ॥ वातिदा भिपना श्रेष्ठे प्रोक्ता 'धन्वतरे'
 ह्युत । शोफकण्डूचित्रकटुकमिसतप्तयापहा ॥ ६०३ ॥ 'केये
 प्रोक्ता भिषकुश्रेष्ठे 'मैदने' शुकश स्मृता । ४० ह्युपा । म० यो
 शेरणी । गु० मोठी-शेरणी, होश । ह्युपा विपुषा विश्रा, विश्रगषा वि-
 मुषिका ॥ ६०४ ॥ प्रोक्ता 'राजनिवृटे' तु 'केयेदेवे' तत परे । विश्रै
 चैव तु कुष्ठघ्ना तथैव विपद्गणी ॥ ६०५ ॥ वसुसंहरा भिषगिभ्रतु
 समोक्ता नैव सशयः । ४१ अज्ञानाशिनी । म० ह्यु शेरणी,
 खडशेरणी । गु० नाना शेरणी । तथा स्वल्पफला नैव कच्छमी ध्या-
 सनाशिनी ॥ ६०६ ॥ श्लेहशत्रुविषघ्नी च कफघ्नी क्परानिता । प्रोक्ता
 'राजनिवृटे' तु 'वैद्यविद्याविशारदे' ॥ ६०७ ॥ अय्युऽश्वत्थ-
 फला चैव प्रोक्ता 'धन्वतरो' धृत् । यक्षघ्न वृषभ चैव तथैव ध्या-
 सनाशिकी ॥ ६०८ ॥ विश्रगषा मत्स्यगषा विपहा 'केयेदेवेके' ।
 चित्रगंथा च दुर्गंथा प्रोक्ता 'गणनिवृत्के' ॥ ६०९ ॥ सप्तभ्रमरक
 प्रोक्ता वैद्यविद्याविशारदे । गुणा । ह्युपाद्यमिच्छुक, कटुमित्तोष्ण-
 क, गुरु ॥ ६१० ॥ कृदासश्रेष्ठमप्रदर गुरुदरहर । तथा । विद्वेषशूल-
 स्मनषशीघ्र । 'राजनाभनि' । ॥ ६११ ॥ वातघ्न हनिषधय 'धन्वतरे-
 निवृत्के' । दीपनी, म्रहिंगी मूर्ध, वातोदुस्निग्धिणीः ॥ ६१२ ॥
 पित्तोदरहरा, प्रोक्ता चैव 'केयनिवृत्के' । वाताशहा भिषकुश्रेष्ठे-
 'मैदने' परिकीर्तता ॥ ६१३ ॥ ४२ शतावरी । म० शतावरी । गु०
 शतावरी, शापना मुवा । शतावरी शतपदी पीवरीदीक्षी करा । वृष
 दीप्या श्लेषशुद्ध श्लेषिकाऽवरकठिका ॥ ६१४ ॥ सूक्ष्मपक्व सुपत्र, च
 बहुमूला शतावहया । नारायणी स्वादुरसा शतावहा लघुपर्णिका ॥ ६१५ ॥
 आत्मशक्ति, वरापूला शतवीर्या महोदनी । मधुरा शतमूला च केशिका शन-
 त्रिका ॥ ६१६ ॥ विश्वाख्या वैद्यवी क्वाटिंग वासुदेवी वरीयसी । दुर्मेरा तैम-
 वलीति प्रोक्ता 'राजनिवृत्के' ॥ ६१७ ॥ शतावहा बहुपत्री, च प्रोक्ता

शीतया घातश्चैव, शणपर्णीति 'केयके' ॥ ६९२ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे'
 चैव जयती परिकीर्तिता । वन्हिभूमरुपका प्रोक्ता वैद्यविद्याविशारदे ॥
 ॥ ६९३ ॥ गुणा । जपती, तु भवतिक्ता कटुष्णा, वानताशिनी । मू-
 तापहा कठशोथो, सा, लुष्णा च रसायनी ॥ ६९४ ॥ प्रोक्ता, 'साभ'
 निघटे' तु, 'धन्वे', विपत्रिदोषहा ॥ 'केवे', पित्तकृत्प्रो, च मूत्र-
 कृच्छहरा तथा ॥ ६९५ ॥ जय, विवादे कुरुते प्रोक्ता, वैद्यैर्न सदायुः ।
 'द्रव्ये' हिमा, कफघ्नीति भिषग्भि, पारिकीर्तिता ॥ ६९६ ॥ ४८ का-
 कमाचिका । म० कागोष्ठी । गु० पीलुडी, वागुणी । काकमाची धा-
 क्षमाची वायसाव्हा च, वायुसी । -सर्वातिक्ता - बहुफला कटुकला, च
 रसायनी ॥ ६९७ ॥ काकमाता गुच्छरुज्य स्वादुपाका तु सुदरी ॥
 वरा विद्राविणी चैव मत्स्यक्षी, कुडनाशिनी ॥ ६९८ ॥ तिक्तो च बहु
 तिक्तोति प्रोक्ता, र(जनिघटके) कावाव्हा चैव कक्षे तु रसायनवरा तथा ॥
 ॥ ६९९ ॥ 'धन्वरिनिघटे' तु, मप्रोक्ता भिषगावरै । काकमाची
 तु, कामाता धाक्षी, च काकिनी, तथा ॥ ७०० ॥ माची गुडकला चैव
 'केवे' प्रोक्ता भिषगवरै । तुडकी, कामना, चैव प्रोक्ता 'गणनिघटके' ॥
 ॥ ७०१ ॥ गुणा । काकमाची, कटुस्तिक्ता रसोष्णा कफशूलहृत् । शो-
 फाशे कृष्टकृत्ना नाशिनी, 'राजनामके' ॥ ७०२ ॥ हिक्काच्छिविनाशा
 च 'भावे', नेत्राहिता, स्मृता । रसायनी, त्रिदापनी प्रोक्ता 'धन्वतेर'
 ध्रुव ॥ ७०३ ॥ हृद्या वृष्या च स्वयेति ममेदुधासकसहा । उराराक्षे-
 हरा प्रोक्ता 'केयदेशनिघटके' ॥ ७०४ ॥ स्निग्धा शुक्रमदा प्रोक्ता
 'मदनै', परिकीर्तिता । ४९ मूषकमारी । म० उदिरमारी । गु० उदरा-
 मारी । मूत्रश्रेणी द्रवती च न्यमोधी मुषिकावहया ॥ ७०५ ॥
 चित्रा, मूषकमारी च मूल्यकृश्रेणी, च चक्षुषा, । कटुराखविषमतीति
 प्रोक्ता 'राजनिघटके' ॥ ७०६ ॥ दशसह्येति सप्रोक्ता वैद्यविद्याविशारदे ।
 गुणाः । श्रुतश्रेणी, 'नेवे', प्रोक्ता कटुराखविषापहा ॥ ७०७ ॥ चक्षुष्या
 जणदोषघ्नी नेत्रामयान्छिन्वती । ५० विजया । म० भाग । गु० भाग ।

तामलोमशा । प्रोक्ता ' राननिघटे ' तु भिषकशास्त्रविशारदे ॥ ६७१ ॥
 'धन्वतरिनिघटे' च प्राचीषला सुलोमशा । मदध्या कर्षणी ऋक्शुक्रा-
 फक्तिका नदीकका ॥ ६८० ॥ प्राचीचलत्सरित्वाता तथा मधुरभूषणा ।
 'केयदेवे' भिषकश्रेष्ठे नदीकाता तु 'द्रव्यके' ॥ ६८१ ॥ तत प्रति
 षण चैव परा तु सरिका तथा । रजनीतिभिषकश्रेष्ठे प्रोक्ता 'गणनिघंठके'
 ॥ ६८२ ॥ त्रयोविंशतिसरव्याका समोक्ता भिषनावरैः । गुणा । काकनया
 तु तिक्तोष्णा कृमिघ्नकफापहा ॥ ६८३ ॥ बाधोर्ध्वानी गिनाशा च विषम
 ज्वरहा 'नृपे' । हिमा कपाया समोक्ता कफपित्तविनाशिनी ॥ ६८४ ॥
 रक्तकुष्ठहरा कडूविषहा 'केयदेवके' । रक्तपित्तं हिमं हति प्रोक्ता 'द्रव्ये'
 भिषकवरैः ॥ ६८५ ॥ ११ चतु । म० चतु । गु० छुट । चतु तु विजला
 चतु कलमी वीरुषत्रिका चतुश्चतुषत्रश्च सुशाक क्षेत्रसप्त ॥ ६८६ ॥
 प्रोक्ता ' राननिघटे ' तु भिषकशास्त्रविशारदे । कटीरज कटीरश्च बृहद्
 घोटी च लोपिका ॥ ६८७ ॥ कुटिजर कुटीरश्च तथैव तु सुसरक ।
 'केयदेवे' भिषकश्रेष्ठे कथितो नैव सशय ॥ ६८८ ॥ चतुष्को चतुष्प
 ज्ञाण्यो पिच्छलच्छल एव च । 'द्रव्यरत्नाकरे' नैव नवमू परिकीर्तितो
 ॥ ६८९ ॥ गुणाः । चतु तु मधुरा तीक्ष्णा कपाया मलशोषिणी । गुल्मोदर-
 विषभाशोम्रहणानाशिनी 'नृपे' ॥ ६९० ॥ सर शोता । बन्धिकृच्छ्र
 वातहा 'द्रव्यनामके' । दोषत्रयीविनाशा च धातुपुष्टिकरा मत्त ॥ ६९१ ॥
 मेध्या ' मावप्रकाशे ' च प्रोक्ता धैर्येने सशय । मूत्रकृच्छ्रहरा चरतीवात-
 हेति 'गमे' स्मृता ॥ ६९२ ॥ ११ बृहच्चतु । म धोर चतु । गुं मोटी
 छुट । बृहच्चतु विषारिश्च महार्चं च सुर्धुचुका । स्पृष्टचतुर्दीर्घपत्री दिव्यमथा
 तु 'राननि' ॥ ६९३ ॥ सप्तसव्येति प्रोक्त्या भिषकशास्त्रविशारदे ।
 गुणा । बृह-पंचु कटूष्णा च कपाया मलशोषिणी ॥ ६९४ ॥ गुल्मगु
 लोदराशोमो विषहा च 'रमायनी' । तदीन तु कटूष्णा च गुल्मशूलविषाप-

हं ॥ ६९५ ॥ स्वदोषकंडुकुष्ठं प्रोक्तं 'राजनिघंटके' । ५७ क्षुद्र-
चंबु । म० लहान चंबु । गु० नहानी छुछ । क्षुद्रचंबुस्तु चंबुः स्याच्चंबुः ।
शुनकचंबुका ॥ ६९६ ॥ त्वक्मारभेदिनी क्षुद्रा कटुका परपत्रिका ।
गुणाः । क्षुद्रचंबुस्तु मधुरा कटूष्णा च कपायिका ॥ ६९७ ॥ दीपनी
शूलगुल्मार्शशमनी च विबंधकृत् । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' च पुरातन-
चिकित्सकैः ॥ ६९८ ॥ ५८ सिंदुवार । म० श्वेत निर्गुंडी । गु०
धोळी नगोड । सिंदुवारः श्वेतपुष्पः सिंदूकः सिंदुवारकः । स्थिरसाधनक-
श्रैव त्वनेतः सिद्धकस्तथा ॥ ६९९ ॥ अर्थसिद्धकसंज्ञेति प्रोक्ता 'राज-
निघंटके' । श्वेतको नीलपुष्पश्च तद्वत् शीतसहस्तया ॥ ७०० ॥ निर्गुंडी
सितासिंदूका प्रोक्ता 'वनवतरौ' ध्रुवं । वनकेंद्रा भूतकेशी भूतावेश्या तु सु-
स्थिरा ॥ ७०१ ॥ 'केयदेवनिघंटे' तु प्रोक्ता सप्तदशेति च । गुणाः ।
सिंदुवारा कटुरितक्ता कफवातक्षयापहा ॥ ७०२ ॥ कुष्ठकंडूशूलहरा
प्रोक्ता 'राजनिघंटके' । कृमिकुष्ठछीहहरा गुल्मारुचिहरा 'घने' ॥
७०३ ॥ चक्षुष्या दीपनी मेघ्या केरयारोचकहारिणी । मेदामशूलव्रणहा
प्रतिद्वयायहरा तथा ॥ ७०४ ॥ शोफहा श्वासकासघ्नी तत्पुष्पं विपपित्त-
नुत् । 'केयदेवनिघंटे' च संप्रोक्ता भिपर्जा वरैः ॥ ७०५ ॥ स्मृतिमदा-
मवातघ्नी 'द्रव्ये' प्रोक्ता भिपकजनैः । घृणलेपात्विपन्नश्च रक्तगुल्महरा
तथा ॥ ७०६ ॥ उदावर्तहरा प्रोक्ता 'गणनामनिघंटके' । ५९ नील-
सिंदुक । म० निळी निर्गुंडी । गु० नीळी नगोड । शीतंसहा तु निर्गुंडी
तथैव नीलसिंदुकः ॥ ७०७ ॥ सिंदू कच्छापिका भूतकेशीद्राणी च नीलिका ।
प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिपकविद्यापरायणैः ॥ ७०८ ॥ गिरिसिंदु-
कसंज्ञश्च नीलसिंदुः सहा तथा । इंद्राणी 'केयदेवे' तु संप्रोक्ता भिपर्जा-
वरैः ॥ ७०९ ॥ दशसंख्येति प्रोक्तैषा वैद्यविद्याविचक्षणैः । गुणाः ।
नीलसिंदुः कटुस्तिक्त रूक्षो कासहरस्तथा ॥ ७१० ॥ श्लेष्मशोफानि-
हरौ मदराप्मानहा 'रूपे' । ६० शोफालिका । म० राजनिर्गुंडी ।
गु० वननगोड । शोफालिका तु मुखहा शुक्रागो शीतमंजरी ॥ ७११ ॥
अपरानिता च विजया वातघ्नी भूतकेशि च । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु

भिषक्शास्त्रविशारदैः ॥७१२॥ वनजा चैव शुक्ला च तथैव नीलमंजरी ।
 तथैव श्वेतसुरसा प्रोक्ता 'धन्वंतरो' ध्रुवं ॥ ७१३ ॥ वनजामरपत्री च
 शतभीरुः छदा तथा । भूपदी तु सुगंधा च तथैव सुरसा रसा ॥७१४॥ 'केय-
 देवनिघंटे' तु सप्रोक्ता भिषजां वरैः । सुवहा तु चला चैव स्मृतिदा 'भावनामके'
 ॥७१५॥ तथैद्रसुरसा चैव प्रोक्ता 'त्वमरकोशके' ॥ चतुर्विंशतिसंख्याका संप्रोक्ता
 नैव संशयः ॥ ७१६ ॥ गुणाः । श्वेतनिगुंडिका वातकफघ्नी संधिवातहा ।
 गुदवातहरा प्रोक्ता 'राजनामनिघंटके' ॥७१७॥ ६१ भेंडा । म० रान भेंडी ।
 गु० मीडा । भेंडा भिंडातिका भिंडो भिंडकः क्षेत्रमंभवः । चतुष्पदः चतुःपुङ्गुः
 सुशाकश्चांम्लपत्रकः ॥ ७१८ ॥ करपर्णा वृत्तबीजो प्रोक्ता 'राजनिघ-
 टके' । गुणाः । भेंडात्वम्लरसा सोष्णा ग्राहिका रुचिकारिका ॥७१९॥
 'राननामनिघंटे' च 'द्रव्ये' वृष्यकरा स्मृता । ६२ पुत्रदा । म० पुत्र-
 दाई । गु० पुत्रदाई । पुत्रदा गर्भदात्री च प्रजादापत्यदा तथा ॥
 ॥७२०॥ मृष्टिप्रदा प्राणिमाता तापसद्रुमसन्निभा । सप्तसंख्या च संप्रोक्ता
 'राजनामनिघंटके' ॥ ७२१ ॥ गुणाः । पुत्रदा मधुरा शीता नारीपु-
 ष्पादिदोषहा । पित्तदाहश्रमहरा गर्भदा 'राजनामके' ॥ ७२२ ॥
 ६३ तक्राव्हा । म० ताका । गु० ताका । तक्राव्हा 'तक्रमत्सा च तक्र-
 पर्याय एव च । पंचागुली सिताभास्या 'द्राजनाम्नीति पंच च ॥ ७२३ ॥
 गुणाः । तक्रावहस्तु कटुः प्रोक्तो दुष्टव्रणविनाशकः । मेहप्रदरपित्तघ्नो
 वैद्यै 'राजनिघंटके' ॥ ७२४ ॥ ६४ स्वर्णुली । म० सोनोली ।
 गु० सोनुली । स्वर्णुली हेमपुष्पी च स्वर्णपुष्पध्वजा तथा । गुणाः ।
 स्वर्णुली तु कटुः शीता कषया व्रणहा 'नृपे' ॥ ७२५ ॥ कासश्वा-
 सहरा 'द्रव्ये' कफपित्तहरा तथा । ६५ खस्वस । म० गु०
 खसखस । खसखसः सूक्ष्मजीनः स्यात् सूजीनः सूक्ष्मतंडुलः ॥ ७२६ ॥
 प्रोक्तो 'राजनिघंटे' तु भिषक्शास्त्रविशारदैः । खस्वतिलो तिलभेदश्च
 शुभ्रपुष्पो लसत्तलः ॥ ७२७ ॥ वृष्या बल्येति कविभिः प्रोक्ता 'मदन-
 षालके' । 'भावमवाशे' सास्रस रुद्रसंख्या भिषग्वरैः ॥७२८॥ गुणाः ।
 खस्वसी मधुरा प्रोक्ता कातिकृद्धीर्यदा वत्र । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' च

वैद्यविद्याविचक्षणैः ॥७२९॥ वृष्या ग्राही च पित्तघ्नी 'द्रव्ये' च गुरु वात-
 कृन् । ६६ 'सिन्धुडी । म० गु० शेगुडी । सिन्धुडी मातिदा बल्या तथा
 पंगुत्वहारिणी ॥ ७३० ॥ वृषत्यति च वातघ्नी गुन्धपुष्पी तु 'राजके'
 । गुणाः । सिन्धुडी तु कटूष्णा च वातहृत् घृष्टिशूलहा ॥ ७३१ ॥
 योग्या रसायने चैव देहदार्यकारी 'नृपे' । ६७ अरण्यकुसुंभ । म०
 रानकई । गु० वनकसुंभो । ततोरण्यकुसुंभा च कौसुंमस्त्वग्निसंभवा ॥
 ॥ ७३२ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु वन्हिसंख्या भिषक्जनैः । गुणाः ।
 अथारण्यकुसुंभस्तु कटुः पाके च श्लेष्महृत् ॥ ७३३ ॥ दीपनश्चैव संप्रोक्तो
 'राजनामनिघंटके' । ६८ आहुली । म० तरवड । गु० आवल । आ-
 हुल्यं हलुरास्यं च करं तरवटं तथा ॥ ७३४ ॥ ततः शिबीफला चैव
 सुपुष्पात्वधुरं तथा । दंतकाष्ठं हेमपुष्पं पीतपुष्पं तथैव च ॥ ७३५ ॥
 ततः कांचनपुष्पं च नृपमागल्यमेव च । शरत्पुष्पं च विख्यातं प्रोक्तं 'रा-
 जनिघंटके' ॥ ७३६ ॥ वन्हिभूसंख्यका प्रोक्ता भिषक्शास्त्रविशारदैः ।
 गुणाः । आहुल्यं तु भवेत्तीक्ष्णं चक्षुष्यं शीतमेव च ॥ ७३७ ॥ पित्त-
 दाहहरं चैव मुखरूक्कुष्ठकंडूहृत् । जंतुशूलव्रणहरं प्रोक्तं 'राजनिघंटके' ॥
 ॥ ७३८ ॥ ६९ भूम्याहुली । म० मुईतरवड । गु० भोआवल । ततस्तु
 भूम्याहुलिका कुष्ठकेतुस्तथैव च । मार्कडेयं तु विदितं महौषधमतः परं
 ॥ ७३९ ॥ प्रोक्तं 'राजनिघंटे' तु भिषक्शास्त्रविशारदैः । मार्कडी मू-
 पैठरिका तथैव मृदुरेचनी ॥ ७४० ॥ 'केयदेवे' भिषक्श्रेष्ठैः संप्रोक्ता
 नैव संशयः । ततो भूर्पिहरी चैव तथैव मधुरेचनी ॥ ७४१ ॥ ग्रह-
 संख्या भिषकमिस्तु संप्रोक्तैषा विचक्षणैः । गुणाः । भूम्याहुली कटुस्ति-
 क्ता ज्वरकुष्ठप्रसिद्धमा ॥ ७४२ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघंटे' च भिषक्शास्त्र-
 विशारदैः । सरा कपाया शोफघ्नी कफपित्तविनाशिनी ॥ ७४३ ॥ आनाहो-
 दरगुल्मघ्नी कटुः तृष्णाविपापहा । ऋदिकुष्ठकृमिघ्नी च श्वासदाहज्वरापहा
 ॥ ७४४ ॥ 'केयदेवनिघंटे' च वैद्यैः प्रोक्ता न संशयः । ७० कासमर्द ।
 म० कासवदा । गु० वामुद्रो । कासमर्दस्तु कासारिस्त्वारिमर्दश्चदीपनः
 ॥ ७४५ ॥ वनक जरणश्चैव कालश्च कालमर्दकः । 'घन्वतरिनिघंटे' तु

सप्तोक्तो भिषजावरैः ॥ ७४६ ॥ वनकः कासकश्चैव कर्तृकासप्र एव च ।
 कासमर्दिः कर्कशश्च 'केयदेवे' प्रकीर्तित ॥७४७॥ मर्दकः कट्वटश्च
 'द्रव्यारत्नाकरे' स्मृत । अननो नातरश्चैव प्रोक्ता 'मदनपालके' ।
 ॥ ७४८ ॥ कोल 'गणनिघंटे' च प्रोक्त वैद्यै विचक्षणैः । त्रयोविंशति-
 संख्याका प्रोक्ता सर्वे भिषग्वरै ॥ ७४९ ॥ गुणाः । काममर्दस्तु ति-
 क्तोष्णो मधुरः कफवातहा । अजीर्णकासपित्तघ्न पाचन कठशोधन ॥
 ॥७५०॥ 'राजनामनिघंटे' च 'धन्वे' पित्तकरः स्मृतः । विषकासहर
 प्रोक्त 'केयदेवनिघटके' ॥ ७५१ ॥ सर शनो विपूचिघ्न 'द्रव्ये'
 च कफवातहृत् । तसत्र तु भवेदुष्ण वृष्य वातघ्नपाचन ॥ ७५२ ॥
 'मदने' कविभिः प्रोक्त 'भावे' पित्तविनाशिन । ७३ । आदित्यपत्र ।
 म० गु० आदित्यपत्र । सुपत्रो विटपश्चार्क कुष्ठारिस्तपन उद ॥
 ॥ ७५३ ॥ रविप्रियो रश्मिपति सूर्यपत्रोकपत्रकः । आदित्यपत्रोर्कटलो
 प्रोक्तो 'राजनिघटके' ॥ ७५४ ॥ रद्रमरुत्या भिषक्श्रेष्ठे सप्तोक्तो
 नैव सशय । गुणाः । आदित्यपत्र कटुरुष्णवीर्यं वातघ्नमेतत्कफनाशन
 च ॥ ७५५ ॥ स्याद्दीपन गुल्महर तपैवारच्यघ्नमुक्त 'नृपनामके' च ॥
 ७२ श्वेताम्ली । म० श्वेत पिठोडी । गु० श्वेत पिठोडी— पर्पोटी ।
 श्वेताम्ली त्वम्बिका चैव पिठोडी पिष्टिका तथा ॥ ७५६ ॥ श्वेताम्-
 पीष्टिका चैव प्रोक्ता 'राजनिघटके' । रसमन्थेनि सप्तोक्ता भिषक्शा-
 स्त्रविशारदै ॥ ७५७ ॥ गुणाः । श्वेताम्ने ममुरा वृष्या पित्तघ्नी बल
 दायका । ७३ नीलाम्ली । म० काळी पिठोडी, निट्टवी । गु० वा-
 ली पिठोडी, काळी पर्पोटी । नीलाम्नी चैव नीली च पिठोडी दीर्घशा-
 खिका ॥ ७५८ ॥ श्यामाम्नी 'राजनाम्नीति' प्रोक्ता वैद्यविचक्षणैः ।
 'द्रव्यारत्नाकरे' चैव नाम्नी परिकीर्तिता ॥ ७५९ ॥ गुणाः । नी-
 लाम्नी ममुरा रच्या कफवातघ्नरापहा । ७४ अजगंश । म० तिळगण ।
 गु० तळवणी । अजगंश वस्तुगया खरपुष्पाऽविगविक्ता ॥ ७६० ॥ त्र्यगंधा
 ब्रह्मरूपी ब्राह्मी पृथिमगूरिका । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिषक्श्रेष्ठ्यापि
 चक्षणे ॥ ७६१ ॥ पशुगंश च रजरी तथैव च मुक्चटा । ततश्च शत्र

रीगंधा प्रोक्ता ' गणनिघंटके ' ॥ ७६२ ॥ तुंगी तु कावरी चैव प्रोक्ता
 ' धन्वंतरौ ' ध्रुवं । पूतिकोटा बर्वरी च पूतिवर्वर एव च ॥ ७६३ ॥
 तुंगी तुवरपुष्पीति प्रोक्ता ' मदनपालके ' । शतपुष्पा पूतिगंधा तथैव तु
 शकंभरा ॥ ७६४ ॥ बर्वरी बर्वरीगंधा ' केयदेवे ' प्रकीर्तिता । चतु-
 विंशतिसख्याका संप्रोक्ता भिषजा वरैः ॥ ७६५ ॥ गुणाः । अजगंधा कटू-
 ण्णा च वातगुरुमहरा तथा । कर्णत्रणशूलहत्री वातोदरविनाशिनी ॥
 ॥ ७६६ ॥ पीताजगंधा च ' नृपे ' ह्यजेदे हितकारिणी । दृद्यामिर्वादिनी
 चैव दृष्टिमाद्यप्रदायका ॥ ७६७ ॥ शुक्रदृष्टिकरा वातकफहा ' मदने '
 स्मृतः । ७६८ आदित्यभक्ता । म० सूर्यफूल । गु० सूरजमुखी । आदित्यभ-
 क्ता वरदात्यर्कभक्ता सुवर्चला ॥ ७६८ ॥ अर्ककाता सूर्यलता सौरी म-
 द्भुक्पर्णिका । सुतेजाऽर्कहिता चैव रवीष्टा सुरसभवा ॥ ७६९ ॥ मंडूकी स-
 ल्यनामा च देवी मार्तण्डवल्लभा । विक्राता भस्करेष्टेति प्रोक्ता ' राज-
 निघंटके ' ॥ ७७० ॥ सूर्यकातादित्यभक्ता तथैव च च सुलोक्ता ।
 आदित्यपर्णी संप्रोक्ता ' धन्वतरिनिघंटके ॥ ७७१ ॥ दिव्यतेजा शीतवृ-
 क्षो रविवल्ली रवीषधी । अर्कपुष्पो मूलपर्णी वृद्धिका तु राविप्रिया ॥
 ७७२ ॥ ' केयदेवे ' तु संप्रोक्ता प्रार्या ब्रह्मसुवर्चला । रविक्रांता
 मंडूकी च तथैव च महौषधी ॥ ७७३ ॥ द्रव्यरत्नाकरे ' चैव संप्रोक्ता
 भिषजा वरैः । सूर्यावर्ता रविप्रिता प्रोक्ता ' मदनपालके ' ॥ ७७४ ॥
 मुक्कला सूर्यभद्रा तथा चादित्यवल्लभा । कपोतवंका विख्याता प्रोक्ता
 ' गणनिघंटके ' ॥ ७७५ ॥ गुणाः । आदित्यभक्ता शिशिरा कटुस्तिका
 भयापहा । त्वद्रोषकंदुकुष्ठघ्नी भूतत्रणविनाशिनी ॥ ७७६ ॥ शीतत्व-
 हरा प्रोक्ता ' राजनामनिघंटके ' । शोफोष्णपाद्भुक्कुष्ठघ्नी बलासघ्नी ' गणे '
 स्मृता ॥ ७७७ ॥ मूत्रला तु ' भदे ' प्रोक्ता पुरातनचिकित्सकैः ।
 स्वर्गा स्फोटहरा प्रोक्ता हिता चैव रसायनी ॥ ७७८ ॥ ' धन्वंतरिनिघंटे '
 च संप्रोक्ता वैद्यनायकैः । पाके स्वादु रमे गुर्वी विष्टभी पित्तला तथा ॥
 ॥ ७७९ ॥ कफघातहरा रुक्षा ' द्रव्यनामनिघंटके ' । अत्युष्णा लघु रुक्षा
 च सग कफहरा तथा ॥ ७८० ॥ रक्तपित्तरचिहरा श्वासकामज्वरापहा

विस्फोटकुष्ठमेहघ्नी चाष्मरीयोनिरोगजित् ॥ ७८१ ॥ वृच्छूपाडुहरा
 प्रोक्ता 'केयदेवे' विषग्वरै । कफवातमज्जतुघ्नी प्रोक्ता 'भावप्रकाशके'
 ॥ ७८२ ॥ ७६ विषमुष्टिः । म० मुद्दीदोडी, विषदोडी । गु० कडवी
 खरखोडी । विषमुष्टि केशमुष्टि सुमुष्टिरणमुष्टिक । क्षुपडोडीति सप्रोक्ता
 भिषाग्नि 'राजनामके' ॥ ७८३ ॥ क्षुद्रमुडी 'केयदेवे' डोडी 'मदन
 पालके' । क्षुधाब्हा चैव सप्रोक्ता 'केयदेवे' पुनस्तथा ॥ ७८४ ॥
 अष्टसख्या विषकश्चेष्टै सप्रोक्ता नैव सशय । गुणा । विषमुष्टि वटु
 स्तीक्ष्णा दीपनी कफ्य तथा ॥ ७८५ ॥ कठामयहरा रुच्या रत्नपित्तहरा
 तथा । दाहहा भिषजा नार्थे प्रोक्ता 'राजनिघण्टके' ॥ ७८६ ॥ मेहकि
 मिश्रासगुल्मान् मूषकाया विष तथा । अशान् हताति कविभि प्रोक्ता
 'केयनिघण्टके' ॥ ७८७ ॥ ७७ डोडी । म० वेर्दीदोडी । गावज्जात
 लोवरदोडी । गु० वरसाददोडी । अन्याडोडी तु जीपती शाकश्रेष्ठा मु
 ख्याम्ना । चण्डपर्णी दीर्घपत्रा सक्षपत्रा च जीवनी ॥ ७८८ ॥ प्रोक्ता

निका ' गणे ' । वामनी वाससी चैव विपद्मो च महौजसी ॥ ७९७ ॥
 पटतूलश्च संप्रोक्ता वैद्यविद्याविचक्षणैः । गुणाः । कार्पासी मधुरा शीता
 स्तन्या पित्तकफापहा ॥ ७९८ ॥ वृष्णादाहश्चमहरा आंतिमूर्च्छाविना-
 शिनी । बलदेति भिषकश्रेष्ठैः प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' ॥ ७९९ ॥ त-
 व्दीजं श्लेमलं स्निग्धं वृष्यं ' केयनिघंटके ' । तप्तत्रं वातहृदकनाशनं मू-
 त्रवर्द्धनं ॥ ८०० ॥ कर्णपीडाकर्णनादपूयस्त्रावविनाशनं । ' भावप्रकाशे '
 संप्रोक्तं वैद्यविद्याविचक्षणैः ॥ ८०१ ॥ ८० अरण्यकार्पासी । म०
 रानकापसी । गु० वनकपास । वनजारण्यकार्पासी भारद्वाजी वनोद्भवा ।
 गुणाः । भारद्वाजी हिमा रुच्या ' नृपे ' शस्त्रप्रणापहा ॥ ८०२ ॥
 ८१ कोकिलाक्षः । म० तालिमखाना, कोलिस्ता । गु० एक्षरो ।
 कोकिलाक्षः, शृंगाली च शृंखला रणकस्तथा । शृंगालंटी वज्रास्थि-
 शृंखला व्रनकंटकः ॥ ८०३ ॥ इक्षुरः क्षुरको वज्रः शृंखलीका पिके-
 क्षणः । पिच्छला चक्षुगंधा च ' राजनामनिघंटके ' ॥ ८०४ ॥ इक्षुरो
 चक्षुवाला च इक्षुरस्तैलकंटकः । तथेसुगंधिका चैव बृहत्कोशा च स्वगतः
 ॥ ८०५ ॥ कलंबशाली विज्ञेया ' केयदेवे ' प्रकीर्तिता । कोकिलश्च
 तथा ' द्रव्ये ' प्रोक्तं वैद्यविशारदैः ॥ ८०६ ॥ तथा ' मदनपाले '
 तु कांडिभुश्च क्षुरस्तथा । काकेक्षुर्भिक्षुकश्चैव बालिका इक्षुकस्तथा ॥
 ८०७ ॥ प्रोक्ता ' भावप्रकाशे ' च वैद्यविद्याविशारदैः । गुणाः । को-
 किलाक्षस्तु मधुरः शीतपित्तातिहारजित् ॥ ८०८ ॥ वृष्यः कफहरो व-
 ल्यो रुच्यः संतर्पणो ' नृपे ' । स्निग्धः पिच्छलवृष्यश्च वातवृष्णाश्मरीहरः
 ॥ ८०९ ॥ रक्तामवातहृत् प्रोक्तो ' केयदेवनिघंटके ' । मेहवातहरो
 ' द्रव्ये ' ' भावे ' शोथविनाशनः ॥ ८१० ॥ वातरक्तहरः प्रोक्तो पु-
 रातनचिकित्सकैः ॥ ८१२ सातला । म० थोर सोनुली, पीतदुग्ध, सेहुंड मेदा
 गु० साथेर । सातला सप्तला सारी विदुला विमलाऽमला ॥ ८११ ॥
 बहुफेना चर्मकपा फेनदीप्ता विपाणिका । स्वर्णपुष्पी पत्रधना प्रोक्ता ' राज-
 निघंटके ' ॥ ८१२ ॥ विदला चर्मकर्पा च फेना दीप्ता मरालिका । सनालिका
 पीतदुग्धा तथैव तु सरालिका ॥ ८१३ ॥ ' केयदेवनिघंटे ' तु प्रोक्ता

वैद्यविचक्षणैः । तथा 'मदनपाले' तु सम्यक्प्रोक्ता वनालिका ॥८१४॥
 विडुला भूमिकेना च प्रोक्ता 'भावप्रकाशके' । आत्मनाला चर्मकोशा त्व-
 मला 'गणनामके' ॥ ८१५ ॥ एकत्रिंशत्संख्यकेति प्रोक्ता शास्त्रवि-
 चक्षणैः । गुणाः । सातला कटु पित्तघ्नी लघु तिक्ता कापायका ॥८१६॥
 विसर्पविपहन्त्री च मेधाविस्फोटहारिणी । व्रणशोकहरा प्रोक्ता वैद्यै
 'राजनिघंटके' ॥ ८१७ ॥ मूत्रकृच्छ्रहरा प्रोक्ता भिषगिभि 'गणना-
 मके' । शोधना कफपित्तासृक्शोफोदरविनाशिनी ॥ ८१८ ॥ लघु मारु-
 तकृत्प्रोक्ता 'घन्वे'नाहहरस्तथा । शीतला चैव तीक्ष्णा च तिक्ता चैव
 हृदिप्रिया ॥ ८१९ ॥ हृद्दोगकफहृच्चैव पित्तोदावर्तगुल्महा । उदरघ्नी
 गरहरा विषक्रिमिदिनाशिनी ॥ ८२० ॥ शोथामारुचिहा 'केये' प्रोक्ता
 रेचकवातिकृत् । ८३ कामवृद्धिः । म० गु० कामप्रवृक्ष । स्मरवृद्धिः
 कामवृद्धिस्तथैव मदनायुषः ॥ ८२१ ॥ कंदर्पजीवो कामोपजीवो चैव
 जितेंद्रियः । मनोजवृद्धिः संप्रोक्तो 'राजनामनिघंटके' ॥ ८२२ ॥
 गुणाः । कामवृद्धस्य बीज स्यान्मधुरं बलवर्द्धनं । कामवृद्धिकरं रुच्यं ब-
 हुलेंद्रियवृद्धिदं ॥ ८२३ ॥ ८४ चक्रमर्दः । म० तरावय, टाक्य । गु०
 कुवाडियो । एडहस्ती विमर्दश्च दृष्टमः शकुनाशनः । चक्री चक्रगनश्चैव
 दृढवर्जो मधुघ्नः ॥ ८२४ ॥ चक्रमर्दस्त्वेडगनो मेपाटहो चैटहस्तिकः ।
 व्यावर्तकश्चक्रगनश्चक्री पुत्राट एव च ॥ ८२५ ॥ स्रग्जस्तु गजात्यश्च
 प्रोक्तं 'गणनिघंटके' । ततस्त्वेडगनश्चैव मेपा ध्वेडगनस्तथा ॥९२६॥
 मधुघ्नश्च विख्यातो प्रोक्तो 'घन्वंतरी' घृवं । ध्वेडकोडगनश्चैव ध्वेडको
 मर्दको मदा ॥ ८२७ ॥ चक्रिलो मेपकुमुमो 'केयेदेवनिघंटके' । तथा
 'मदनपाले' तु संप्रोक्तो कुष्ठहृन्तनः ॥ ८२८ ॥ 'भाजप्रकाशे' संप्रोक्तो पद्मात्रे
 मेपत्योचनः । उरणासस्तु 'कोशे' च कश्चिभिः परिकीर्तितः ॥ ८२९ ॥
 गुणाः । चक्रमर्दः कटुः प्रोक्तो मेदोघ्नानरुकापहा । व्रणकंठकुष्ठद्रुपा-
 माहा 'गणनामके' ॥ ८३० ॥ हिमो रसोप हृद्यश्च स्वादुर्विष्टंभहा-
 रकः । मलमूत्रहरश्चैव पित्तानिडहरस्तथा ॥ ८३१ ॥ कककृष्टगरुश्च
 श्वात्सवामादिमेदा । अराचिकिमिहेनेति फलं तस्य कटुगुरुं ॥ ८३२ ॥

विषापहं तस्य शाकं मलयं ' केयदेवके ' । त्रिदोषघ्नं तथा ग्राहि शिरोति-
हरण तथा ॥ ८३३ ॥ शोकोद्भवकफान् हन्ति ' द्रव्यरत्नाकरे ' स्मृतं ।
८५ झिझिरीटा । म० झिझरूट । गु० झिभटो । झिझिरीटा कंटफली पीत-
पुष्पा च झिझिरा ॥ ८३४ ॥ हुडरोमाश्रयफला वृक्षा ' राजनिघटके ' ।
' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव झिझीसा परिकीर्तिता ॥ ८३५ ॥ सप्तसख्येति सं-
प्रोक्ता भिषक्शास्त्रपरायणैः । गुणाः । झिझिरीटा कटुः शीता कषाया
चातिसारजित् ॥ ८३७ ॥ वृष्या सतर्पणी बल्या माहिषीक्षीरवाविनी ।
प्रोक्ता ' राजनिघटके ' च वैद्यविद्याविशारदैः ॥ ८३७ ॥

३. पर्पटादि वर्ग.

१ पर्पटः । म० पित्तपापडा । गु० खडसळियो, पीतपापडो । पर्पट-
श्रको रेणुस्तृष्णारिः खरको रजः । शीतः शीतप्रिय. पाशुः कल्याणो वर्म-
वंटकः ॥ ८३८ ॥ कुशशास्त्रः पर्पटकः पित्तारि रक्तपुष्पकः । सुतिको
कटुपत्रश्च कवचो ' राजनामके ' ॥ ८३९ ॥ वरतिको वर्मवटो वरक-
स्त्वतिसारहा । ज्वरनाशनकश्चैव प्रोक्तो ' धन्वंतरौ ' भुवं ॥ ८४० ॥
' केयदेवनिघटे ' तु पित्तहा शिववृद्धम । चर्मवृह्य. सूक्ष्मपत्रो चर्मकंटक
एव च ॥ ८४१ ॥ यवकटस्तथा ' द्रव्ये ' सृष्टिकः फलकटकः । तथा
' गणनिघंटे ' तु सस्मृतो धर्मखेटकः ॥ ८४२ ॥ गुणाः । पर्पटः शीतलस्तिक्तः
पित्तश्लेष्मज्वरापहः । रक्तदाहारुचिग्लानिमदभ्रमहरो ' नृपे ' ॥ ८४३ ॥
मुखरोगहरो प्रोक्तो वैद्यैः ' गणनिघंटके ' । रसे पाके च तिक्तः स्यात् सं-
ग्राही घातलस्तथा ॥ ८४४ ॥ दाहच्छिपिपासघ्नः ' केये ' च पित्तना-
शनः । ' द्रव्यरत्नाकरे ' प्रोक्तः पित्तगेहविनाशकृत् ॥ ८४५ ॥ २
जीवक । म० गु० जीवक । जीवको जीवने जीव्यः शृंगाणहः प्राणदः
प्रिय । मगल्यश्चिरजीवी च मधुर. कूर्मशीर्षकः ॥ ८४६ ॥ न्हस्वाणो
शुद्धिदोऽयुष्मान् टीर्वायुर्जोवदस्तथा । बलदस्तु तथा प्रोक्तो ' राजनाम-
निघंटके ' ॥ ८४७ ॥ धन्वंतरिनिघटे ' तु शुगकः कूर्मशीर्षक । द्रवेडः
स्वादुः ' क्षीरजीवी ' भिषग्भिः परिकीर्तितः ॥ ८४८ ॥ ' केयदेवनिघटे ' तु

शर्मूर्चक एव च । श्रेयस्तु जीवदृक्षश्च सप्रोक्तो भिषजा वरे ॥८४९॥ गुणा
 । जीवको भधुरः शीतो रक्तपित्तानिलापह । क्षयदाहहरश्चैव स्वरशुक्ल
 विवर्द्धनः ॥ ८५० ॥ श्लेष्मवृद्धिकरश्चैव गर्भसधानकारकः । प्रोक्त
 ' राजनिघण्टे ' च वैद्यैर्विद्याविचक्षणैः ॥ ८५१ ॥ ३ ऋषभक । म०
 गु० ऋषभक । ऋषभो गोपतिर्धीरो विषाणी धूर्धरो वृषः । वकुलान् पुगवो
 वोढा शृगी धूर्यस्तु भूपति ॥ ८५२ ॥ कामी ऋक्षप्रियश्चोक्तो लागुगी
 गोश्च बधुर । गोरक्षो वनवासीति प्रोक्तो ' राजनिघण्टके ' ॥ ८५३ ॥
 ' घन्वतरनिघण्टे ' तु दुर्धरो वृषभस्तथा । श्रीमान् वृषाणी कज्जुदो चिद्राक्षो
 मातृक् स्मृतः ॥ ८५४ ॥ ' केयदेवनिघण्टे ' तु भिषग्भिः परिकीर्तित ।
 बद्धामयपतिश्चैव ' द्रव्यरत्नाकरे ' स्मृत ॥ ८५५ ॥ गुणाः । ऋषभो
 मधुरः शीत पित्तरक्तविरेकनुत् । शुक्लश्लेष्महरश्चैव दाहक्षयज्वरापह
 ॥ ८५६ ॥ गर्भसधानकारीति प्रोक्तो ' राजनिघण्टके ' । ४ श्रावणी
 । म० घाक्ते मुडी । गु० नहानी मुडी, (बोडियो कलार) । श्रावणी
 स्यान्मुडिनिका भिक्षु श्रवणशीर्षकः ॥ ८५७ ॥ श्रवणा च प्रनमिता
 परित्राजी तपोधन । प्रोक्ता ' राजनिघण्टे ' तु भिषग्विद्याविचक्षणैः ॥
 ८५८ ॥ मुडिनिका श्रवण्याब्दा प्रोक्ता ' घन्वे ' भिषग्वरे । अलसुजा
 श्रवण्युक्ता कुत्हूला च श्रीमती ॥ ८५९ ॥ पुनरा ' केयदेवे ' च
 ' द्रव्ये ' प्रोक्ता तपोधना । क्षीरतिला त्वेरा च नीन्दारा ' गणे ' स्मृता
 ॥ ८६० ॥ गुणाः । श्रावणी तु कषया स्यात् कटूणा कफपित्तजिह्व ।
 आमातिसारकासघ्नी विपट्टर्दिहरा ' वृषे ' ॥ ८६१ ॥ वातपित्ताग्रहत्री
 च तपामारुचिहारिणी । गडापस्मारहत्री च श्लेष्मघ्नी ' धने ' स्मृता ॥
 ८६२ ॥ वीर्योष्णा चैव मेघ्या च तथा वानकफापहा । अपरीठीहमेहघ्नी
 पातुयोनिरनापहा ॥ ८६३ ॥ वृच्छद्दत्त त्रिमिहा प्रोक्ता ' केयदेवनिघ
 ण्टके ' । पावे कटुर्गुदारिणी प्रोक्ता ' भावप्रकाशने ' ॥ ८६४ ॥ ५
 महाश्रावणी । म० मोठी मुडी । गु० मोग मुडी-वृत्तर । महाश्रावणिया
 चैव महामुडी च येचनी । कदम्बपुत्रा पित्रचा कोण चोढा पत्रका ॥
 ८६७ ॥ नदीकदंबो मुटाम्या महामृत्तिनेरा तथा । उतिता ग्रथिनिहा

माता स्थविरा लोभिनी तथा ॥८६८॥ भूकदंबांऽलंबुजा च प्रोक्ता 'राजनिघंटे'
 । 'धन्वंतरौ' लोमनीया उच्चग्रंथिनिका स्मृता ॥८६९॥ 'केयदेवनिघंटे'
 तु गोच्छला त्वरुणा तथा । तपोधना वोट्टवृद्धा वोढा प्रोक्ता भिषग्वरैः ॥
 ८७० ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव शोभनीया प्रकीर्तिता । 'भावप्रकाशे'
 संप्रोक्ता स्वव्यथाऽतितपस्विनी ॥ ८७१ ॥ कोलाहला त्वंबुसा च श-
 शका 'गणनामके' । गुणाः । महाश्रावणिका चोष्णा ईषद्वौल्या मरुच्छ्रवा
 ॥ ८७२ ॥ स्वरकूटोचनी तित्ता मेहहृच्च रसायनी । 'राजनामनिघंटे'
 च प्रोक्ता वैद्यविशारदैः ॥ ८७३ ॥ ६ मेदा । म० गु० मेदा । मेदा वसा
 मणिच्छिद्रा जीवनी शल्यपर्णिका । मेदसारा स्नेहवती मेदिनी मधुरा
 वरा ॥ ८७४ ॥ स्निग्धा मेदोद्भवा साध्वी विपदा बहुरंध्रिका । नखच्छेद्या
 तथा प्रोक्ता 'राजनामनिघंटे' ॥ ८७५ ॥ शल्यदा शल्यपर्णी च
 नया पुरुषहंतिका । 'केयदेवे' भिषक्श्रेष्ठैः संप्रोक्ता नैव संशयः ॥
 ८७६ ॥ तथा 'मदनपाले' तु मणिक्षुद्रा भवाध्वरा । सुरा मेदसमुद्भूता
 धरणी मेहसंमत्ता ॥ ८७७ ॥ प्रोक्ता 'गणनिघंटे' तु भिषक्शास्त्रपरायणैः ।
 गुणाः । मेदा तु मधुरा शीता पित्तदाहार्तिकासनुत् ॥ ८७८ ॥ राजप-
 क्षमज्वरहरा वातदोषकरी 'नृपे' । गुरु स्तन्या वातपित्तनाशिनी 'धन्व-
 नामके' ॥ ८७९ ॥ बलासशुक्रकृच्चैव बृंहणं 'केयदेवके' । वातपित्ता-
 स्त्रहृच्चैव क्षतक्षयहरा तथा ॥ ८८० ॥ रक्तवातहरा चैव प्रोक्ता 'भावप्र-
 काशके' । ७ महामेदा । म० गु० महामेदा । महामेदा वसुच्छिद्रा
 जीवनी पांशुरागिणी ॥ ८८१ ॥ देवेष्टा सुरमेदा च दिव्या देवमणिस्तथा ।
 देवगधा महाच्छिद्रा वृक्षार्हा 'राजनामके' ॥ ८८२ ॥ मणिच्छिद्रा वृ-
 क्षरहा महापुरुषहंतिका । 'केयदेवे' भिषक्श्रेष्ठैः संप्रोक्ता नैव संशयः ॥
 ८८३ ॥ तथा 'मदनपाले' तु त्रिदंती देवतामणिः । प्रोक्ता षोडशसं-
 ख्येति भिषक्शास्त्रविशारदे ॥ ८८४ ॥ गुणाः । महामेदा हिमा रुच्या कफशु-
 क्रविषादिनी । रक्तदाहहरा चैव पित्तक्षयनिवारिणी ॥ ८८५ ॥ वातज्वरहरा
 चैव प्रोक्ता 'राजनिघंटे' । ८ क्रुद्धिः । म. गु. ऋद्धिः । ऋद्धिः सिद्धिः
 प्राणदा च जीवदात्री तु श्रेयसी ॥ ८८६ ॥ अपागी चेतनी योग्या

रथांगी मंगला तथा । कोल्कांता यशस्या च जीवश्रेष्ठेति 'राजके'
 ॥ ८८७ ॥ रथांगं मंगलं चैव वसुर्वन्वतरौ स्मृतं । आश्वासनो तुष्टिराशी
 चेतना च पयस्विनी ॥ ८८८ ॥ ९ वृद्धिः । म. गु. वृद्धि । वृद्धि स्तुष्टिः
 पुष्टिदा श्री मंगल्या वृद्धिदात्रिका । जनेष्टा संपदा लक्ष्मीभूतिरुत्सव एव
 च ॥ ८८९ ॥ जीवभद्रा भिषकश्रेष्ठः प्रोक्ता 'राजनिघटके' । ऋषिश्रेष्ठा
 युगयोग्या लक्ष्मीः सर्वजनप्रिया ॥ ८९० ॥ 'घन्वंतरिनिघटे' तु
 संप्रोक्ता भिषजा वरैः । सुखा तु शोधिनी चैव श्रावणी च सुयोग्यदा ॥
 ॥ ८९१ ॥ विभूतिर्मधुरा चैव प्रियो मंगल एव च । 'केयदेवनि-
 घटे' तु सप्तविंशतिसंख्यका ॥ ८९२ ॥ गुणाः । ऋद्धिर्दृष्टिश्च म-
 धुरा मुस्निग्धा तिक्तशीतला । रचिमेधाकरी श्लेष्मकुष्ठक्रिमिहरा 'नृपे'
 ॥ ८९३ ॥ क्षयपित्तानिलहरा रक्तप्वरविनाशिनी । कफशुक्रप्रदा चैव
 प्रोक्ता 'घन्वंतरौ' ध्रुवं ॥ ८९४ ॥ त्रिदोषमूर्च्छाहंत्री च रक्तपित्तहरा
 तथा । गर्भदृष्टिप्रदा चैव प्रोक्ता 'केयनिघटके' ॥ ८९५ ॥ ऋद्धि-
 र्दानादिनिघा च प्रोक्ता 'गणनिघटके' । १० धूम्रपत्रा । म० गंधाणी ।
 गु० कीडामारी । धूम्रपत्रा तु धूम्राब्हा सुलभा च स्वयभुरा ॥ ८९६ ॥
 गृध्रपत्रा च गृध्राणी दृमिघ्नी स्त्रीमलापहा । अष्टसंख्या 'नृपे' प्रोक्ता
 भिषग्भिः शास्त्रवित्तमैः ॥ ८९७ ॥ गुणाः । गुध्राणी तु रसे तित्ता शोफ-
 क्रिमिविनाशिनी । उष्णा कासहरा रच्या दीपनी 'राजनामके' ॥ ८९८ ॥
 ११ प्रसारिणी । म० चाद्वेल । गु० नारी । प्रसारिणी सुप्रसंग सारणी
 सरणी सरा । चारुपर्णी राजवला मद्रपर्णी प्रतानिना ॥ ८९९ ॥ प्रबला
 राजपर्णी च बल्या भद्रव्या तथा । चंद्रवल्ली प्रभद्रा च 'राजनामनिघटके'
 ॥ ९०० ॥ महिता मद्रवाली च 'केये' प्रतानिना तथा । तथा 'म-
 दनपात्रे' तु ममरा परिकीर्तिता ॥ ९०१ ॥ प्रोक्ता 'भायप्रवेशे' तु
 प्रतानिनी कटमरा । गुणाः । प्रमारिणी गुरुष्णा च तित्ता वानार्शहा
 तथा ॥ ९०२ ॥ श्वयधूम्रहारा च विष्टंमहाग्निनी 'नृपे' । कफहंतीति
 संप्रोक्ता 'मदने' वैद्यनायकैः ॥ ९०३ ॥ मरा सधानदृष्टैव त्रिदोषघ्नी
 च वृष्यदा । वृत्तेन कानिहरा प्रोक्ता 'घन्वनिघटके' ॥ ९०४ ॥ रमे

तिक्ता च वीर्योष्णा शुक्ला वातरक्तहाः । त्रिदोषघ्नी 'केयदेवे' प्रोक्ता
 वैद्यैर्न संशयः ॥ ९०५ ॥ १२ पापाणभेदी । म० पापाणभेदी । गु०
 पापाणभेदी । पापाणभेदोऽश्मघ्नश्च शिलाभेदोऽश्मभेदकः । श्वेता चो-
 त्पलभेदी च नगभिच्छिलगर्भकः ॥ ९०६ ॥ प्रोक्ता 'राजनिवन्ते' तु
 वैद्यशास्त्रपरायणैः । पापाणभेदी पापाणस्तथैवाश्मनिभेदकः ॥ ९०७ ॥
 अश्मभेदनसंज्ञश्च नगभेदन एव च । प्रोक्ता 'मदनपाले' तु भिपकूविद्या-
 विचक्षणैः ॥ ९०८ ॥ तथा 'भावप्रकाशे' तु गिरिभित् परिकीर्तितः ।
 दृपद्भेदः प्रस्तरश्च नगभेदक एव च ॥ ९०९ ॥ अश्मरीभेदकश्चैव प्रोक्तो
 'केयनिवन्ते' । गुणाः । पापाणभेदो मधुरस्तिक्तो मेहवृपाहरः
 ॥ ९१० ॥ प्रोक्तं 'राजनिवन्ते' तु वैद्यविद्याविशारदैः । 'केयदेवे'
 हिमो भेदी योनिरोगविनाशनः ॥ ९११ ॥ मूत्ररोगहरश्चैव व्रणदो-
 पहरस्तथा । गुद्भ्रंशहरश्चैव 'गणे' प्रोक्ता भिपकूनैः ॥ ९१२ ॥
 शूलकृच्छ्रत्रिदोषघ्नी मेहहृद्भोग्नीहहा । गुल्मार्शनाशनश्चैव वस्तिशु-
 द्धिकरस्तथा ॥ ९१३ ॥ शर्कराशिशूलघ्नः प्रोक्तो 'धन्वन्तरी'
 ध्रुवं । शोफहृद्भोग्नी 'भावे' 'मदने' तु सरः स्पृतः ॥ ९१४ ॥
 १३ वटपत्री पापाणभेदी । मु० गु० षडवती पापाणभेदी । अन्या तु
 वटपत्रीस्यात्तथा ऐरावती च सा । गोधावती रावती च श्यामा स्वदांग-
 नामिका ॥ ९१५ ॥ प्रोक्ता 'राजनिवन्ते' तु भिपकूशास्त्रपरायणैः ।
 सुस्त्रातिका रेवती च मोहिनी 'केयदेवके' ॥ ९१६ ॥ गुणाः । वटपत्री
 हिमा गौल्या मेहकृच्छ्रविनाशिनी । बलदा व्रणहन्त्री च दीपनी 'राज
 नामके' ॥ ९१७ ॥ योनिदोषहरा चैव मूत्ररोगहरा तथा । तरेफलं
 मधुरं रुक्षं स्तंभनं लेखनं ध्रुवं ॥ ९१८ ॥ कफपित्तहरं चैव विषधा-
 ध्यानकृत्तथा । क्षुद्रं ग्राही पित्तनिघ्न प्रोक्तं 'केयनिवन्ते' ॥ ९१९ ॥
 स्तंभनं वातलं शीतं मदने परिकीर्तितं । १३ । श्वेतशिला । म० पांढरा
 दग्डी पापाणभेद । गु० घोष्ठी पापाणभेद । श्वेताशिला वक्त्रला च
 शिलाजा शैलवल्कला ॥ ९२० ॥ वल्का तु शैलगर्भाब्धा शिशिरवत्
 'राजनामके' । गुणाः । शिलावल्कं हिमं खादु मेहकृच्छ्रविनाशनं ॥

॥ ९२१ ॥ मूत्ररोधामरोशूष्यपित्तापहारक । १४ शुद्रपापाणभे
 दा । गु० गु० शुद्रपापाणभेद । शुद्रपापाणभेदान्या चतुःपत्री च पर्वती ॥
 ॥ ९२२ ॥ नगभूश्राश्वकेतुश्च गिरिभूः कदरोद्भवा । शैलोद्भवा च गिरिजा
 नगजा 'राजनामके' ॥ ९२३ ॥ दशसंख्येति सप्तोक्ता भिषक्शास्त्र
 परायणी । गुणाः । व्रणघ्नी तु 'नृपे' प्रोक्ता मूत्रवृच्छाशमरीहरा ॥
 ॥ ९२४ ॥ १० गृहकन्या । म० कौरफड, कौरकड । गु० कुवार ।
 गृहकन्या कुमागी च कन्यका दीर्घपत्रिणा । स्थत्रेरुहा मृदु कन्या बहु-
 पत्रामराऽनरा ॥ ९२५ ॥ वटकमावृता वीरा भृंगेष्टा विपुलश्रवा । व्र-
 ह्मघ्नी तरुणी रामा कपिला चाबुधिश्रवा ॥ ९२६ ॥ सुनटका स्थूलदला
 प्रोक्ता 'राजनिपटके' । माता च मडला चैव फलमरस्थाऽक्षकारका ॥
 ॥ ९२७ ॥ 'केयदेवनिघटे' तु भिषक्श्रेष्ठे प्रकीर्तिता । 'द्रव्यरत्ना-
 करे' चैव संप्रोक्ता न्वतिपित्तला ॥ ९२८ ॥ तथा वृतकुमारी तु प्रोक्ता
 'भावप्रकाशके' । सप्तविंशतिसख्याका सप्तोक्ता भिषजावरैः ॥ ९२९ ॥
 गृहकन्या हिमा तित्ता कासपित्तकफापहा । विषकुष्ठश्वासहरा 'नृपे'
 प्रोक्ता रमायनी ॥ ९३० ॥ यकृतपित्तहरा चैव गलरोगहरा तथा । बृहणी
 चैव कल्या च स्वगामयहरा 'नृपे' ॥ ९३१ ॥ भेदिनी अथिनी चैव
 ह्यग्निदग्धव्रणापहा । विस्फोटकपित्तघ्नी 'केये' कफज्वरापहा ॥ ९३२
 'द्रव्ये' सरा ङ्गीहरा 'भावे' नेत्र्या स्मृता बुधैः । १६ बर्हिचूडा ।
 म० मयूरशीखा, मोरशेंडा । गु० मोरशीखा । शिखिनी बर्हिचूडा
 स्यात् शिखालु सुशिखा शिखा ॥ ९३३ ॥ केकी शिक्षा मयूरस्य
 शिखेति 'राजनामके' । 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव मधुराव्हा मधुच्छटा ॥
 ॥ ९३४ ॥ मयूराव्हा सहस्रा च प्रोक्ता 'मदनपालके' । सहस्रासो
 नी उकटशिखा 'भावप्रकाशके' ॥ ९३५ ॥ गुणाः । बर्हिचूडा रसे
 स्वादु मूत्रकृच्छ्रहरा तथा । बालग्रहहरा चैव वश्यकर्मप्रदा 'नृपे' ॥
 ॥ ९३६ ॥ 'द्रव्ये' कफातिसारघ्नी पित्तश्लेष्मातिसारजित् । १७ क्षी-
 रिणी । म० पित्तोष्ठा । गु० पित्तोष्ठा । क्षीरिणी काचनर्क्षारी कर्पणी
 बहुपर्णिका ॥ ९३७ ॥ तिक्तदुग्धा हैमवती हिमदुग्धा हिमावती । हि

माद्रिजा पीतदुग्धा यवचिंचो हिमोद्भवा ॥ ९२८ ॥ हैमी तु हिमजा चैव
 प्रोक्ता ' राजानिघंटेके ' । घर्षणी हेमदुग्धेति प्रोक्ता ' धन्वंतरौ ' ध्रुवं ॥
 ॥ ९३९ ॥ यवचित्रा काचनी च ' केयदेवे ' स्मृता बुधैः । अष्टभू-
 सख्यका प्रोक्ता भिपक्शास्त्रविशारदैः ॥ ९४० ॥ गुणाः ॥ क्षीरिणी
 तिकशाता च रेचिनी शोफवातहा । कृमीकफहरा चैव पित्तज्वरहरा
 ' नृपे ' ॥ ९४१ ॥ १८ स्वर्णक्षीरी । म० काटेधोत्रा । गु० दारुडी ।
 स्वर्णक्षीरी स्वर्णदुग्धा स्वर्णावहा रुक्मिणी तथा । सुवर्णहेमदुग्धी च हेम-
 क्षीरी तु काचनी ॥ ९४२ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु भिपक्विद्या-
 विचक्षणैः । सुवर्णक्षीरी हेमांगा तथैव कनकक्षीरी ॥ ९४३ ॥ ' धन्व-
 तरिनिघंटे ' तु संप्रोक्ता भिपजां वरैः । क्षीरगर्भा दुग्धिकेति ' द्रव्यरत्नाकरे '
 स्मृता ॥ ९४४ ॥ हेमावहा हेमदुग्धा च तथा हेमावती ' मदे ' । पटु-
 र्णी हैमवती पीतदुग्धा च चोककः ॥ ९४५ ॥ प्रोक्ता ' भावप्रकाशे ' तु
 भिपक्विद्याविचक्षणैः । प्रोक्ता ' गणनिघंटे ' तु भिपग्मिस्तिकदुग्धिका
 ॥ ९४६ ॥ विंशत्संख्या भिपग्मिस्तु प्रोक्ता शास्त्रविचक्षणैः । गुणाः ।
 स्वर्णक्षीरी हिमा तिका कृमिपित्तकफापहा ॥ ९४७ ॥ मूत्रकृच्छ्राश्रमरी-
 शोकदाहज्वरहरा ' नृपे ' । उत्क्लेशकारिणी चैव ' मदे ' मदकरा
 स्मृता ॥ ९४८ ॥ विपपित्तहरा चैव रक्तपित्तहरा ' धने ' । कंडूहरा ' केयदेवे '
 रक्तानाहहरा तथा ॥ ९४९ ॥ कामलाग्नी तथा प्रोक्ता वैद्यविद्या-
 विशारदैः । वातास्रहा ' द्रव्यरत्ने ' पादुहा ' गणनामके ' ॥ ९५० ॥
 १९ त्रायमाणा । म० गु० त्रायमाण । त्रायमाणा कृतत्राणा त्रायंती
 त्रायमाणिवा । बलभद्रा मुकामा च वार्षिकी गिरिजानुजा ॥ ९५१ ॥
 मंगल्यावहा देवबला पालिनी भयनाशिनी । अरुनी रक्षणी त्राणा संप्रोक्ता
 ' राजनामके ' ॥ ९५२ ॥ बलदेवा तु विदिता तथैव गिरिसानुजा ।
 ' धन्वंतरिनिघंटे ' तु संप्रोक्ता भिपजा वरैः ॥ ९५३ ॥ आर्द्राद्रिसानुजा
 चैव तथा वार्षिकत्राणिका । ' केयदेवे ' तु संप्रोक्ता नुदला च मुनानिका ॥
 ॥ ९५४ ॥ ' द्रव्यरत्नावरे ' चैव सुदूरसंज्ञा प्रकीर्तिता । तथा ' स्वमरकोशे '
 तु प्रोच्यते बलभद्रिका ॥ ९५५ ॥ गुणाः । त्रायमाणा भवेत्क्षीता मधुरा

गुल्महा तथा । रक्तज्वरकफघ्नी च भ्रमनृष्णाक्षयापहा ॥ ९९६ ॥
 ग्लानिहा विपच्छर्दिघ्नी प्रोक्ता 'राजनिघण्टके' । कटु पिताम्बुशूलती
 प्रोक्ता 'धन्वनिघण्टके' ॥ ९९७ ॥ हृद्रोगरक्तगुल्मघ्नी पित्तहा 'केयदेवके'
 'मदे' वैद्यै सरा प्रोक्ता कफपित्तहरा 'गणे' ॥ ९९८ ॥ २०
 रदती । म० रुद्रवती । गु० पलियो, लणो । रदती तु स्रवत्तोया
 सजोवन्यमृतस्रवा । रोमाचिना महामासो चणपत्री सुधाश्रवा ॥ ९९९ ॥
 प्रोक्ता 'राजनिघण्टे' तु भिपत्र्विद्याविशारदै । गुणाः । रदती तु क
 टुस्तिका कपाया चोष्णवारका ॥ ९९० ॥ रक्तपित्तत्रिमिहरा कफश्वाम
 विनानिशी । रसायनी मेहहरा 'राजनामनिघण्टके' ॥ ९९१ ॥ २१
 ब्राह्मी । म० ब्राह्मी । गु० ब्राह्मी । ब्राह्मी सरस्वती सौम्या सुरश्रेष्ठा
 सुवर्चला । कपोतवेगा वेवात्री दिव्यतेजा महौषधी ॥ ९९२ ॥ स्वायम्भुवी
 सौम्यगता सुरेज्या ब्रह्मरन्ध्रका । महूर्जमाता मत्स्याक्षी महर्षी सुरसा
 तथा ॥ ९९३ ॥ मेघ्या वीरा भारती च घरा तु परमेष्ठिनी । दिव्या च
 शारदा चैव प्रोक्ता 'राजनिघण्टके' ॥ ९९४ ॥ सोमा कपोलवरा च
 स्वष्टा ब्रह्मसुवर्चमा । 'धन्वतरिनिघण्टे' तु भिपत्रिम परिवीरिता ॥ ९९५ ॥
 तथा सत्यवती चैव स्मरणी ब्रह्मचारिणी । सयनामा ब्रह्मसोमा तनो

‘ भावप्रकाशके ’ । २२ जलब्राह्मी । म० गु० वां व । ब्राह्मी तु शुद्ध-
 पत्रान्या लघुब्राह्मी जलोद्भवा ॥ ९७ ॥ प्रोक्ता ‘ राजनिघंटे ’ तु वैद्य-
 विद्याविचक्षणैः । हिलमोची शंखवरा जलब्राह्मी तथैव च ॥ ९७५ ॥
 ‘ केयदेवे ’ भिपकृश्रेष्ठैः संप्रोक्ता नैव संशयः । वांवी वामी फेनिला च
 जलजा हिलमोचिका ॥ ९७३ ॥ ‘ द्रव्यरत्नाकरे ’ नैव संप्रोक्ता
 रुद्रसंख्यका । वांवी तिक्ता रसे चोष्णा सरामानिलहा ‘ नृपे ’ ॥
 ॥ ९७४ ॥ शोफकुष्ठव्रणघ्नी च ‘ केये ’ पित्तकफापहा । २३ वंदाक ।
 म० वादे, वांडगूळ । गु० वांदो । वंदाकः पादपरुहा शिखरी तरु-
 हिणी ॥ ९७५ ॥ वृक्षादनी वृक्षरूढा कामवृक्षस्तु शिखरी । केशरूपा
 तरुहा तरुस्था गंधमोहिनी ॥ ९७६ ॥ कामिनी तरुक् श्यामा दुपदी
 ‘ राजनामके ’ । वंदाकः स्याद्वृक्षरुहा तथैव पद्मरूपिणी ॥ ९७७ ॥
 ‘ धन्वतरिनिघंटे ’ तु संप्रोक्ता भिपजां वरैः । कामना नीलवर्णा च
 नीलवल्ली जयद्रुमा ॥ ९७८ ॥ जीवंती तु तथा प्रोक्ता ‘ केये ’ तु
 पदरोहिणी । तथा ‘ भावप्रकाशे ’ तु वृक्षमज्ञा प्रकीर्तिता ॥ ९७९ ॥
 दृपटहा नररुहा कामाता चंद्रको ‘ गणे ’ । गुणाः । वंदाकस्तु भवेत्तिकः
 शिशिरः कफापित्तजित् ॥ ९८० ॥ श्रमहर सिद्धिदो वृष्यो ‘ नृपे ’ प्रोक्तो
 रसायनः । ‘ धन्वतरिनिघंटे ’ तु संप्रोक्तो त्रणरोषणः ॥ ९८१ ॥ कफ-
 वातहरः प्रोक्तो ‘ केये ’ रक्तविषापहः । २४ अरण्यकुलत्थिका ।
 म० विषब्ध्या । गु० चिमड । ततोरण्यकुलित्या च कुशली कुंमकारिका
 ॥ ९८२ ॥ चक्षुष्या तु कुलित्या च लोचने हितकारिका । दृक्प्रसादेति
 संप्रोक्ता भिपग्नि ‘ नृपनामके ’ ॥ ९८३ ॥ ‘ धन्वतरिनिघंटे ’ तु वैद्यैः
 प्रोक्ता मलापहा । ‘ केयदेवनिघंटे ’ तु कुकारी, चिपिया स्मृता ॥ ९८४ ॥
 दशसंख्या भिपकृश्रेष्ठैः संप्रोक्ता नैव संशयः । गुणाः । कुळस्था लोचनहिता
 तिक्ताऽशोशूला कटु ॥ ९८५ ॥ विबंधात्मान ‘ हद्राक्षि ’ चक्षुष्या
 त्रणरोषिणी । नेत्रस्त्रावहरश्चैव चरस्थिरविषापहा ॥ ९८६ ॥ विस्फोट-
 नेत्रकंदूहा नेत्रव्रणहरा ‘ घने ’ । अशोहिफासहा प्रोक्ता ‘ गणनामनिघं-
 टके ’ ॥ ९८७ ॥ २५ तंदुलीपक । म० तादुळजा । गु० तांदुळजो

तदुलीयस्तंदुली च तदुलीयकप्रयिली । बहुवीर्यो भेषनादो मुशाकस्तु
 वनस्वनः ॥ ९८८ ॥ पथ्यशाकस्तु स्फूर्जन्यः स्वनिताव्हस्तथैव च । वी
 रस्तु तदुलश्वैव प्रोक्तो ' राजनिघटके ' ॥ ९८९ ॥ पिडिरस्तु घनश्वैव
 ततस्तदुललक्षिका । ' घन्वतरिनिघटे ' तु समोक्ता भिपजा वरै ॥ ९९० ॥
 चाडालस्तु खटालश्च काडीरस्तदुली तथा । विपन्नो मार्पिकश्चैव मारीष
 ' केयदेवके ' ॥ ९९१ ॥ ततो ' मदनपाले ' तु मापिक परिकीर्तितः
 । ' मावप्रकारे ' समोक्तो भिपग्भिस्त्वल्पमारिष ॥ ९९२ ॥ गुणाः ।
 तदुलीयस्तु शिशिरो मबुरो विपनाशन । रचिकृद्दीपनः पथ्य पित्तदाह-
 भ्रमापह ॥ ९९३ ॥ प्रोक्तो ' राजनिघटे ' तु वैद्यविद्याविक्षणैः ।
 अमृक्ज्वरहरश्चैव प्रोक्तो ' गणनिघटके ' ॥ ९९४ ॥ रक्तपित्तहरो रक्तो
 रसे पाके मधुर्धने । मदपित्तविपासृग्नो ' केये ' स्यात्सृष्टमूत्रनिवृत्त ॥
 ॥ ९९५ ॥ तत सृष्टमलघ्नश्च ' मदे ' प्रोक्तो भिपर्जनै । ७६
 चिविल्लिका । म० चिल्वोळ गु० झीणी लुणी । "चिविल्लिका रक्तदला
 सरच्छद्वा स्यात्क्षुद्रघोली सदुमाभपत्रिजा*" ॥ ९९६ ॥ प्रोक्ता ' राज
 निघटे ' तु भिपशास्त्रपरायणे । दलाप्रलोहिता चिह्नी मधुपत्रा तमेव
 च ॥ ९९७ ॥ धारपत्रा क्षारदला वास्तुकी ' घन्वनामके ' । वृहद्व्या
 तु रक्ता च गौड्यास्तुक् ' द्रव्यके ' ॥ ९९८ ॥ तथा ' मदनपाले ' तु स
 म्यक् प्रोक्ता महदला । गुणाः । चिह्नी कटुः कषया च जीर्णज्वरहरा
 तथा ॥ ९९९ ॥ रसायनीति समोक्ता ' राजनामनिघटके ' । मरा दीता
 डीहहा च रक्तनिवृत्तिमिहारका ॥ १००० ॥ त्रिदोषघ्नी ' मदे '
 प्रोक्ता भिपग्भि शास्त्रवेत्तुभि । श्रेण्मपित्तमभेहघ्नी मूत्रशृच्छहरा तथा
 ॥ १००१ ॥ ' घन्वतरिनिघटे ' च समोक्ता रशिरारिणी । अग्निश-
 द्विकरा ' द्रव्ये ' ' भावे ' वानहरा तथा ॥ १००२ ॥ श्रेण्मद्वन्
 पुष्टिश्चैव फलमरयनिपृदन । ७७ हस्तिशुदी । म० गु० हस्तिशुदी
 । हस्तिशुदी महाशुदी शुदी घमरपत्रिका ॥ १००३ ॥ गुणा । ह-
 स्तिशुदी तु शृष्णा च सन्निपातज्वरपहा । प्रोक्ता ' राजनिघटे ' तु पुरात

नभिपवरीः ॥ १००४ ॥ २८ कुटुंबिनी । म० पहारकुटुंबी, शिरदोडी,
 मोठी कावळा । गु० खरणेर । कुटुंबिनी पयस्या च क्षीरिणी जलका-
 मुका । वक्रशल्या दुराधर्षा क्रूरकर्मा क्षिरिटिका ॥ १००५ ॥ शीता प्र-
 हारजाया च शीतला तु जलेरहा । प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु भिपशशास्त्र-
 विशारदैः ॥ १००६ ॥ अर्कपुष्पी वज्रशल्या दुरामोघा भिरिटिका ।
 ' केयदेवनिघंटे ' तु संप्रोक्ता भिपैजा वरैः ॥ ७ ॥ ततो ' मदनपाले ' तु
 जलकामाऽभिरेणुका । पयस्था जलकामा च चित्रशल्या दुरामया ॥
 ॥ १००८ ॥ एकविशतिसल्येति । प्रोक्ता वैद्यविचक्षणैः । गुणाः ।
 कुटुंबिनी तु मधुरा ग्राहिणी कफपित्तहा ॥ १००९ ॥ कंडूरकवणहरा
 ' नृपे ' प्रोक्ता रसायनी । २९ स्थलपद्मिनी । म० स्थलकमळणी ।
 गु० स्थलकमल । सुगंधमूला पद्माब्हा तथैव स्थलपद्मिनी ॥ १० ॥
 तथैवांबुरुहा चेति चारटी पद्मचारिणी । लक्ष्मीश्रेष्ठा तु लक्ष्मी च रम्या
 चैव सुपुष्करा ॥ ११ ॥ चरस्थलरुहा चैव तथा पद्मावती मता । ततः
 पुष्करवर्णा च तथा पुष्करिणी मता ॥ १२ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु
 भिपशशास्त्रपरायणैः । गधमूलातिपत्रा च पद्मचारी सुपुष्कला ॥ १३ ॥
 ' घन्वतरिनिघंटे ' तु संप्रोक्ता भिपजावरैः । ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव वर्तकी
 परिकीर्तिता ॥ १४ ॥ व्यथा त्वतिवसा चैव चारटी ' मदने ' स्मृता । तथा
 त्वतिचरा चैव प्रोक्ता ' भावप्रकाशके ' ॥ १५ ॥ चतुर्विशतिसंख्याका
 प्रोक्ता वैद्यविचक्षणैः । गुणाः । तिक्ता शीता च वातघ्नी रक्तपित्तहरा तथा
 ॥ १६ ॥ मेहातिसारहा प्रोक्ता ' राजनामानिघंटके ' । उष्णा कटुः कफो-
 दूतवातहा मूत्ररुच्छ्रजित् ॥ १७ ॥ अश्मरीशूलविपहा श्वासकासहरा
 ' भवे ' । मोहापस्मारहा प्रोक्ता ' घन्वतरिनिघंटके ' ॥ १८ ॥
 श्लेष्मश्वासास्त्ररुच्छ्रघ्ना ' मदे ' प्रोक्ता भिपग्नैः । ' गणनामानिघंटे '
 तु शूलघ्ना परिकीर्तिता ॥ १९ ॥ तृष्णादाहप्रशमनी ' द्रव्यरत्नाकरे '
 स्मृता ३० नागदमनी । म० नागदवण । गु० नागदवण । जंबूजाव-
 वती वृत्ता वृत्तपुष्पा च जाववी । मद्घ्नी नागदमनी दुर्धर्षा दुःसहा
 तथा ॥ ३१ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु भिपग्भिः शास्त्रवित्तमैः । महा

योगेश्वरी चैव तथा योगेश्वरीश्वरी ॥ ३२ ॥ नागदंती नागपत्नी रास्ता
 सर्वभयापहा । सर्वगंधा सर्वसहा विषदंष्ट्रा विषापहा ॥ ३३ ॥ 'केय-
 देवनिघंटे' तु संप्रोक्ता भिषजांवरैः । दमनी नागगंधा च नागा भुजंगर्षीणनी
 ॥ ३४ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव भिषग्भिः परिकीर्तिता । प्रोक्ता 'म-
 दनपाले' तु नागपत्नी भुजंगिनी ॥ ३५ ॥ बलामोटा नागपुष्पी प्रोक्ता
 'भावप्रकाशके' । गुणाः । ततस्तु नागदमनी तिक्तोष्णा च त्रिदोषहा
 ॥ ३६ ॥ कटुतिक्तोदराध्मानहारिणी कोष्ठशोधिनी । 'राजनामनिघंटे' तु
 प्रोक्ता वैद्यैर्न संशयः ॥ ३७ ॥ मोहापस्मारदोषघ्नी 'घन्वंतरिनिघंटके' ।
 तृष्णादाहहरा प्रोक्ता 'द्रव्यनामनिघंटके' ॥ ३८ ॥ व्रणरक्षेग्रहघ्नी
 च सर्पोद्भवाविषापहा । लूनाज्वालागर्दभघ्नी प्रोक्ता 'केयनिघंटके' ॥
 ३९ ॥ कफवातहरा प्रोक्ता वैद्यै 'द्रव्यनिघंटके' । जयंकरा च घ-
 नदा 'भावे' च सुमतिप्रदा ॥ ४० ॥ कोष्ठशूलहरा चैव योनि-
 दोषहरा 'गणे' । ३१ नागदंती । म० नागाळी । गु० गायवमुकणां

॥ ९० ॥ असीतका सूक्ष्मपत्रा ' केयदेवनिघंटके ' । गुणाः । विष्णु-
 क्रांता कटुस्तिक्ता कफवातहरा तथा ॥ ९१ ॥ विपहा पाचनी चैव
 शुभदायी ' नृपे ' स्मृता । बुद्धिस्मृतिकरा चैव व्रणक्रिमिकफापहा ॥
 ॥ ९२ ॥ ' केयदेवे ' भिषक्श्रेष्ठैः संप्रोक्ता शास्त्रवेत्तुमिः । ३३
 कुण्जजर । म० कुंजीर । गु० कणेक्षरो । कुण्जजरः कुण्जी च कुण्जो-
 रप्यवास्तुकः ॥ ९३ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु भिषक्शास्त्रपरायणैः ।
 सप्तसंख्येति संप्रोक्ता पुरातनचिकित्सकैः ॥ ९४ ॥ गुणाः । कुण्जो म-
 धुरो रुच्यो दीपनः पाचनो ' नृपे ' । हिमो घृष्यो मेहहरो रक्तपित्तहरो
 ' द्रवे ' ॥ ९५ ॥ ३४ भूम्यामलकी । म० भुईआंवळी । गु०
 भोआंवळी । ततो भूम्यामली ताली वितुम्ना दृढपादिका । उच्चय चारटी
 घृष्या भूषात्री च हिमालया ॥ ९६ ॥ वीराऽजरा विश्वपर्णी तथा हि
 भयदा मता । बिंदुपत्री विपत्री च बहुवीर्या तमालिका ॥ ९७ ॥ वितु-
 म्निकेति संप्रोक्ता ' राजनामनिघंटके ' । तामला च अटाताली तमालं च
 तमालिनी ॥ ९८ ॥ वितुम्नं तातमालं च भूषात्री तु तमालकी । श्यामला
 श्या चैव ' कोशे ' प्रोक्ता भिषक्वरैः ॥ ९९ ॥ उत्तमा दृढपादी च
 बहुपुत्रा शिवा तथा । चामलकी दृढा माला हिमा सूक्ष्मफला तथा ॥
 ॥ १०० ॥ ' केयदेवनिघंटे ' तु प्रोक्ता वैद्यविशारदैः । ' द्रव्यरनाकरे '
 चैव जटांता च शिखा स्मृता ॥ १०१ ॥ ततो ' मदनपाले ' तु संप्रोक्ता
 चाजटा तथा । तद्बद्धहुफला चैव प्रोक्ता ' भावप्रकाशके ' ॥ १०२ ॥
 सुलेकिनो विष्णुपर्णी तमालका तमा ' गणे ' । गुणाः । भूम्यामली क-
 षायाम्ना शिशिरा मूत्ररोगहा ॥ १०३ ॥ हिमा-वातकरा पांडुपित्तकफा-
 पहा । विषकुटश्वासहरा तृपादहहरा ' नृपे ' ॥ १०४ ॥ हिष्माक्षतस्त-
 यहरा प्रोक्ता ' केयनिघंटके ' १०५ गोरक्षी । म० गोरखचिच । गु०
 गोरख आंवळी, रुखडो । गोरक्षी सर्पदंभी च दीर्घदंडी सुदंडिका ॥
 ॥ १०६ ॥ चित्रला गंधबहुला गोपाली पंचपर्णिका । प्रोक्ता ' राजनि-
 घंटे ' तु वसुसंख्या भिषग्जनैः ॥ १०६ ॥ गुणाः । गोरक्षी मधुरा
 तिक्ता शिथिला दाहपित्तनुत् । विस्फोटवांस्पतीसारज्वरशोषविनाशिनी ॥

॥ ६७ ॥ ३६ गोलोमी । म० पाथरा, पाथरीमेद । गु० गोलोमी ।
गोलोमी गोधुमी चैव गोजा क्रोष्टकपुच्छिका । गोसभवा प्रस्तरणी प्रोक्ता
' राजनिघटके ' ॥ ६८ ॥ पट्सख्या भिषगिभस्तु सप्रोक्ता नैव सशय ।
गुणाः । गोलोमी तु कटुस्तिक्ता त्रिदोषघ्नी हिमा ' नृपे ' ॥ ६९ ॥ रक्ता-
शोहा आहिणी च दीपनी तत्र सस्मृता । अश्मरीमेहहा प्रोक्ता ' द्रव्यनामि-
निघटके ' ॥ ७० ॥ ३७ दुग्धफेनी । म० गु० दूधफेनी । पय-
फेनी फेनदुग्धा पयःस्विनी । लूतारि ब्रग्वेतुश्च गांजापर्णीति, ' राजके ' ॥
॥ ७१ ॥ पट्सख्या कथिता पूर्वं पुरातनभिषग्वरे । गुणाः । दुग्धफेनी
कटुस्तिक्ता कषाया शिशिरा तथा ॥ ७२ ॥ विषव्रणहरा रच्या ' नृपे '
प्रोक्ता रसायनी । ३८ चागेरी, क्षुद्राम्लिका । म० आवरती ।
गु० नहानो चुको । क्षुद्राम्लिका चैव चागेरी चुक्राम्लिका तथा ॥
॥ ७३ ॥ लोणाम्ला च चतुर्पर्णा लेणी लोणाम्लपत्रिका । अवष्टा-
म्लवती चाम्ल्या तथा दत्तशठा मता ॥ ७४ ॥ शस्त्रागा चाम्लप-
त्रीति प्रोक्ता ' राजनिघटके ' । तथाम्ललोटिका लोटा ' धन्वनामि-
निघटके ' ॥ ७५ ॥ अम्लिषाऽम्लपत्रिका चैव लोटिका लोणिका तथा ।
सुनीला राजपाता च अम्ल्या चाम्लदोलरा ॥ ७६ ॥ ' केयदेवनि-
घटे ' तु प्रोक्ता वीद्यविचक्षणे । अरमतकोऽम्लपत्रा च कुशली शफरी

तु भिषक्शास्त्रपरायणैः । 'घन्वंतरौ' गंधकारी जयकारी प्रकीर्तिता
 ॥ ८४ ॥ जयारुणा खदिरका गडकाली प्ररोधिनी । 'केयदेवनिघंटे'
 तु रुहा च परिकीर्तिता ॥ ८५ ॥ तथा 'मदनपाले' तु लोहिता
 मोहिनी स्मृता । गुणाः । रक्तपादो कटुः शीता, पित्तातिसारजित्त्वा ॥
 ८६ ॥ शोफदाहश्रमश्वासव्रणकुष्ठकफापहा । कुष्ठघ्नी 'राजनाम्नीति'
 निघंटे परिकीर्तिता ॥ ८७ ॥ कफपित्तहरा चैव योनिरोगविनाशिनी ।
 रक्तपित्तहरा 'प्रोक्ता' 'केयदेवनिघंटेके' ॥ ८८ ॥ रक्तदाहविषघ्नी च
 'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृता । विसर्पलूताभूतघ्नी 'मदे' तु व्रणरोपणी ॥
 ८९ ॥ ४० वैपरीत्या लज्जालुः । म० योरु लाजाळू । गु०
 मोटी रीसमणी । लज्जालुर्वैपरीत्या च तथैव तु बृहद्दला । अल्पक्षुपा वे-
 दसंख्या संप्रोक्ता 'राजनामके' ॥ ९० ॥ गुणाः । बृहद्दलालुका
 चोष्णा कटु कफविनाशिनी । आमहा रसनिष्पत्तिर्नानाविज्ञानदा
 'नृपे' ॥ ९१ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' प्रोक्ता व्रणपित्तातिसारजित् ।
 'मदे' तु श्लेष्मपित्तघ्नी योनिरोगहरा स्मृता ॥ ९२ ॥ ४१
 हंसपादी । म० बारीक लाजाळूमेद । गु० हंसपादी । त्रिपदा रक्तपादी
 च तथैव हंसपादिका । घृतमंडलिका चैव विश्वत्रयिस्त्रिपादिका ॥ ९३ ॥
 त्रिपादी कीटमारी च हेमपादी मधुस्रवा । कर्णाटी ताम्रपत्री च विक्रान्ता
 सुवहा तथा ॥ ९४ ॥ ब्रह्मादनी पदागी च शीतांगी सुतपादुका । संचा-
 रिणी च पदिका प्रल्हादी कीटपादिका ॥ ९५ ॥ गोधापदी च हंसाग्निः
 धार्तराष्ट्रपदी तथा ॥ हंसपादी च विज्ञेया 'राजनामनिघंटेके' ॥ ९६ ॥
 कीटनामा कीटमाता 'केये' तु हविमंडला । तथा 'गणनिघंटे' तु
 घृतमंडा बहुस्रवा ॥ ९७ ॥ गुणाः । हंसपादी वटूष्णा च विषभूतध्र-
 मापहा । अपस्मारहरा चैव 'नृपे' प्रोक्ता रसायनी ॥ ९८ ॥ विभया
 तु 'घने' प्रोक्ता भिषग्भिः शास्त्रपारगैः । हिमा गुर्वी रोपणी च रक्त-
 दाहातिसारजित् ॥ ९९ ॥ विसर्पलूताभूतघ्नी व्रणहा 'केयदेवके' । ४२
 अश्वकाथरिका । म० घोडाकाथरा । गु० घोडाकाथरा । कायरा हय-
 पर्यायैः काथरातैः प्रकीर्तिता ॥ १०० ॥ वेदसंख्येति संप्रोक्ता 'राज-

नाग्नि ' निघटके । गुणाः । अश्वकाथरिका तिक्ता वातघ्नी दीपनी
 ' नृपे ' ॥ १ ॥ ४३ श्वेता पुनर्नवा । म० पादरी घेटुळी । गु० विप
 खापरो । पुनर्नवा विशाखश्च कठिच्छ शशिवाटिका । पृथ्वी च सितवर्पा
 भूर्दीर्घपत्रः कठिच्छक ॥ २ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघटे ' तु भिषक्शास्त्रविशा
 रदै । शिवाटिका वृश्चिकश्च महावर्षाभवस्तथा ॥ ३ ॥ श्वेतमूलस्तु
 सप्रोक्ता ' घन्वंतरिनिघटके ' । क्षुद्रपत्रो वर्षकतु 'केये' तु रक्तवृत्तकः
 ॥ ४ ॥ गुणाः । श्वेता पुनर्नवा तूष्णा तिक्ता कफविनाशिनी । कासह
 द्रोगशूलघ्नी पादुशोफविनाशिनी ॥ ५ ॥ घातहा भिषजा नाथै प्रोक्ता
 ' राजनिघटके ' । शोफोदरहरा ' द्रव्ये ' प्रोक्ता वैद्यैर्न सशय ॥
 ॥ ६ ॥ मधुरा तु गुरुश्रैव वातशोथहरा तथा । रसायनीति क्विभि
 प्रोक्ता ' मदनपाटके ' ॥ ७ ॥ रूक्षा क्षतहरा प्रोक्ता वैद्यै ' र्ध
 न्वनिघटके ' । दीपना वातकफहा हृद्या रुच्यार्शनाशिना ॥ ८ ॥
 त्रगोदरगरघ्नीति प्रोक्ता ' केयनिघटके ' । ८८ रक्ता पुनर्नवा । म०
 तानदी घेटुळी । गु० साद्येडी । पुनर्नवा तु रक्तारया क्रम मडल-
 मत्रिका ॥ ९ ॥ रक्तवाडा वर्षकतुर्गेहिता रक्तपत्रिका । वैशाखी
 रक्तवर्षाभ शोफघ्नी रक्तप्रुप्पिना ॥ १० ॥ पिक्खरा विपघ्नी च

नीला इयामा नीलपुनर्नवा ॥ १८ ॥ कृष्णाख्या नीलवर्षामूर्त्तिनी स्वा-
 भिधान्विता । गुणाः । नीला पुनर्नवा तिका कटूष्णा च रसायनी ॥ १९ ॥
 इदोगवांडुश्वयथुश्चासवातकफापहा । ४६, ४७ श्वेता वसु, रक्ता वसु ।
 म० पांडरी वसु, तांबडी वसु । गु० घोळी वसु, राती वसु । वसुकोष
 वसुः शैवो वसश्च शिवमल्लिका ॥ २० ॥ ततः पाशुपतश्चैव सुरेष्टः
 'शिवशेखरः । तथा शिवमतश्चैव ग्रहसंख्येति 'राजके' ॥ २१ ॥
 गुणाः । श्वेतरक्तवसुश्चैव कटुस्तिक्तोष्ण एव च । पाके शीतो दीपनो च
 हार्जर्णानिलगुल्महे ॥ २२ ॥ ततस्तु श्वावसुको 'नृपे' प्रोक्तो रसायनः ।
 ४८ सर्पिणी । म० गु० सर्पिणी । मुजंगी सर्पिणी चैव कुंडली पन्नगी
 फणी ॥ २३ ॥ मोगी 'राजनिघंटे' तु षट् प्रोक्ता भिषजांवरैः ।
 'गुणाः । सर्पिणी तु विषघ्नी च कुचवृद्धिप्रदा 'नृपे' ॥ २४ ॥ ४९ वृ-
 थिका । म० सानकोलती । गु० आगियो । वृथिका नलपर्णी च पि-
 च्छिडाप्यलिपत्रिका । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु वेदसंख्या भिषक्जनैः ॥
 ॥ २५ ॥ वृथिका पिच्छत्रा ऽग्न्या च हात्रवृद्ध्यादिहा 'नृपे' । ५०
 मत्स्याक्षी । म० जलर्षिपत्नी । गु० रतवेलियो । ब्राह्मी वयस्या मत्स्या-
 क्षी मीनक्षी सोमवल्ली ॥ २६ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिषक्या-
 स्वपरायणीः । बहो तु झपनेत्रा च 'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृता ॥ २७ ॥ तथ
 'मदनपाले' तु बालिहका परिकीर्तिता । गुणाः । मत्स्याक्षी शिशिरा
 रुच्या व्रणकफहरा 'नृपे' ॥ २८ ॥ 'द्रव्यरत्ने' च भेरीति भिष-
 ग्मिः परिकीर्तिता । ग्राहिणी वातला चैव पाके तु कटुका स्मृता ॥ २९ ॥
 कफपित्तास्रकुष्ठघ्नी 'केयदेवे' स्मृता बुधैः- । ५१ गुंडाला । म० गों-
 डाळ । गु० गोंडाळ । गुंडाला तु जलोद्भूता गुच्छबुध्ना जडाश्रया
 ॥ ३० ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिषकृश्रंष्टैर्न संशयः । कुम्भिका वारि-
 पर्णीति प्रोक्ता 'भावप्रकाशके' ॥ ३१ ॥ गुणाः । गुंडाला कटुतिक्तोष्णा
 'मणशोकहरा 'नृपे' । कृमिहा 'द्रव्यरत्ने' तु 'भावे' प्रोक्ता हिमा सरा
 ॥ ३२ ॥ दोषत्रयकरा रुक्षा ज्वरघ्नी रक्तशोषहा । ५२ भूपाटली । म०
 भूर्पाडळ । गु० मुईपाडळ । भूपाटली च भूकुम्भी-भूताली रक्तपुष्पिका ॥

॥ ३३ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघटे' तु भिषक्विद्या विशारदैः । गुणाः । भू-
पाटली कटूष्णा च पारदे भुमयोजिका ॥ ३४ ॥ 'नृपे' 'द्रव्ये' तु
बला तथा वीर्यविवृद्धिनी । ५३ पांडुफली । म० पाटली, पादरफली
। गु० शीणवी । पादु पाडुफली चैव धूसरा वृत्तबीजका ॥ ३५ ॥ फली
भूरिफली चैव पाटली 'राजनामके' । गुणाः । पाडूफली तु शिशिरा
कृच्छूरक्तहरा बला ॥ ३६ ॥ मूत्रघातहरा तृष्णापित्तहा 'राजनामके'
५४ केना । म० गु० केना । केना तु छुरिका पत्री पर्वमूला त्वविमेषा
॥ ३७ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघटे' तु भिषक्विद्याविशारदैः । कर्णमोदा
तु सप्रोक्ता 'द्रव्यरत्नाकरे' तथा ॥ ३८ ॥ गुणाः । केना तु मधुरा
शीता स्तन्यदा रुचिकृत् 'नृपे' । 'द्रव्ये' वृष्या मेहहरा रक्तपित्तहरा
स्मृता ॥ ३९ ॥ ५५ ब्रह्मदंडी । म० उटकटारी । गु० उटकटो ।
ब्रह्मदण्डजदंडी च कटपत्रफला 'नृपे' । गुणाः । ब्रह्मदंडी कटूष्णा च
कफशोफविनाशिनी ॥ ४० ॥ वातहंत्रीति सप्रोक्ता 'राजनामनिघटके' ।
५६ द्रवती । म० लघु उंदिरकानी । गु० नहानी उदरकनी । द्रवती
शबरी चित्रा न्यग्रोधी शतमूलिका ॥ ४१ ॥ प्रत्यक्ष्रेणी वृषा चडा
पत्रश्रेण्याखुपात्रिका । प्रतिपर्णी मूषिकावहा विजाता तु शिफा च सा
॥ ४२ ॥ सहस्रमूली सप्रोक्ता 'राजनामनिघटके' । गुणाः । द्रवती म
धुरा शीता रसवधकरी परा ॥ ४३ ॥ ज्वरकिर्मीशूलहरा 'नृपे'
प्रोक्ता रसायनी । ५७ द्रोणपुष्पी । म० कुभा, गोमा । गु० दुधो ।
द्रोणपुष्पी दीर्घपत्रा कुभयोनि तुतुविका ॥ ४४ ॥ त्रिषुषुप कुतुबा च
मुपुष्या चित्रपात्रिका । प्रोक्ता 'राजनिघटे' तु वैद्यशास्त्रविशारदैः
॥ ४५ ॥ द्रोणा उत्रा कुरवा च 'वेद्यदेवे' स्मृता बुधेः । 'द्रव्या-
त्नाकरे' चैव पाण्डिदी परिकीर्तिता ॥ ४६ ॥ तथा 'मदनपाले' तु
प्रोक्तः श्वसनको ध्रुव । गुणाः । द्रोणपुष्पी कटूष्णा च रच्या वातवधापहा
॥ ४७ ॥ अग्निमाचहरा चैव वातज्वरनिवारिणी । 'राजनामनिघटे'
तु सप्रोक्ता भिषना वीरेः ॥ ४८ ॥ पावे स्वादु तु रुसा च भेटिनी वात-
पित्तहा । वषामरामगदोमनाशिनी 'वेद्यदेवे' ॥ ४९ ॥ गुरु

वृषा कृमहरा प्रोक्ता 'मदनपालके' । तमकश्वासजित्प्रोक्ता वैद्यै 'भा-
 वप्रकाशके' ॥ १० ॥ ५८ महाद्रोणा । म० देवकुंभा । गु० मोट्टे
 कुम्भो । महाद्रोणा कुरंवा च देवपूर्वक एव च । दिव्यपुष्पी महाद्रोणी
 देवी कांडा तथैव च ॥ ११ ॥ देवद्रोणा विषग्भिस्तु संप्रोक्ता 'राजना-
 मके' । कौंडिन्यस्तु महादेवस्तथा देवकुरंबकः ॥ १२ ॥ कुसुंबकश्च
 संप्रोक्तो 'केयदेवनिघंटके' । वृक्षसारस्तु संप्रोक्तो वैद्यै 'मदनपालके'
 ॥ १३ ॥ गुणाः । देवकुंभा कटुस्तिक्ता भेद्या मूतार्तिवातहा । कफाम्नि-
 मांशहरप्रोक्ता 'नृपे' पारदशोधिनी ॥ १४ ॥ ५९ झंडुक । म० गु०
 झंडू । झंडूः स्यारसलपुष्पा तु झंडूको 'राजनामके' । झंडुः कटुः
 कषायश्च भूतज्वरहरो 'नृपे' ॥ १५ ॥ 'द्रव्यरत्ने' तु मेहघ्नो सं-
 प्रोक्तो भिषजांवरैः । ६० गोरक्षदुग्धी । म० गोरक्षदुग्धी । गु० गो-
 रक्षदुग्धे । गोरक्षदुग्धी गोरक्षी ताम्रदुग्धी रसायनी ॥ १६ ॥ बहुपत्रा
 मृतंजीवी मृतसंजीवनी 'नृपे' । गुणाः । गोरक्षदुग्धी मधुरा वृष्या
 संप्राहिका हिमा ॥ १७ ॥ सर्ववश्यकरी चैव रसे सिद्धिगुणप्रदा । 'नृपे'
 'द्रव्ये' स्तंभिनी च मेहहा संस्पृता बुधैः ॥ १८ ॥ इति श्रीसिद्धेश्वर-
 प्रेरिते राशवविरचिते निघंटुशिरोमणे पर्वटादिकुद्रक्षुपवर्गः समाप्तः ॥

४ पिप्पल्यादिवर्गः

१ पिप्पली । म० पिंपळी । गु० पीपर, लिडी पीपर । पिप्पली
 कृकरा शौडो चपरा मागधी कणा । कटुबीजा च कोरंगी वैदेही तिक्त-
 तंडुला ॥ १९ ॥ श्यामा दंतफला कृष्णा कोला च मगधोद्भवा । उपणा
 चोपकुल्या च तथैव तीक्ष्णतंडुला ॥ २० ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु
 वसुभूमस्त्वयेति च । गुणाः । पिप्पली ज्वरहा वृष्या त्रिम्बोष्णा कटु-
 तिक्तका ॥ २१ ॥ दीपनी वातहा श्वासकासश्लेष्महरा 'नृपे' । वात-
 श्लेष्मक्षयहरा प्रोक्ता 'घन्वन्तरौ' ध्रुवं ॥ २२ ॥ आर्द्रा गुणे हिमा
 गुर्वी स्वाद्वी त्रिगुणा कफप्रदा । जोर्णज्वरहरा प्रोक्ता वैद्यै 'भाष्यप्रका-
 शके' ॥ २३ ॥ २ गजपिप्पली । म० गजपिंपळी । गु० गजपीपर ।

गन्धोपणा चव्यफला चव्यजा गजपिप्पली । श्रेयसी क्षुद्रवैदेही दीर्घप्र-
 यिश्च तैजसी ॥ ६४ ॥ वर्तुली स्यूवैदेही प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' ' व-
 न्वतरिनिघटे ' तु चविका परिकीर्तिता ॥ ६५ ॥ वशिकु सर्वदापुष्प-
 स्तथा मर्कटपिप्पली । करजो पार्वनेयश्च गजकृष्णा तदुत्तर ॥ ६६ ॥
 प्रोक्ता ' गगनिघटे ' तु भिषक्विद्याविशारदै । गजावहा इभकृष्णा च
 वशिरो हस्तिपिप्पली ॥ ६७ ॥ करिकृष्णा ' केयदेवे ' कपिवल्ली तु
 ' मानके ' । राजकृष्णा कोलवल्ली ' द्रव्यरत्ने ' प्रकीर्तिता ॥ ६८ ॥
 गुणाः । गन्धोपणा कटूष्णा च रूक्षा मन्त्रविशोपणी । वलासनातहत्री
 च स्तन्यवर्णविवाद्धिनी ॥ ६९ ॥ ' नृपे ' ' केये ' कटु पाके वीर्योष्णा
 वातश्लेष्महा । कृमिश्वासातिसारघ्नी दीपनी कठोरगहा ॥ ७० ॥ शुष्का-
 पिप्पलीगुणाः । शुष्का लघुः स्वादुपाका तथैव च रसे कटु । सरा च
 कामलाहत्री कफगुल्मविनाशिनी ॥ ७१ ॥ कष्टकठरुजा हत्री 'मदने'
 परिकीर्तिता । मूत्रकृच्छ्राश्मरीहत्री तथा विस्फोटनाशिनी ॥ ७२ ॥ यो-
 निशूलप्रहन्ती प्रोक्ता वैद्यै ' गणे ' ध्रुव । ' द्रव्यरत्नाकरे ' वैद्यैर्भेदिनी
 परिकीर्तिता ॥ ७३ ॥ वृष्या प के स्वादुरसा पित्तला च रसायनी । क सोदरं
 प्रहत्री च कुष्ठगल्मार्शनाशिनी ॥ ७४ ॥ आमवातप्रमेहघ्नी शूलहा 'मदने'
 स्मृता । ३ सैहली पिप्पली । म० सिंहली पिपळी । गु० सिंहली पीपर ।
 सैहली सर्पदंडा च सर्पंगी बलभूमिजा ॥ ७५ ॥ पार्वती शैलजा मूल
 लक्ष्मणाव्यटा द्विजा । सिंहलरथा लब्धता ज वाला त्रैवर्ज वरा ॥ ७६ ॥ कुरवी
 जीवनेत्रा च प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' । सिंहली नीलिका नाड्ये क्षुदी
 सितवारिका ॥ ७७ ॥ ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव भिषग्भि परिकीर्तिता ।
 गुणा । सैहली कटुरुष्णा च जतुघ्नी दीपनी परा ॥ ७८ ॥ कफश्वासानि-
 लघ्नी च कौष्ठशोधनिका ' नृपे ' । ' द्रव्ये ' शीता रेचनी च वृष्यामा-
 निलशाधिनी ॥ ७९ ॥ ४ वनपिप्पली । म० राजपिपळी । गु०
 वनप पर । मूक्ष्मा क्षुद्रा वनस्था च पिप्पली ' राजनामके ' । गुणा ।
 वनस्था पिप्पली रु या तीक्ष्णोष्णा दीपनी ' नृपे ' ॥ ८० ॥ आर्द्रा
 मवद्गुणान्या तु शुष्का स्वल्पगुणा स्मृता । ० पिप्पलीमन्त्र । म० पिप

कमूल । गु० पीपरीमूल । अंधिकं . पिप्पलीमूलं मूलं तु चटका शिरः
 ॥ ८१ ॥ कौलमूलं कटुग्रंथी कटुमूलं, कटूपण । सर्वग्रंथिस्तु पत्राब्जं,
 विरूपं शोणसंभव ॥ ८२ ॥ सुग्रंथि अंधिकं, चैव संप्रोक्तं ' राजनामके '
 । ' धन्वंतरिनिघंटे ' तु संप्रोक्तं चविकाशिरः ॥ ८३ ॥ कणामूलं मागवं
 च रूढकं मृगवाजशः । पद्मग्रंथिस्तु सुसंप्रोक्ताः, ' केयदेवनिघंटके ' ॥ ८४ ॥
 कृष्णामूलं तथा चांधिग्रंथिकं ' द्रव्यनामके ' । शौंडिक चपलामूलं, संप्रोक्तं
 ' गगनामके ' ॥ ८५ ॥ गुणाः । ततस्तु-पिप्पलीमूलं कटूपणं श्लेष्पनाशनं
 । कृमिहृदीपनं चैव वातरोगविनाशन ॥ ८६ ॥ शीघ्रं पिप्पली चैव
 ' नृपे ' प्रोक्तं भिषक्जनैः । श्व.सकासापह ' द्रव्ये ' ' मदे ' चोदररो-
 गजित् ॥ ८७ ॥ पाचनं च तथा, रूढं संप्रोक्तं वैद्यनायकैः । आनाहली-
 हगुल्मघ क्षयघं ' भावनामके ' ॥ ८८ ॥ ६ शुंठी । म०, सुंठ । गु०,
 सुंठ । शुंठी महौषध विश्वं नागरं विश्वमेपज, विश्वौषधं कटुग्रंथिः कटु-
 मद्रं कटूपणं ॥ ८९ ॥ सौषणं शृंगवेरं च कफारिश्चार्द्रकः, स्मृतः ।
 शोषणं नागगृह्यं च प्रोक्तं ' राजनिघंटके ' ॥ ९० ॥ ' धन्वंतरिनिघं-
 टे ' तु आद्रिकं परिकीर्तितं । कटुकटे ' केयदेवे ' भिषग्भिः परिकीर्ति-
 तं ॥ ९१ ॥ मत्स्यसंख्यका प्रोक्ता भिषक्विद्याविशारदैः । गुणाः ।
 शुंठी कटुष्णा स्निग्धा च कफशोषविनाशिनी ॥ ९२ ॥ वायुशुष्कप्रहंती
 च बद्धोदरविनाशिनी । श्रामाष्मानश्लेषदुघ्नी प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' ॥ ९३ ॥
 आमवातप्रहंती च पाचनी ' मदेने ' स्मृता । अरुचिघ्नी च वृष्या च वातो-
 द-विनाशिनी ॥ ९४ ॥ कासपांडुहरा प्रोक्ता ' धन्वंतरिनिघंटके ' । पाके तु
 मधुरं प्रोक्तं मलमग्राहिकं तथा ॥ ९५ ॥ हृद्यं स्वयं वातकफहृद्गोमागो-
 विनाशनं । आमघ्नं पित्तघ्नं ' केये ' हिष्मनाहावमेहरा ॥ ९६ ॥ ७
 आद्रिकं । म० आले । गु० आद्रु । आद्रिकं गुल्ममूलं च मूलजं कंदुं वरं ।
 शृंगवेरं महीजं च सैकतेष्टमनूपजं ॥ ९७ ॥ अपाकशकमाद्रिस्थं राहुलं
 दुःशाकरं । आद्रिशकं तु शाङ्गं च सच्छकं ' राजनामके ' ॥ ९८ ॥ कंदरं
 च महाजंबु ' धन्वंतरिनिघंटके ' । ककुद् ' केयदेवे ' च भिषाग्भिः परिकीर्तितं
 ॥ ९९ ॥ कंदोषयं ' द्रव्यरत्ने ' संप्रोक्तं भिषजावरैः । गुणाः । आद्रिकं तु

कटूष्णं च हृद्यं पाके च शीतलं ॥ १२०० ॥ दीपन रुचिदं शोफवंठामय-
 विनाशनं । कफहं भिषजानामैः प्रोक्ता ' राजनिघटके ' ॥ १ ॥ ' द्रव्ये '
 सर च ' मदनै ' भेदनं गुरु संस्मृतं । ८ मरिचं । म० मिरै । गु० मरि ।
 मरिचं पलितं श्यामं कोलं पङ्खोजमूपणं ॥ २ ॥ यवनेष्टं वृत्तफलं शावांग
 धर्मपत्तनं । कटुक च शिरोवृत्तं वीरं कपिनिरोचनं ॥ ३ ॥ मृष्टं सर्वहितं
 कृष्णं प्रोक्तं ' राजनिघटके ' । ' केयदेवनिघटे ' तु तीक्ष्णं च चर्मबंधनं
 ॥ ४ ॥ ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव श्यामं तु परिकीर्तितं । तथा ' मदनपाले '
 तु संप्रोक्तं चटकाशिरः ॥ ५ ॥ चरप्रियं क्रिमिहर घन ' गणनिघटके ' ।
 गुणाः । मरिचं कटुतिक्तोष्णं लघुश्लेष्मानिलघ्नकं ॥ ६ ॥ कृमिहृद्गोनिघ्न
 च कृत्तिकृद्वाजनामके । पित्तकृत् ' घन्वके ' प्रोक्तमार्द्रं तु परिकीर्त्यते
 ॥ ७ ॥ आर्द्रं नात्युष्णमित्युक्तं स्वादु पाके त्वपित्तलं । कफप्रसेकद चैव
 गुरु तत्रैव प्रोच्यते ॥ ८ ॥ शुष्कं स्याज्जु रसे पाके चोष्णं हि लघु दीपनं ।
 अवृष्यं श्वासशूलघ्नं शोष्यं तत्रैव कथ्यते ॥ ९ ॥ पूयस्त्रघ्नं च नात्युष्णं ' द्रव्ये '
 स्यान्नातिपित्तलं । ९ श्वेतमरिच । म० पांढरीं मिरिं । गु० धोळा मरी ।
 सितास्य सितमरिचं चद्रक सितवह्निज ॥ १० ॥ धवलं च तथा प्रोक्तं
 बान्क बहुलं ' नृपे ' । ततस्तु शुभ्रमरिचं शीमोर्बीजं च शिशुक ॥ ११ ॥
 ' घन्वंतरिनिघटे ' तु भिषग्भिः परिकीर्तितं । गुणाः । संप्रोक्तं श्वेतमरिचं
 कटूष्णं चोष्णमेव च ॥ १२ ॥ विषघ्नं भूतशमनमृष्ट्यं दृष्टिरोगहर ।
 रसायने च सम्राह्य वैद्यैरीजनिघटके ॥ १३ ॥ १० धान्यक । म० घणे ।
 गु० घाणा । धान्यकं धानकं धान्यं धानयं धानिकं धाना । कुस्तुचरश्वा-
 ल्लकं च छत्रधान्यं वितुलकं ॥ १४ ॥ सुगंधिः शाकयोग्यश्च सूक्ष्मपत्रो
 जनप्रियः । धान्यबीजं बीजधान्यं वेधकं ' राजनामके ' ॥ १५ ॥ वेपणात्रा
 तु धानिका रट्टद्यगधा तु धान्यका । धानी धाना छल्लिधान्यं छत्रा
 रट्टया च वेपणा ॥ १६ ॥ ' केयदेवनिघटे ' तु भिषग्भिः परिकीर्तितं ।
 तथा भावप्रकाशे च कुन्दी सस्मृता नृपैः ॥ १७ ॥ गुणाः । धान्यकं
 मधुरं शातं कपाय पित्तनाशनं । वामनृत्तार्द्रकफहं दीपनं जरह ' नृपे '
 ॥ १८ ॥ ' द्रव्ये ' ज्वरानिसारघ्नं ' मदनै ' मूलं लघु । रक्ताग्निं तु

‘ मावे ’ ग्राहि प्रोक्तं भिषक्जनैः ॥ १९ ॥ ‘ वन्वंतरी ’ तु चक्षुष्यं हृद्यं
 रोचनमित्यपि । पाके स्वादु तथा वृष्यं मूलं च त्रिदोषहृत् ॥ २० ॥
 उष्णवीर्यं बद्धविट्कं पाचनं दाहश्वासहृत् । गुदोभ्रंशकृमीन्हन्ति ‘ केयदेव-
 निघंटके ’ ॥ २१ ॥ ११ यवानी । म० ओंवा । गु० अजभा । यवानो दीप्यको
 दीप्यो यवसाव्हो यवाग्रजः । दीपनी चोअगंवा च वातारिर्मुकदंबका ॥ २२ ॥
 यवनो दीपनीयश्च शूलहंत्री यवानिका । उग्रा च तीव्रगंवा च प्रोक्ता ।
 ‘ राजनिघंटके ’ ॥ २३ ॥ ‘ केयदेवनिघंटे ’ तु भूमिकः परिकीर्तितः । ‘ द्रव्यर-
 स्नाकरे ’ चैव कारवी कीर्तिता बुधैः ॥ २४ ॥ ततो ‘ मदनपाले ’ च
 स्वग्निगंवा प्रकीर्तितः । तथा ‘ भावप्रकाशे ’ च ब्रह्मगर्भाऽजमोदिका ॥ २५ ॥
 अग्निवद्धो यवानश्च हृद्यो ‘ गणनिघंटके ’ । ब्रह्मदर्माव्हयश्चैव ‘ कोशे ’ तु
 परिकीर्तितः ॥ २६ ॥ चतुर्विंशतिसंख्याका संप्रोक्ता भिषजां वरैः । गुणाः ।
 यवानी कटुतिक्तोष्णा वाताशीश्लेष्ममूलहा ॥ २७ ॥ आप्मानक्रिमिच्छादि-
 धी दीपनी ‘ राजनामके ’ । आमवातहरा चैव सरोति ‘ द्रव्यनामके ’ ॥ २८ ॥
 रोचनी पाचनी दद्या लघ्वी कफविनाशिनी । शुक्रनिलोदरानाहगुल्मघ्नी
 पित्तकोपना ॥ २९ ॥ ‘ केयदेवनिघंटे ’ च संप्रोक्ता भिषजांवरैः । वात-
 श्लेष्महरा गुल्मनाशिनी ‘ मदने ’ स्मृता ॥ ३० ॥ हृद्रोगसमनी प्रोक्ता वीर्य-
 ‘ गणनिघंटके ’ । १२ चव्य । म० चवक । गु० चवक । चव्यकं चविका
 चव्यं वजिरो गंवनाकुली ॥ ३१ ॥ बछीकोलं कोलवल्ली तथा कुटिलमस्तकं
 तीक्ष्णा करिकणावल्ली कृकरो ‘ राजनामके ’ ॥ ३२ ॥ नेत्रमूसंख्यकः प्रो-
 क्ता पुरातनचिकित्सकैः । गुणाः । चव्यं तु कटुकं चोष्णं रोचनं लघु दीपनं
 ॥ ३३ ॥ जंतुहं कासश्वासघ्नं शूलहं ‘ राजनामके ’ । कफवातहरं ‘ वन्वे ’
 ‘ द्रव्ये ’ चाशीहरं स्मृतं ॥ ३४ ॥ १३ चित्रकः । म० चित्रक । गु०
 चित्रो । चित्रकोमिश्च शार्दूलश्चित्रपाली कुटः शिखी । कृशानुर्दहनश्चैव
 व्यालो ज्योतिस्तु पालकः ॥ ३५ ॥ अनलो दारुणो वह्निः पावकः
 शरलस्तथा । पाठी द्वीपी तु चित्रांगः शूरो ‘ राजनिघंटके ’ ॥ ३६ ॥
 ‘ वन्वंतारनिघंटे ’ तु पाठीनो बह्वरी हविः । हुताशनोरुणश्चैव
 ज्योतिर्वो हुतमुक्त् तथा ॥ ३७ ॥ ज्वलनश्च शठश्चैव प्रोक्तो

'केयनिपंठके' । ज्वालस्तु दीपमंज्ञा च स्वमलो 'गणनामके' ॥ ३८ ॥
 गुणाः । चित्रकोग्निः पाके कटुः शोफकफापहः । वा-
 तोदारिशोभ्रहणीकृमिकंभूहरो 'नृपे' ॥ ३९ ॥ कामरद्वत् 'मदने'
 प्रोक्तो पुरातनचिकित्सकैः । वीर्योष्णो दीपनो रुसो रोचनश्चामशोफ-
 हा ॥ ४० ॥ कुष्ठश 'केयदे' च कटुत्वात्फक्नाशनः । उष्णत्वा-
 द्वातनाशश्च त्रिदोषघ्नोऽग्निदीपनः ॥ ४१ ॥ प्रोक्तः पुरातनैर्वैद्यैस्त्रिचक्रत्वात्
 पित्तनाशनः । रक्तचित्रक । म० तावडा चित्रक । गु० रातो चित्रक ।
 कालो व्यालः कालमूलो मार्जारस्त्वतिदीप्यकः ॥ ४२ ॥ दारकोभिः
 पावकश्च चित्रागो रक्तचित्रकः । महांगः स्याद्बुद्धसंख्या 'राजनामनिघ-
 टके' ॥ ४३ ॥ गुणाः । स्थूलकायकरो रुच्यः कुष्ठघ्नो रक्तचित्रकः ।
 रसे नियामको लोहे वैषकश्च रसायनः ॥ ४४ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघटे'
 तु पुरातनभिषग्वरैः । १५ विडंगः । म० वावडिंग गु० वावडिंग ।
 विडंगा कृमिहा चैव तंदुला तंदुलायका ॥ ४५ ॥ वातारि तंदुला चैव
 जंतुघ्नी मृगगाभिनी । कैरली गवहराऽमोघा कपाली चित्रतंदुला ॥ ४६ ॥
 वरा सुचित्रञ्जोना च जंतुहञ्जोति 'राजके' । मोघा तु कैरल चैव
 तथैव भृंगगाभिनी ॥ ४७ ॥ 'घन्वंतरिनिघटे' तु काथिना वैद्यपांडितैः ।
 कृमिनिघट्टमिहारी च वेष्ट कृमिहरं तथा ॥ ४८ ॥ भूतघ्न कृमिघ्नश्चैव 'के-
 यदेवनिघटके' । 'द्रव्यररनाकरे' चैव जंतुघ्नं वृष्णतंडुल ॥ ४९ ॥ तथा
 'मदनपाले' तु कैराल तंदुलायिका । क्षुद्रतंडुलसंज्ञा च तथैव जंतुहारणं १०
 तथा 'गणनिघटे' तु कृमिशत्रुः मकीर्तितः । गुणाः । विडंगस्तु कटुष्ण-
 थ लघुर्वातकफार्तिनुत् ॥ ५१ ॥ अग्निमाद्यारुचिहरो भ्रातिक्रिमिवि-
 नाशनः । 'द्रव्ये' गुरुमहरः प्रोक्तो 'केय' विष्टमहा तथा ॥ ५२ ॥ गणे-
 नाहरः प्रोक्तो भिषग्श्रेष्ठेर्न मंशयः । पाके कटुस्तु रुक्षश्च वीर्योष्णोष्ण-
 ननाशः । आमशूलहरप्रोक्तो 'केये' विष्टमहा तथा । मेहादारविनाशश्च मेद-
 प्रोक्तो भिषक्जने ॥ ५४ ॥ १६ वचा । म० वेष्टड । गु० वन ।
 उग्रगंधा वचा चैव गोत्वोमी जाटिंग तथा । उग्रा तु ज्येष्ठा भद्रा
 मगल्या विजया तथा ॥ ५५ ॥ रसोतीति भिषग्भिस्तु मंशोक्ता

‘ राजनामके ’ । ‘ केयदेव निघंटे ’ तु पट्टम्या परिकीर्तिता ॥१६॥ गुणाः ।
 वचा तीक्ष्णा कटूष्णा च कफामग्रंशिशोफनुत् । वातज्वरातिसारघ्नी वातिकृत्
 भूतनाशिनी ॥१७॥ तथोन्मादहरा प्रोक्ता ‘ राजनामनिघंटेके ’ । १७ श्वेतवचा ।
 म० पादरे वेखंडागु० घोळा वजा मेध्या श्वेतवचा चैव पट्टम्यादीर्घपत्रिका ॥
 तीक्ष्णगंगा हैमवती मंगल्या विजया तथा । प्रोक्ता ‘ राजनिघंटे ’ तु पुरातन-
 चिकित्सकैः ॥ १९ ॥ श्वेता तु शतपर्वा च वीरयुक्ताऽरुणाऽपरा ।
 शुभा भोगवती लोमा कर्पणी ‘ केयदेवके ’ ॥ ६० ॥ पारसीका वचा
 शुक्ला प्रोक्ता ‘ भावप्रकाशके ’ । अग्रसंज्ञस्तु रक्षोघ्नी प्रोक्ता ‘ गणनि-
 घंटेके ’ ॥ ६१ ॥ एकविंशतिसंख्याका भिषग्भिः परिकीर्तिता । गुणाः ।
 श्वेतवचाति गुणाद्या मतिमेधायुःसमृद्धिका कफनुत् ॥ ६२ ॥ वृष्या च
 वातभूतक्रिमिदोषघ्नी च दीपनी च वचा । शकृन्विशोधिनी प्रोक्ता
 ‘ भावे ’ मूत्रविशोधिनी ॥ ६३ ॥ वातश्लेष्महरं कर्ष्यं मेघ्यं कृमिविबं-
 षदत् । शूलाध्मानहरं प्रोक्तं ‘ घन्वंतरिनिघंटेके ’ ॥ ६४ ॥ कटु पाके
 दीपनी च जीवनी स्वरदा ध्रुवं । रक्षोपस्मारजंतुघ्नी ‘ केयदेवे ’ स्मृता
 ध्रुवं ॥ ६५ ॥ १८ कुलंजन म० कोळिजन । गु० कुलंजन
 कुलंजो गवमूलश्च तीक्ष्णमूलः कुलंजनः । प्रोक्ता ‘ राजनिघंटे ’ तु वैद्य-
 विद्याविशारदैः ॥ ६६ ॥ ‘ द्रव्यरत्नाकरे ’, चैव गंवबीजः प्रकीर्तितः ।
 उग्रगंधा सुगंधा च महामरवचा तथा ॥ प्रोक्ता ‘ भावप्रकाशे ’ च वसु-
 संख्या भिषग्वरैः । गुणाः । कुलंजः कटुतिकोष्णो दीपनो मुखदोपनुत् ।
 ॥ ६८ ॥ ‘ नृपे ’ ‘ द्रव्यनिघंटे ’ च कफवातहरः स्मृतः । सुस्वरत्व-
 करी रुच्या हृत्कंठमुखशोधिनी ॥ ६९ ॥ ‘ भावप्रकाशे ’ संमोक्ता पुरा-
 तनभिषग्नैः । १९ जीरक । म० । जिरै । गु० जीरुं । जीरको
 जरणो जीरो जीर्णो दीप्यश्च दीपकः ॥ ७० ॥ अजाभिको वन्दिहस्रस्रो
 मागधो ‘ राजनामके ’ । दीर्घं चैव दृढं च मनोज्ञं वरुणं तथा ॥ ७१ ॥
 पूज्यमानं तु पीतामं रुच्य ‘ घन्वंतरौ ’ स्मृतं । रसमूसंख्यका प्रोक्ता
 पुरातनचिकित्सकैः ॥७२॥ गुणाः । जीरकः कटुरुष्णश्च वातहृदीपनः परे ।
 गुल्माध्मानोतिसारघ्नो ग्रहणोद्धमिह ‘ नृपे ’ ॥७३॥ सयहा ‘ द्रव्यरत्ने ’ च

'मदने' तु ब्रलासहा । रूक्षो रुच्यश्च सम्राही चक्षुष्य पित्तलस्तथा ॥ ७४ ॥
 गर्भाशयविशोषश्च मेध्यो हृद्यश्च पाचनः । छर्दिवातकफघ्नश्च प्रोक्तो
 कियनिघटके ॥ ७५ ॥ बल्यो वृष्य कफघ्नश्च ज्वरघ्नो ' भावनामके ' ।
 ३० श्वेतजीरक । म० पादरीं निरे । गु० घोक्कू जीरू । गौरादिजीरका
 जाजी श्वेतजीरक एव च ॥ ७६ ॥ कणावहा कणजीर्णा च कणा दीप्य
 सितादिक । सिताजाजी दीर्घकणा प्रोक्ता ' राजनिघटके ' ॥ ७७ ॥
 शुद्धाजाजी दीर्घकस्यात्तथा । च कणजीरक । दीर्घजीरस्तथा प्रोक्तो ' धन्व-
 तरिनिघंके ॥ ७८ ॥ गुणा । गौराजाजी हिमा रुच्या कटुर्मधुरदीपनी ।
 छामिघ्नी विपहत्री च चक्षुष्याष्माननाशिनी ॥ ७९ ॥ प्रोक्ता ' राजनि-
 घटे ' तु वैद्यविद्याविशारदै । २१ कृष्णजीरक । म० शहाजिरे । गु०
 शाजीर । कृष्णा तु जरणा काली बहुगन्धा च भेदिनी ॥ ८० ॥ पट्ट
 भेदनिरा रुच्या नीला नीलकणा तथा । वाश्मीरजीरका वर्षाणी स्या
 छातिशोधिनी ॥ ८१ ॥ कालमेपी मुग्धा च प्रोक्ता ' राजनिघटके ' ।

गु० कटु जीर्ण । बृहत्पाली । सूक्ष्मपत्रारण्यजीरःकोणा तथा ॥ ९१ ॥
वनजीरकसंज्ञश्च संप्रोक्ता ' राजनामके ' । ' घन्वंतरिनिघंटे तु वन्यजीरके
एव च ॥ ९२ ॥ गुणाः । वनजीरः कटुः शीतोऽरणहा ' राजनामके ' ॥
' द्रव्यरत्नाकरे ' प्रोक्तो स्तंभो वातकफापहो ॥ ९३ ॥ २४ मेथिका ।
म० मेथी । गु० मेथी । मेथिका मेथिनी मेथी दीपनी बहुपत्रिका ।
वेधिनी गंधनीजा च । ज्योतिर्गंधफला तथा ॥ ९४ ॥ बड्डी चंद्रिका मंथो
मिश्रपुष्पा च कैरवी । कुंचिका बहुपर्णा च पीतबीजेति ' राजके ' ॥ ९५ ॥
गुणाः ॥ मेथी तु कटुका मोक्षा रक्तपित्तप्रकोपिनी । कफारुचिप्रहंत्री च
दीपनी वातहृत् ' नृपे ' ॥ ९६ ॥ दाहच्छर्दिश्लेष्मकासवातरक्तहरा
' द्रवे ' । वातश्लेष्मज्वरघ्नोति मोक्षा ' मदनपोलके ' ॥ ९७ ॥ २५
हिंगुपत्री । म० वाफळी । गु० वाफळी । पृथ्वीका हिंगुपत्री च कवरी
दीर्घिका पृथुः । दारुपत्री तु विल्वी च वाप्यो तन्वीति । राजके ' ॥ ९८ ॥
' घन्वंतरीनिघंटे ' तु पृथुला वाप्यिका स्मृता । ' केयदेवनिघंटे ' तु तंत्री
च दीर्घपत्रिका ॥ ९९ ॥ ' मदने ' कारवी तंत्री विल्वीका चारुपत्रिका
॥ १०० ॥ गुणाः । हिंगुपत्री कटुस्तीक्ष्णा तिक्तोष्णा कफवातहृत् ॥ १ ॥
आमक्रिमिहरा रक्ष्या दीपनी पाचनी ' नृपे ' । वातगुल्महरा मोक्षा
' मदने ' वैद्यनायकैः ॥ २ ॥ छिहंबाशोऽगुल्मघ्नी हृद्रस्तिशूलहृत्
' घने ' । ' मदे ' श्लेष्महरा ' केये ' ' द्रव्ये ' ' छिहंहरा स्मृता ॥
३ ॥ २६ हिंगु । म० गु० हिंगु । उग्रगंधस्तु हिंगुश्च भूतारिर्वाहिकं
तथा । उग्रवीर्यं च सूपागं रक्षोघ्नं जंतुनाशने ॥ ४ ॥ अगुहगंधं जरणं
भेदनं रामतं तथा । दीप्तं सहस्रवेषं च सूषधूपनमेव च ॥ ५ ॥ प्रोक्तं
' राजनिघंटे ' तु पुरातनमिषुधरैः । तथाऽयुग्मं च जंतुघ्नं शूलताशनमेव
च ॥ ६ ॥ ' घन्वंतरीनिघंटे ' च जरकं ' केयदेवके ' ॥ नवभूतसंख्यका
प्रोक्ता भिषक्विद्याविशारदः ॥ ७ ॥ गुणाः ॥ हिंगु इयं कटुषु च
कृमिनातकफापहं । विंबंधाध्मानशूलघ्नं चक्षुष्यं गुल्महृत् ' नृपे ' ॥ ८ ॥
सरं हृद्दोगहृत्प्रोक्तं ' घन्वंतरीनिघंटे ' । रक्तपित्तकं श्वासकामोदर-
विनाशनं ॥ ९ ॥ आनाहार्जीर्णहृत्चैव प्रोक्तं ' केयनिघंटे ' । पित्तवर्धन-

घृताची गर्भमंभवा । क्रांतिद्राणी दिव्यगंगा भद्रैला 'राजनामके' ॥२८॥
 त्रिदिवा त्रिदिवोद्भूता पृथ्वीका रज्जुमुगाधिका । 'घन्वंतरिनिघंटे' 'तुं
 प्रोक्ता वैद्यविचक्षणैः ॥ २९ ॥ 'केयदेवे' तु पत्रैला कन्यका चंद्रलां
 पुत्रा । निष्कुटी चंद्रवालैला बहुला 'त्वमरे' स्मृता ॥ ३० ॥
 ३१ एला । म० नारीक वेल्दोडे । गु० एलची कागदी । एला बहु-
 ल्गर्भेद्री द्राविडी निष्कुटिस्त्रुट्ये । कपोतवर्णी गौरागी वाला बच्चती
 हिमा ॥ ३१ ॥ उपकुंची चंद्रिका च सूक्ष्मा सागरगामिनी । गर्भारि-
 गंधफालिका कायस्था 'राजनामके' । ॥ ३३ ॥ सूक्ष्मैला बहुला चद्रा
 कौरंगी तुत्यनामका । 'घन्वंतरिनिघंटे' तु प्रोक्ता वैद्यविचक्षणैः ॥३४॥
 निस्त्रुटी तु द्विपा चैव हुद्रैला चंद्रसंभवा । तथा चंद्ररता प्रोक्ता 'केय-
 देवनिघंटे' ॥ ३५ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव संप्रोक्ता द्राविडोद्भवा ।
 चंद्रवाला निष्कुटी च कौरंगी 'मदने' स्मृता ॥ ३६ ॥ नुत्या 'भाव-
 प्रकाशे' च भिषग्भिः कथिता ध्रुवं । त्रिपुटी चंद्रभागा च प्रोक्ता
 'गणनिघटके' ॥३७॥ त्रिपुटाऽ'मरकोशे' तु वैद्यविद्याविशारदैः ॥ गुणाः ।
 एलाद्वयं शीतलं च तिक्तं पित्तकफापहं ॥ ३८ ॥ हृद्रोगमलपीडाघ्नं
 पुस्तवन्न 'राजनामके' अश्मरीनाशिनी प्रोक्ता 'द्रव्यरत्नाकरे'
 ध्रुवं ॥ ३९ ॥ वस्तिप्रणाशिनी प्रोक्ता वैद्यै 'मदनपालके' । पित्तप्र-
 कोपनी चैव 'गणे' गर्भविनाशिनी ॥ ४० ॥ कफघातपिपापघ्नी जग-
 चीस्तिरुनाहरा । मुखकठविशोरी च तथा मस्तकशोषनी ॥ ४१ ॥
 'घन्वंतरिनिघंटे' च संप्रोक्ता भिषगादरे । मूत्रकृच्छ्राशंहंत्री च श्यामराम-
 कफापहा ॥ ४२ ॥ पित्तात्रिकृद्रोचना च कफपित्तविनाशिनी । रुक्षा
 हृष्टासतृक्कंठूनाशिनी वामनी 'कये' ॥ ४३ ॥ ३२ संभव । म०
 शैथिलेण । गु० सिंघालूण । संभवं स्याच्छीतशिवं नादेयं सिंधुजं शिवं ।
 शुद्धं शिवात्मजं पथ्य माणिमर्थं तु 'राजके' ॥ ४४ ॥ मिधुत्यं स्वादु
 रीतं च मणिमर्थं च 'घन्वके' । मिधु स्नाद्विमलं चैव लवणं तु
 शिलात्मकं ॥४५॥ पट्टन्नं धौतयं तु वरं स्यात् शुभ्रनामकं । 'केयदेव-
 निघंटे' तु संप्रोक्तं वैद्यनायकैः ॥ ४६ ॥ गुणाः । संभवं तु भवेद् घृत्यं

मुपाक्य च घृतं खंडोख्यमेवं च । कृत्रिमं लवणं प्रोक्तं । राज-
नामनिघंटके ॥ ६५ ॥ विहगं कृत्रिमं क्षारं द्राविणं तिक्तमेव च ।
'घन्वंतरिनिघंटे' तु प्रोक्तं वैद्यविचक्षणैः ॥ ६६ ॥ विहगं पाक्यसंज्ञं
च घंटिकालवणं तथा । द्राविडं 'केयदेवे' तु संप्रोक्तं भिषजांवरैः ॥ ६७ ॥
ततस्तु वीडलवणमुष्णं दीपनमेव च । रुच्यं ह्यजीर्णशूलघ्नं गुल्ममेहहरं
'नृपे' ॥ ६८ ॥ 'गणे' गौरवहृत्प्रोक्तं पुरातनचिकित्सकैः । हृद्दोषक-
'फहृत्तीक्ष्णं 'घन्वे' वातानुलोमनं ॥ ६९ ॥ ऊर्ध्वाधःकफवातानुलोमनं
रूक्षमेव च । लघुं व्यवधि संप्रोक्तं विबंघानाहहृत्तथा ॥ ७० ॥ विष्टं महदो-
गहरं 'केये' प्रोक्तं भिषगरैः । ३६ सांभर । म० सांभरलोण, गडलोण ।
गु० वडागरु मीठुं । गाढादिलवणं शुचं पृथ्वीजं गडदेशजं ॥ ७१ ॥
गडोत्थं च महारंभं सांभरं संभरोद्भवम् । प्रोक्तं 'राजनिघंटे' तु पुरातन-
भिषग्वरैः ॥ ७२ ॥ शाकंभरीयं गंडाख्यं रोमकं 'भावनामके' । प्रोक्तं
द्वादशसंख्याकं भिषग्विद्याविशारदैः ॥ ७३ ॥ गुणाः । गाढादिलवणं
तूष्णमोषदम्लमलापहं । दीपनं कफवातघ्नमर्शकोष्ठविशोधनं ॥ ७४ ॥
'राजनामनिघंटे' च संप्रोक्तं वैद्यनायकैः । ३७ समुद्रलवण । म०
मीठ । गु० मीठुं । सामुद्रकं तु सामुद्रं समुद्रलवणं शिव ॥ ७५ ॥
वंशिरं सागरोत्थं च त्वक्षिवं लवणाब्धिनं । प्रोक्तं 'राजनिघंटे' तु
वैद्यविद्याविशारदैः ॥ ७६ ॥ सागरं तु चाक्षिवं स्यात्सारोदधिसंभवम् ।
'घन्वंतरिनिघंटे' तु लवणं परिकीर्तितं ॥ ७७ ॥ ततः सागरकं चैव
त्रिकूटोदधिजातकं । वारिसंभवसंज्ञं च 'केयदेवनिघंटके' ॥ ७८ ॥
आसुरं वारिसंभूतं प्रोक्तं 'मदनपालके' । गुणाः । सामुद्रं लघुं हृद्यं च
पालितास्रदपित्तदं ॥ ७९ ॥ विदाहि कफवातघ्नं दीपनं रुचिदं 'नृपे' ।
'केये' पाके तु मधुरं वातघ्नं छेप्मलं तथा ॥ ८० ॥ 'भावप्रकाशे' ।
संप्रोक्तं गुरु नात्यतशीतलं । पाके नात्युष्णमित्युक्तं भेदनं ह्यविदाहि-
च ॥ ८१ ॥ स्निग्धं शूलहरं चैव 'घन्वे' स्यान्नातिपित्तलं । कफवात-
हरं द्रव्ये 'मदने' वातकृत्तया ॥ ८२ ॥ ३८ द्रोणेषु । म-
द्रोणीचं मीठ । गु. द्रोणी मीठुं । द्रोण्यं द्रोणिजं द्रोणं त्रिकूटशूलं तथा ।

मके । कचोरः स्पूलकंदश्च सटी गंधस्तु 'द्रव्यके' ॥ २१ ॥ तथा
 'मदनपाले' तु शटी प्रोक्ता मिषग्वरैः । तथा 'खमरकोशे' तु काल-
 यो घेघमुख्यकः ॥ २२ ॥ तथा च दुर्लभः प्रोक्तो 'गणनामनिघंटके' ।
 गुणाः । कर्षूरः कटुतिकोष्णः कफकासविनाशनः ॥ २३ ॥ मुखवैश-
 चनननो गलगंडादिहा 'नृपे' । त्रिदोषमुखरोगघ्नो ज्वरहा 'द्रव्यनामके'
 ॥ २४ ॥ लघुः श्वासहरः प्रोक्तो वैद्यै 'भावप्रकारके' । रुच्यो वातबला-
 सघ्नो दीपनः छीहगुल्महा ॥ २५ ॥ अर्शःकेशहरः प्रोक्तो 'घन्वनामनिघंट-
 के' । 'मदे' च कुष्ठव्रणहा वातगुल्महरस्तथा ॥ २६ ॥ कफलमिहरः
 प्रोक्तो 'गणनामनिघंटके' । ४५ पाठा । म० पहाडमूलागु० पाड, काळी
 पाठा । पाठाऽंबटान्द्वयटिका च प्राचीना पापचेलिका । २७ ॥ पाठिका स्या-
 पनी चैव श्रेयसी वृद्धकर्णिका । एकाष्टीला कुचैली च दीपनी वरतिकका
 ॥ २८ ॥ तिक्तपुष्पा बृहत्तिका दीपनी त्रिशिरा वृकी । वृत्तपर्णी वरा देवी
 मालवी 'राजनामके' ॥ २९ ॥ त्रिवृच्चैव शुभा प्रोक्ता 'घन्वंतरिनिघंटके' ।
 वृकदंती रसा यूया एकैपी विद्वकर्णिका ३० ॥ तथा च तपनीचैव प्रोक्ता केयनि-
 घंटके । तथा 'गणनिघंटे' तु प्रोक्तातीसारनाशनी ३१ गुणाः । पाठा तिक्ता गुरूष्णा
 च वातपित्तज्वरापहा । पित्तदाहातिसारघ्नी भ्रमसंधानकृत् 'नृपे' ॥ ३२ ॥
 'द्रव्ये' जीर्णहरा प्रोक्ता 'मदे' गुल्मोदरघ्निका । 'भावे' तु गरहा
 प्रोक्ता शूलघ्नी 'घन्वनामके' ॥ ३३ ॥ कुष्ठच्छादिगुल्मकंडुविपद्घ्नो-
 गनाशिनी । व्रणशूलश्वासहंत्री कृमिघ्ना आहि वातला ॥ ३४ ॥ पित्तघ्न
 कफरक्तघ्नी प्रोक्ता 'केयनिघंटके' । ४६ वृक्षाम्लं । म० अमंसोल,
 कोकम । गु० कोकम । वृक्षाम्लमम्लशकस्याच्चुक्राम्लं तित्तिडीफलं ।
 शकाम्लमम्लपूरं च पूराम्लं रक्तपूरकं ॥ ३५ ॥ चूडाम्लं चैव बीजाम्लं
 कफाम्लकमतः परं । रसाम्लं वृक्षाम्लफलं श्रेष्ठाम्लं तदनंतरं ॥ ३६ ॥
 अत्यम्लमम्लबीजं च फलघ्नकं च 'राजके' । तित्तिडीकं चाम्लवृक्षस्तथा
 चाम्लमहीरुहः ॥ ३७ ॥ 'घन्वंतरिनिघंटे' तु प्रोक्तं वैद्यविचक्षणैः ।
 'अम्लपादपसंज्ञश्च' 'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृतः ॥ ५० ॥ प्रोक्तं 'गणनिघंटे'
 तु रक्तपूरकनामकं । गुणाः । वृक्षाम्लमम्लं कटुकं कर्पायं सोष्णं कफाशोध-

मुदीरयन्ति । तुष्णासमीरोदरहृद्दादिगुल्मातिसारव्रणनाशिनी, 'नृपे',
 ॥ ११ ॥ शूलजतुहरं प्रोक्तं वैद्यै 'भावप्रकाशके' । सग्राहि
 षु वातघ्न कफघ्न 'केयदेवके' ॥ १२ ॥ कासमेहहर चैव, 'द्वय्यरत्ने'
 स्पृत बुधैः । ४७ आम्लवेतस । म०, अम्लवेतस । गु० अम्लवेतः ।
 अम्लोऽम्लवेतसो वैधी रसान्गो वीरवेतसाः ॥ १३ ॥ वेतसाम्लश्चाम्लसारः
 शतवेधी तु वैधक । मीमश्र मेदनो मेदी राजाम्लश्चाम्लभेदन ॥ १४ ॥
 अम्लकुशो रक्तसारः फलाम्लश्चाम्लनामकः । सहस्रवेधी वीराम्लो गुल्म-
 केतुर्धराभिः ॥ १५ ॥ शखद्रावी मासद्रावी प्रोक्तो 'राजनिघटके' ।
 रक्तघ्रावी तथा 'घन्वे', 'भावे' तु चुक्रवेतसः ॥ १६ ॥ चुक्रको चुक्र-
 केतुश्च शतवेधी सहस्रमित् । मासारिर्भेदकश्चैव द्रावी तु 'केयदेवके',
 ॥ १७ ॥ चुक्रवेतससद्गश्च 'मदने' शतमेदकः । गुणाः । अम्लवेतस-
 मत्यम्ल कषाय चोष्णमेव च ॥ १८ ॥ कफार्शवातगुल्ममरोचकहर
 'नृपे' । कफदूषणमित्येत 'न्मदने' परिकीर्तित ॥ १९ ॥ प्लोहोदाव-
 त्तिहिकाग्री ह्यजीर्णकफवातहृत् । छागमासद्रवः प्रोक्तो वैद्यै 'भावप्रकाशके'
 ॥ २० ॥ तिक्त सिग्ध दीपनं च ह्यामन्न 'घन्वनामके', । भेदन लेखनं द्वय-
 लघुकृन् कफनाशन ॥ २१ ॥ रक्तपित्तहर चास्य विट्भेदाद्गमान्हिष्प-
 ह्व । आनाहाध्मानशूलघ्न वातश्वासकफापहं ॥ २२ ॥ वमिह्व 'केयदेवे'
 च सप्रोक्त भिषजा वरै । ४८ कटुका । म० कुटकी । गु० कटु । कटुका
 जननी तिक्ता रोहिणी कटुरोहिणी ॥ २३ ॥ चनागी मत्स्यपित्ता च बहुला
 शकुन्दादनी । शपतर्वा मत्स्यभेदी कृष्णभेदा महीपथी ॥ २४ ॥ अशोकरो-
 हिणी कृष्णा कटुः काठरूहा तथा । कटुव्यजनी 'वरिष्ठा च केदारकटुमा
 तथा ॥ २५ ॥ आमग्री सादनी चैव तथैव कटुरोहिणी । प्रोक्ता 'राज-
 निघटे' तु वैद्यविद्याविशारदै ॥ २६ ॥ विनागी मत्स्यशकटा जनी
 'घन्वनिघटके' । तथा द्विनागी सिंही च ब्राह्मणागी तु 'केयदे' ॥ २७ ॥
 तथा 'मदनपात्रे' तु मद्रा प्रोक्ता मनीषिभिः । कटुमता त्वशोका च प्रोक्ता
 भावप्रकाशके ॥ २८ ॥ तथा 'गगानिघटे' च मत्स्यविजा मनीषिणा ।
 गुणा । कटुकानिःशुष्कानि शीतपित्तास्रदोषजित् ॥ २९ ॥ चनामा-

महापर्परिका तथा । मांगल्यवाहिका चैव तत 'स्त्वमरकोशके' ॥ ७२
 हंनिहा फंजिना चैव ब्राह्मणी वर्षकस्तथा । बाट्यशाकं संप्रोक्तं वैद्यवि-
 शारदैः ॥ ७३ ॥ गुणाः । भार्गो कटुस्तिकोष्णा कासश्वासविनाशनी ।
 शोफनगृमिघ्नी च दाहज्वरहरा 'नृपे' ॥ ७४ ॥ द्रव्ये समीरजिन् प्रोक्ता
 'भावे' स्यादक्तगुल्महृत् । वातज्वरप्रहंत्री च 'गणे' हिक्काविनाशनी
 ॥ ७५ ॥ गुल्मज्वरामृक्त्वातघ्नी यक्ष्मपीनसहृत् 'घने' । कपाया चैव
 संप्रोक्ता लघु दीपनपाचनी ॥ ७६ ॥ रूक्षा शोफहरा चैव कफवातरुचि-
 धिका । गुल्मार्शोयक्ष्महृत् प्रोक्ता 'केयदेवनिघंटके' ॥ ७७ ॥ ५५
 पुष्करमूलं । म० पुष्करमूल । गु० पोखरमूल । मूलं पुष्करमूलं च पुष्करं
 पद्मपत्रकं ॥ पद्मं पुष्करजं बीजं पौष्करं पुष्कराब्जहयम् ॥ १९०० ॥ काश्मीरं
 ब्रह्मतीर्थं च कासारिमूलपुष्करं । तथैव पुष्करजदा 'पुष्कराद्या शिफा तथा
 ॥ १९०१ ॥ प्रोक्तं 'राननिघंटे' तु वैद्यशास्त्रस्य पंडितैः । निरंतनं तथा
 वीरं चिरं श्वासारिरेव च ॥ ८० ॥ पद्मतीर्थं वृक्षरुहं तथा पुष्करसागरं ।
 तथा शूलहरं चैव समूलं सुखसंभरं ॥ ८१ ॥ स्थलपद्मिनीकंदश्च 'धन्वं-
 तरिनिघंटके' । पद्मवर्णं तु वाह्याब्जं पुण्यसागरमेव च ॥ ८२ ॥
 पुष्कराग्निमूलवीरं तथैव च मुग्गधिकं । 'केयदेवनिघंटे' तु संप्रोक्तं
 विपजांवरैः ॥ ८३ ॥ गुणाः । अयं पुष्करमूलं तु कटूष्णं तिक्तमेव च ।
 कफवातज्वरघ्नं च वासारोचकफापहं ॥ ८४ ॥ शोकपांडुहरं चैव प्रोक्तं
 'राननिघंटके' । 'गणे' शूलहरं प्रोक्तं वैद्यविद्याविशारदैः ॥ ८५ ॥
 'घन्वे' हिक्कापहं चैव शोकाध्मानविनाशनं । हिष्मापहं भेदनं च
 पार्श्वशूलहरं 'कये' ॥ ८६ ॥ 'भावे' शोथहरं प्रोक्तं विपग्भिः शा-
 स्त्रवेत्तुभिः । ५६ शृंगी । म० काकडाशिगी । गु० काकडाशिगी ।
 शृंगी कुलीरशृंगी च घोषाः तु वनमूर्धजा ॥ ८७ ॥ चंद्रा कर्कटशृंगी च
 महाघोषा च शृंगिका । कर्कटशृंगी च तया वनमूर्धजा ॥ १९१० ॥
 कुलीरा च तथा प्रोक्ता 'धन्वंतरिनिघंटके' । कर्कटाख्या कर्कटकी कु-
 लीरो 'केयदेके' ॥ ९० ॥ तथा 'मदनपाले' तु शृंगनाम्नीति
 कथ्यते । 'भावप्रकाशे' संप्रोक्ता स्यात्कुलीरविपाणिका ॥ १९१२ ॥

अजशृंगीतिः - कविभिर्भिपक्शास्त्रविशारदैः । तथा 'गणनिघंटेः' । तु
संप्रोक्ता चार्थचंपिका ॥ ९२ ॥ गुणाः । अथ कर्कटशृंगी तु तिक्ता चैव
गुरूष्णदा । वातहिक्रातिसारघ्नी कासश्वासहरा तथा ॥ ९३ ॥ पित्तास्रहं-
त्री संप्रोक्ता वैद्यै 'राजनिघंटके' । 'भावे' तृट्नाशिनी प्रोक्ता । पुरातन-
चिकित्सकैः ॥ ९४ ॥ हिध्मोर्ध्ववातहा प्रोक्ता 'घन्वनामनिघंटके' । क्षयारुचि-
ज्वरघ्नीति वमिहंत्रीति 'केयके' ॥ ९५ ॥ काश्यहंत्रीति 'मदने' भिषग्भिः परिकी-
र्तिता । ५७ लघुदंती । म० दांती । गु० दांती । दंती शीघ्रा इधेनघंटानागस्फो-
ट्य निकुंभिनो ॥ ९६ ॥ दंतिनी तुपचित्रा च मद्रा रूक्षा च रोचनी । चानुकूला नि-
शल्या च वक्रदन्ता तथैव च ॥ ९७ ॥ मधुपुष्पा विशल्या च तरुण्यैरंड-
पात्रिका । तथैरंडफला चैव उदुंबरदला तथा ॥ ९८ ॥ कुंभी विशोधिनी
चैव तथास्यादनुरेवती । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु भिषग्भिः शास्त्रपारगैः
॥ ९९ ॥ 'घन्वंतरनिघंटे' तु घुणभिया मकूलकः । निकुंभा चित्रकूला
च तथा स्यादुपचित्रका ॥ १०० ॥ द्राक्षायनी शामला च तथा मदन-
श्रेणी । सुतश्रेणी तथा मूषिकसंभवा । वृषैरंडाखुकर्णी च जयैरंडफला तथा
॥ १०१ ॥ उदुंबरच्छदा चैव विजया 'केयदेवके' । नागदंत्याखुपर्णी च
प्रोक्ता 'मदनपालके' ॥ १०२ ॥ वाराहाग्यनुकूला च प्रोक्ता 'भावप्रका-
शके' । मुकूलिका तथा कूला चित्रकेशा 'गणे' स्मृता ॥ १०३ ॥ गुणाश्च
दंती कटूष्णा विख्याता ह्यामशूढविनाशिनी । त्वग्दोषहृत् भिषक्श्रेष्ठैः
प्रोक्ता 'राजनिघंटके' ॥ १०४ ॥ रसे तिक्तोष्णका चैव कफोदरविनाशिनी
वातोदरार्शहंत्री च व्रणघ्नी दीपनी 'घने' ॥ १०५ ॥ कफवातार्शगुल्मघ्नी
क्षयहृत् 'द्रव्यनामके' । रक्तघ्नी । कुष्ठकंडुघ्नी कफोदरविनाशिनी ॥ १०६ ॥
दाहहंत्रीति कविभिः प्रोक्ता 'भावप्रकाशके' । ५८ बृहदंतिका । म-
थोर दांती, मोगली एरंड । गु० रतनजोत । अन्या दंती केशरुहा विषमद्रा
जयावहा ॥ १०७ ॥ आवर्तकी वरांगी च जयावहा मद्रदंतिका । भिषक्भद्रा
तथा प्रोक्ता 'राजनामनिघंटके' ॥ १०८ ॥ 'घन्वंतरनिघंटे' तु वरणी
विषमद्रिका । 'केयदेवनिघंटे' तु धारणा वृषमध्वजा ॥ १०९ ॥ प्रोक्ता

‘शाननिघंटे’ तु भिषक्शास्त्रज्ञपंडितैः । शुद्धभंडी त्रिभंडी स्यात्काकाशी
 सरला त्रिवृत् ॥ ९० ॥ सर्वानुभूतिस्त्रिपुटा व्यस्रा कोटरवासिनी । ‘घ-
 न्त्वन्तरिनिघंटे’ तु प्रोक्ता वैद्यविशारदैः ॥ ९१ ॥ कोटरस्थारुणा कुंभः
 प्रोक्ता ‘केयदेवके’ । सिता त्रिभंडिका कुंभी ‘द्रव्यरत्नाकरे’ स्मृता
 ॥ ९२ ॥ सर्वानुभूतिस्त्रिवृता भंडी कूटरवाहिनी । प्रोक्ता ‘मदनपाले’ तु
 पुरातनचिकित्सकैः ॥ ९३ ॥ निशोता रेचनी चैव त्रिवृत्ता ‘भावनामके’
 । रसायनी कुंभपुटा त्रिवेला तदनंतरं ॥ ९४ ॥ तथा कोशफला प्रोक्ता
 ‘गणनामनिघंटके’ । गुणाः । रक्ता त्रिवृदसे तिका कटूष्णा रेचनी
 तथा ॥ ९५ ॥ ग्रहणी मलविष्टेभहारिणी ‘नृपनामके’ । श्यामा हीन-
 गुणा चैव कंठकर्षणदायका ॥ ९६ ॥ मोहमूर्च्छादाहहारी भ्रमद् ‘केयदे-
 वके’ । ६२ त्वच । म० दालचिनी । गु० तज । त्वचं त्वग्बल्कलं भृंगं
 वरामं मुखशोधनं ॥ ९७ ॥ शकलं संहलं वन्यं सुरसं रामवल्लभं ।
 उत्कटं बहुगंधं च विज्जुलं च वनाप्रियं ॥ ९८ ॥ लाटपर्णी गंधवल्लं
 वरं शीतं तथा ‘नृपे’ । मुखशोध्यं प्रियं चैव ‘घन्वन्तरिनिघंटके’ ॥
 ९९ ॥ गुडत्वचं तु हृद्यं च तनुकं स्वर्णभूमिका । लटपर्णी तथा ‘बोचं
 तथैव घनपंजकं’ ॥ ६० ॥ रामाप्रियं ‘केयदेवे’ प्रोक्तं वैद्यविशारदैः ।
 मनःप्रियं तथा ‘द्रव्ये’ गुरुत्वक् स्वर्णभूमिकं ॥ ६१ ॥ प्रोक्तं ‘मदन-
 पाले’ तु स्वादी दारुसिता तथा । तनुत्वक् च तथा प्रोक्तं ‘भावनामनिघंटके’
 ॥ ६२ ॥ गुणाः । त्वचं तु कटुकं शीतं कफकासविनाशनं । शुद्धाम-
 शमनं चैव कंठशुद्धिकरं ‘नृपे’ ॥ ६३ ॥ हृद्ग्रस्तिरोगवातार्शः पीनसकृ-
 मिशुक्रनुत् । विषदं च तथा प्रोक्तं वैद्यैर्मदनपालके ॥ ६४ ॥ ‘भावे’
 त्वरुचिकंदूषणं वैद्यैः प्रोक्तं पुरातनैः । लघुष्णं कफवातघ्नं विषशीर्षिरुजां हरं
 ॥ ६५ ॥ ब्रह्मिशोधनमित्येतन् प्रोक्तं ‘घन्वनिघंटके’ । तिक्तं स्वदूष्ण
 मधुरं रुक्षं पित्तलमेव च ॥ ६६ ॥ हृद्दोग्नस्तिग्मनं दुर्निमहरणं तथा ।
 आमवातहरं चैव शुक्रदत् ‘केयदेवके’ ॥ ६७ ॥ ६३ तमालपत्र ।
 म० गु० तमालपत्र । पत्रं तमालपत्रं च पत्रकं छदनं दलं । पलाशमंशुकं
 वामस्तापकं सुकुमारकं ॥ ६८ ॥ वस्त्रं तमालकं रामं गोपनं वसनं तथा ।

तमालं सुरभिगंधं प्रोक्तं ' राजानिघटके ' ॥ ६९ ॥ तथा तापसजं प्रोक्तं
 ' धन्वंतरिनिघंटके ' । तामसं रोमशं रोमं पंचक ' केयदेवके ' ॥ ७० ॥
 शुक्रच्छदं ' द्रव्यरत्ने ' भिषग्भिः परिकीर्तितं । गोमेदं तु छदं चैव प्रोक्तं
 ' मदनपालके ' ॥ ७१ ॥ कालस्कथस्तमालश्च तापिच्छा ' मरकोशके '
 । गुणाः । पत्रकं लघु तिक्तोष्णं कफघातविपापहं ॥ ७२ ॥ वस्त्रिकडुति
 दोषघ्न मुखमस्तकशोषनं । ' राजनामनिघंटे ' च संप्रोक्तं भिषजा वरैः ॥
 ७३ ॥ हृष्टासारोचकाशोघ्न ' धन्वंतरिनिघंटके ' । ' केये ' तु भिषजा
 नाथैः संप्रोक्तं लघुपिच्छलं ॥ ७४ ॥ स्वर्गः श्लेष्महर हृद्य फक्वपित्तस-
 यापहं । ६४ नागकेशर । ५० नागकेशर । गु० नागकेशर । किञ्जल्क
 कनकावट च केशर नागकेशरं ॥ ७५ ॥ चापेय नागकिञ्जल्कं नागीयं

सिधिरं दाहपित्तहं । क्षयकासकफधासरक्तदोषहरं 'नृपे' ॥ ८९ ॥
 कृच्छ्राश्मरीमेहनत्र 'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृतं । बल्या वृष्या च नृहणी
 रक्तपित्तारुचिभिक्वा ॥ ९० ॥ ज्वरकुष्ठहरा चैव कामलापांडुतृष्णाहा ।
 'केयदेवे' भिषक्श्रेष्ठे संप्रोक्ता नैव संशयः ॥ ९१ ॥ ६६ तालीसपत्र
 १ म० गु० तालीसपत्र । तालीसपत्रं तालीसं पत्राख्य च शुकोदरं ।
 चात्रीपत्र चार्कवेधं करिपत्रं घनच्छदं ॥ ९२ ॥ नीलं नीलाबरं तालं
 तालीपत्र तलाव्हय । तालीसपत्रकं चैव 'राजनामनिघंटके' ॥ ९३ ॥
 तथा चामलकीपत्र तद्वत्तालीसकं तथा । तमालकीपत्रसंज्ञं तथा तमालकी-
 च्छदं ॥ ९४ ॥ शुकोदरं च पत्राख्य प्रोक्तं 'घनंतरो' ध्रुवं । धात्री-
 पत्रं कंदपत्रं तुलसीपत्रसंज्ञकं ॥ ९५ ॥ पत्रं तु 'केयदेवे' च 'मदने'
 तुलसीच्छदं । पत्रावहं ग्रंथिकापत्रं संप्रोक्तं वैद्यनायकैः ॥ ९६ ॥ गुणाः ।
 तालीसपत्रं तिक्तं स्यादुष्णं मधुरमेव च । कफवातहरं कासहिकाक्षय
 विनाशनं ॥ ९७ ॥ श्वासच्छर्दिहरं प्रोक्तं वैद्यै 'राजनिघंटके' । 'मदने' कृमि-
 हरप्रोक्तं पुरातनचिकित्सकैः ॥ ९८ ॥ दीपनं श्लेष्मपित्तघ्नं मुखरोगहरं
 ध्रुवं । हृद्यं 'वन्दनिघंटे' च संप्रोक्तं वैद्यनायकैः ॥ ९९ ॥ 'केये'
 त्वक्त्वचिगुल्मानान्निमाद्यं च निव्रति । वैद्यै 'द्रव्यनिघंटे' च स्वयं
 प्रोक्तं न संशयः ॥ १६०० ॥ ६७ वंशलोचना । म० गु० वंशलोचना
 । स्या वशरोचना वाशी तुंगाक्षीरी तुंगा शुभा । त्वक्त्वक्षीरी वंशगा शुभ्रा
 वंशक्षीरी तु वैष्णवी ॥ १ ॥ त्वक्त्वक्षीरी कर्मरी श्रेया वशकर्पूरोचना ।
 तुंगा रोनानिवा पिंगा तथैव वंशशर्करा ॥ २ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु
 पुरातनचिकित्सकैः । वंशा तु वंशजा चैव 'घनंतारिनिघंटके' ॥ ३ ॥
 रूक्षा कर्षाया मयुरा हिमा ॥ ४ ॥ रक्तशुद्धिहरी तापवित्तोद्रेकहरा
 'नृपे' । तिक्ता च कासकृच्छ्रघ्नी क्षयश्वासहिता तथा ॥ ५ ॥ बल्या च
 नृहणी चैव 'घनंतारिनिघंटके' । कुष्ठपांडुवृणत्र च 'भावे' प्रोक्तं भि-
 षक्जनैः ॥ ६ ॥ ज्वरघ्नी कामलाघ्नी च वृष्या तृष्णाविनाशनी । रक्त-
 पित्तहरा नैव प्रोक्तं 'मदनपालके' ॥ ७ ॥ ६८ मंजिष्ठा । म०

मंजिष्ठ । गु० मजीठ । मंजिष्ठा हरिणी रक्ता गौरी योजनवष्टिका । समंसा
 विकासा पद्मा रोहिणी कालमेपिका ॥ ८ ॥ भडो चित्रलता चित्रा चि-
 त्रागी जननी तथा । मडूकपर्णी विजया मजूपा रक्तयष्टिका ॥ ९ ॥
 क्षेत्रिणी चैव रागाद्या मंडीरी कालभटिका । अरुणा ज्वरहत्री च छया
 नागकुमारिका ॥ १० ॥ भडोरतिलका चैव रागागो वस्त्रभूषणा । प्रोक्ता
 ' राजनिघटे ' तु भिषक्शास्त्रज्ञपंडितैः ॥ ११ ॥ जिगी भाडी च का
 लागी रक्तागी मजुका तथा । काला तु रक्तयष्टी च प्रोक्ता ' धन्यनिघटके '
 ॥ १२ ॥ लोहिता छद्मका ताम्रा भडोरा मजुग तथा । ताम्रवल्ली ताम्रमुषी
 प्रोक्ता ' वेयनिघटके ' ॥ १३ ॥ मंजुरा पद्मका मजी ' मदने ' ज्वर
 नाशिनी । भडोतकी तु भडोरी तथा च वस्त्ररजिनी ॥ १४ ॥ रमादनी
 च संप्रोक्ता ' राजनामनिघटके ' । ताम्रमू० काप्येदी रक्तपुष्पी ' गणे '

मज्जरहा 'नृपे' । हिकाविनाशिनी चैव प्रोक्ता 'भावप्रकाशके' ॥ ४६ ॥
 कृमिश्लेष्मघ्नघ्नी च भूतज्वरहरा 'घने' । हिमा विदोषहंत्राति 'द्रव्य-
 रत्ने' प्रकीर्तिता ॥ ४७ ॥ वर्ष्या बलया च स्निग्धा च रक्तपित्तघ्नापहा
 । उरःक्षताविसर्पघ्नी कृमिकुष्ठहरा 'भदे' ॥ ४८ ॥ ७२ अलक्तक । म०
 गु० अलिता । अलक्तको जंतुरसो रागो निर्भर्त्सनस्तथा । जननी जंतु-
 कारी च संघर्षा चक्रवर्तिनी ॥ ४९ ॥ जतुरसस्तथा चारूवर्तिनी 'घ्न-
 नामके' । 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव संप्रोक्ता व्यंगनाशिनी ॥ ५० ॥ गुणाः ।
 अलक्तकस्तु तिक्तोष्णः कफवातहरस्तथा । कंठरोगहरो रुच्यो घ्नदो-
 षहरो 'नृपे' ॥ ५१ ॥ ततो 'मदनपाले' तु संप्रोक्तो व्यंगनाशनः । ७१
 लोभ्र । म० तांबडा लोभ्र । गु० लोहर । लोभ्रो रोघ्नो भिद्यतस्तुश्चिद्यः
 कांडकीलकः ॥ ५२ ॥ तिरीथे लोभ्रको वृशः शंभरो हस्तिरोधकः ।
 निलकः कांडहीनश्च शाचरो हेमपुष्पकः ॥ ५३ ॥ भिद्यो शावरकश्चैव
 प्रोक्तो राजनिघंटके ॥ शायरी तिल्वकतरस्तथा शायरपादपः ॥ ५४ ॥
 तिरीटकस्तथा प्रोक्तो 'घ्नवन्तारिनिघंटके' । यमनीनः पट्टिकश्चिद्यो 'कंगदे-

६४ ॥ अग्नि-
 सुभिक्षा च पार्वती बहुपुष्पिका । कुमुदा साधुपुष्पी च कुंजरा
 ६५ ॥ गुच्छसंघा गुच्छपुष्पा तथैव लोघ्रपुष्पिणी । ती-
 वन्हाला वन्हाशिखा मद्यपुष्पेति 'राजके' ॥ ६६ ॥ घातुकी पार्वतीया च
 'श्वन्तरिनिघंटके' । मदनीया पांशुभिक्षा मदनी 'केयदेवके' ॥ ६७ ॥ सीधु-
 पुष्पी प्रमदनी त्वधःपुष्पी मुभक्षका । प्रोक्ता 'मदनपाले' तु पुरातनचिकि-
 त्सकैः ॥ ६८ ॥ 'भावे' प्रोक्ता घातुपुष्पी त्वमरे धृत पुष्पिका । गुणाः । घातुकी
 कटुकृष्णा च मदकृद्विषनाशनी ॥ ६९ ॥ प्रवाहिकातिसारघ्नी विसर्पव्रग-
 नाशनी । 'नृपे' प्रोक्ता तथा 'द्रव्ये' स्तंभिनी परिकीर्तिता ॥ ७० ॥
 यर्मसंस्थापनी चैव रक्तपित्तहरा 'धने' । शीता कषाया तृष्णाघ्नी विसर्प-
 हारिणी तथा ॥ ७१ ॥ विपातिसारजंतुघ्नी 'केये' प्रोक्ता भिषक्जनैः ।
 पित्तघ्नीति 'गणे' प्रोक्ता पुरातनचिकित्सकैः ॥ ७२ ॥ ७६ समुद्रफल ।
 ७० समुद्रफल । गु० समुद्रफल । समुद्रनामप्रथमं पश्चात्फलमुदाहरेत् ।
 समुद्रफलमित्यादि नाम वाच्यं भिषग्वरैः ॥ ७३ ॥ गुणाः । कटुर्णं समु-
 द्रफलं वातभूतत्रिदोषहं । कफभ्रांतिहरं प्रोक्तं 'राजनामनिघंटके' ॥ ७४ ॥
 ७७ निर्विषा । म० गु० निर्विषो । निर्विषोपविषा चैव विषहा विषहं-
 त्रिका । विविषा तु विषभवा ह्यविषा विषवैरिणा ॥ ७५ ॥ प्रोक्ता 'रा-
 जनिघटे' तु सप्तसंख्या भिषग्जनैः गुणाः । निर्विषा कटुशीता च कफवा-
 ताक्षदोषहा ॥ ७६ ॥ अनेकाविषोपघ्नी व्रणसंरोपिणी 'नृपे' । श्वयथुष्ठे-
 प्मरोगघ्नी प्रोक्ता 'भावप्रकाशके' ॥ ७७ ॥ ७८ विष । म० गु०
 सामान्य विष । विषमाहेयममृतं गरलं दारदं गरं । कालकूटं हरिद्रं च
 रक्तशृंगकमेव च ॥ ७८ ॥ नीलं च गरदं श्वेदो घोरं हालाहलं हरं । मरं
 हलाहलं शृंगी भूगरं 'राजनामके' ॥ ७९ ॥ ७९ वत्सनाभ । म०
 वचनाग । गु० बल्लनाग । अमृतं स्याद्वत्सनाभो विषमुग्रं महौषधं । गरलं
 मरणं नागं स्तोककं प्राणहारकं ॥ ८० ॥ गरलं स्यावरादि स्यात्प्रोक्तं
 'राजनिघंटके' । गरलाग्रं च मधुरं प्रोक्तं वैद्यविशारदैः ॥ ८१ ॥ गुणाः ।
 वत्सनाभोतिमधुरः सोष्णो वातरुफफापहः । कंठरूक्षाजपतित्रः पित्तसं-

क्तिः । गुणाः । समुद्रफेनं शिशिरं कषायं नेत्ररोगनुत् ॥ - १७०० - ॥
 कफकंठामयघ्नं च रुचिकृत्कर्णरोगहृत् । ' नृपे ' प्रोक्तं तथा ' धन्वे '
 चक्षुष्यं लेखनं हिमं ॥ १ ॥ रक्तपित्तविषघ्नं च गुल्मडोहहरं स्मृतं ।
 ' टडे ' अफेन । म. अफू । गु. अफीण । अफेनं खर-खसरसो निफेनं चाहि-
 फेनकं ॥ २ ॥ नागफेनं तथा प्रोक्तं ' राजनामनिघंटके ' । अफूकं च
 रसोद्धृतं प्रोक्तं ' मदनपालके ' ॥ ३ ॥ तथा तप्तफलक्षीरं प्रोक्तं ' भाव-
 प्रकाशके ' । गुणाः । अफेनं सन्निपातघ्नं वृष्यं बल्यं च मोहदं ॥ ४ ॥
 ' नृपे ' प्रोक्तं तथा ग्राहि शोषणं श्लेष्महृ ' न्मदे ' । ८४ टंकण । म.
 टांकणस्वार, सवागो । गु. टंकण । टंकणष्टंकणक्षारो रंगक्षारो रसाधिकः ।
 - ॥ ५ ॥ लोहद्रावी रसघ्नश्च सुभगो रंगदस्तथा । वर्तुलं कणकक्षारं मलिनं
 धातुवृद्धं ॥ ६ ॥ प्रोक्तं ' राजनिघंटे ' तु भिषकृशास्त्रज्ञपंडितैः । मालती-
 रससंभूतो द्रावी द्रावणकस्तथा ॥ ७ ॥ लोहशुद्धिकरश्चैव ' धन्वंतारि-
 निघंटके ' । स्वर्णपाकस्तथा प्रोक्तो ' केयदेवनिघंटके ' ॥ ८ ॥ सौभाग्यं
 धातुद्रवकं प्रोक्तं ' भावप्रकाशके ' । तथा ' स्वमरकोशे ' तु रसयोनिः
 प्रकीर्तितः ॥ ९ ॥ द्वाविंशतिसंख्यकेति भिषग्भिः परिकीर्तितः । गुणाः ।
 टंकणं तु कटूष्णं च कफनाशनमेव च ॥ १० ॥ ' स्यावरादि
 विषघ्नं च कासश्वासहरं ' नृपे ' । दीपनोन्निव्वातिघ्नो रूक्षः ' केयनिघंटके '
 ॥ ११ ॥ ' द्रव्यरत्ने ' ज्वरघ्नं च ' मदने ' धातपित्तकृत् । ८५ श्वेतटं-
 कण । म० पादरा टांकणस्वार । गु० धौळो टंकण । श्वेतं तु श्वेतकं चैव
 श्वेतटंकणमेव च ॥ १२ ॥ लोहशुद्धिकरं सिंधुमालतीतीरसंभवं । शिवं च
 द्रावकं चैव सितक्षारं तथा ' नृपे ' ॥ १३ ॥ गुणाः । सुश्वेतं टंकणं
 स्निग्धं कटूष्णं कफघातनुत् । आमक्षयापहच्छ्वास विपकासमलापहं ॥ १४
 ॥ प्रोक्तं ' राजनिघंटे ' तु वैद्यविद्याविशारदैः । ८६ साखरुंड । म०
 साखरुंड, पडवास । गु० पडवास । साखरुंडो ग्रंथिफलो विक्वटो वस्त्रभूषणः
 - ॥ १५ ॥ कुरुंडः कर्पूरफलः सजुरुंडस्तथा ' नृपे ' । गुणाः । साखरुंडः
 कषायश्च रुचिकृद्दीपनः सरः ॥ १६ ॥ श्लेष्मवातापहारी च वस्त्ररंजनको
 लु । ८७ हितावली । म० गु० हितावली । हितावली च हृद्वात्री
 १३

कुष्ठमौगारकुष्ठकः ॥ १७ ॥ अंगारग्रंधिको ग्रंधी ग्रंधिलो ' राजनामके ' गुणाः । हितावली रसे तिक्ता शीहगुल्मोदरापहा ॥ १८ ॥ कृमिकुष्ठ-
 गुदाव्युग्रस्वर्जकं दूमुहारिणी । ८८ हस्तिमद । म० गु० हस्तिमद ।
 हस्तिमदो गजमदो गजदानं मदस्तथा ॥ १९ ॥ कुंभिमदो दतिमदो
 दानं ह्यपिमदो ' नृपे ' । गुणाः । सिग्धो हस्तिमदस्तिक्तः केश्योऽप-
 पस्मारनाशनः ॥ २० ॥ विपद्वत्कुष्ठक इतिऽत्रणदद्रुविसर्पनुत् । ८९ स्वर्जि-
 क्षार । म. गु. सज्जीक्षार । स्वर्जिक्षार स्वर्जिकश्च क्षारस्वर्जो सुत्तार्जिकः
 ॥ २१ ॥ सुवर्जिकः सुवर्ची च सुस्ववर्ची ' नृपे ' तथा । सर्जिका सर्जि-
 फाक्षारः सुवर्चश्च सुवर्जिका ॥ २२ ॥ ' धन्वतरिनिघटे ' तु समोक्ता

यव्यो 'घन्वनिघंटके' । यवनालजसंज्ञश्च यावशूकक एव च ॥ ३५ ॥
 क्षारपाक्यं तीक्ष्णरसो, याव्यो याव्हश्च 'केयके' । तथा 'मदनपाले' तु
 शूकपाक्यः प्रकीर्तितः ॥ ३६ ॥ गुणाः । यवक्षारः कटूष्णश्च कफवातो-
 दरापहा । आमशूलाग्मरीकृच्छ्रविपघ्नश्च सरो 'नृपे' ॥ ३७ ॥ रूक्षो-
 मिदीपनस्तीक्ष्णो हृद्यो, पिप्तास्त्रदूपणः । 'घन्वे' प्रोक्तो तथा 'केये' अ-
 शोघ्नो छीहगुल्महा ॥ ३८ ॥ गलामयानाहपांडुग्रहणी-श्वासहा तथा ।
 ९३ सर्वक्षार । म० सावण । सावू । सर्वक्षारो बहुक्षारः समूहक्षारक-
 स्तथा ॥ ३९ ॥ स्तोमक्षारो महाक्षारो मलारिः क्षारमेलकः । गुणाः ।
 सर्वक्षारो ह्यतिक्षारश्चक्षुष्यो बस्तिशोषनः ॥ ४० ॥ गुदावर्तकृमिघ्नश्च वस्त्र-
 शुद्धिकरो 'नृपे' । ९४ मायाफल । म० मायफळ गु० माया । माया-
 फलं मायिफलं छिद्राफलं च मायिका ॥ ४१ ॥ तथा मायि च संप्रोक्तं
 'राजनामनिघंटके' । गुणाः । अथ मायाफलं प्रोक्तं कटूष्णं वातनाशनं
 ॥ ४२ ॥ योनिसंकोचकृच्छ्रैव केशकृष्णीकरं 'नृपे' ।

५. मूलकादिवर्गः ।

१. मूलक । म० मुळा । गु० मूळा । मूलकं नीलकंठं च मूलावहं दी-
 र्भमूलकं ॥ ४३ ॥ भूक्षारं कंदमूलं स्याद्बस्तिदन्तं सिनं तथा । शंखमूलं
 हरित्पर्णं रुचिरं दीर्घकंदकं ॥ ४४ ॥ कुंजरक्षारमूलं च प्रोक्तं 'राजनि-
 घंटके' । नीलकंदं महाकंदं, मृत्तिकाक्षारमेव च ॥ ४५ ॥ रुचिष्यं हरि-
 पर्णं च 'घन्वंतरिनिघंटके' । स्वस्तिको हरितकंदश्च नीलपर्णं तथैव च ॥
 ४६ ॥ बस्तिकाक्षारसंज्ञं च द्रवदंशक्षमं तथा । तीक्ष्णं तु 'केयुदेवे' च
 भिषग्भिः परिकीर्तितं ॥ ४७ ॥ करिदंतीमसंज्ञश्च शुद्रमूलं च मिश्रकं ।
 'द्रव्यरत्नाकरे' प्रोक्तं भिषग्भिद्याविशारदैः ॥ ४८ ॥ दंतोज्ज्वलं तु विदितं
 तथा मूलकपोतिका । प्रोक्ता 'मदनपाले' तु वैद्यशास्त्रज्ञपंडिनेः ॥ ४९ ॥
 'भावप्रकाशे' संप्रोक्तं मिश्रं शालेयकं तथा । तथा 'गणनिघंटे' तु
 मृत्तिकाक्षारसेवितं ॥ ५० ॥ ततो व्यक्तिरसं चैव रुचिकं तदनंतरं ।
 मूलकस्य च संख्याका संप्रोक्ता भिषजावरैः ॥ ५१ ॥ गुणाः । मूलकं
 तीक्ष्णमुष्णं च कटुप्राही च दीपनं । दुर्नामगुल्मदद्रोगवातघ्नं रुचिदं गुरु ॥

॥ ९२ ॥ 'राजनामनिघटे' च संप्रोक्त वैद्यनायकैः । ज्वरनासारोगहरं
 कंठरोगाविनाशन ॥ ९३ ॥ स्नेहाभिद्ध त्रिदोषघ्न प्रोक्त 'भावप्रकाशके' ।
 भोजनात्प्राक्त पित्तलं च दाहकारि प्रकीर्तित ॥ ९४ ॥ आमत्रिदोषहृत्
 स्निग्ध विष्टभी कफवातहृत् । प्रोक्त 'धन्वनिघटे' च । वैद्यविद्याविशारदै
 ॥ ९५ ॥ स्वयं हृद्य दतशूलनाशन कौष्ठशुद्धिद । उदावर्त पीनसाख्य
 कासयुक्तक्षय तथा ॥ ९६ ॥ श्वास त्रण नेत्ररोग हंत्यत 'केयदेवके' ।
 तत्रैव रुक्ष दाहीति कीर्तित वैद्यनायके ॥ ९७ ॥ शुष्क शोषहर चैव
 दोषत्रयविनाशन । तत्पुष्प कफपित्तघ्न फल वातकफापह ॥ ९८ ॥
 २ चाणाक्यमूलक । म थोर मुळा । गु मोटा मूळा । चाणाख्यमूलक
 चान्यच्छालेय विष्णुगुप्तक । स्थूलमूल महाकद कौटिल्य मरुमभव ॥
 ॥ ९९ ॥ शालामर्कटक मिश्र प्रोक्त 'राजनिघटके' । शालामर्कटक चैव
 'धन्वतरिनिघटके' ॥ १०० ॥ कपोतिका चालमूल 'केयदेवनिघटके' ।
 गजदतसमान च तथा नेपालमूलक ॥ १०१ ॥ 'भावप्रकाशे' संप्रोक्तां
 तथा मूलकपोतिका । गुणाः । चाणाक्यमूलक ग्राहि कटु रुच्य दीपन
 ॥ १०२ ॥ गुरूष्ण कफवातघ्न कृमिगुल्महर 'नृपे' । ३ गृज्जन । म०
 गु० लाल मुळा, शेंडीमुळा । गृजन शिखमूलं च यवनेष्ट च वर्तुलं ॥
 ॥ १०३ ॥ अंघिमूल शिखाकद कैद डिंडीरमोदक । प्रोक्त 'राजनिघटे'
 तु भिषक्विद्याविशारदैः ॥ १०४ ॥ गुणाः । गृजन कटुकोष्ण च कफ
 वातरूजापह । रुच्य च दीपन हृद्य दुर्गंध गुल्म हृ 'नृपे' ॥ १०५ ॥
 ४ पिंडमूलक । म. वाटोळा मुळा । गु० गोल मूळा । पिंडमूल गजाद च
 पिंडक पिंडमूलक । गुणाः । पिंडमूल कटूष्णं च वातगुल्महरं 'नृपे' ।
 ॥ १०६ ॥ ५ गर्जर । म गु गजर । गर्जरं पिंडमूलं च पीतकं च
 समूलकं । स्वादुमूलं सुपीतं च नारंगं पीतमूलकं ॥ १०७ ॥ प्रोक्तं 'राज
 निघटे' तु वैद्यशास्त्रज्ञसंघितैः । गर्जरं पिंगल मूलं पिंगमूलं च 'मूलकं'
 ॥ १०८ ॥ पीतरुंदं गृजरं च 'धन्वतरिनिघटके' । तथा 'मदनपाले' तु
 प्रोक्तो नारगवर्णकः ॥ १०९ ॥ गुणाः । गर्जरं मधुरं रुच्यं किंचित्कटुकफा
 पहं । आध्मानकृमिशूलघ्नं दाहापित्तवृषापह ॥ ११० ॥ प्रोक्तं 'राजनिघटे'

शरधवो । श्वेतशिमुस्तथा तीक्ष्णो मुँस्रमग सिताब्धयः ॥ ८९ ॥ सुमूल
 श्वेतमरिचो रोचनः शिमुकस्तथा । प्रोक्तो ' राजनिघटे ' च श्वेतको
 ' धन्वनामके ' ॥ ९० ॥ ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव प्रोक्तः सितच्छदस्तथा
 दिक्सख्या च सदा प्रोक्ता पुरातनचिकित्सके ॥ ९१ ॥ गुणाः । शोफानि-
 लहरो रूच्यो दीपनो मुखनाद्यदा । तथैव कटुतीक्ष्णश्च क्षौण्यस्त्वगव्यथा
 हरः ॥ ९२ ॥ श्वेतस्तु शिमुकः प्रोक्तो ' नृपनामनिघण्टवे ' । ९ रक्त
 शिमु । म० रक्तशेषगा । गु० रातो शरधवो । रक्तको रक्तशिमु-
 स्थान्मधुरो महूलच्छदः ॥ ९३ ॥ मृगधवेसर सिंहो मृगारिश्च ' नृपे '
 तथा । ' धन्वतरनिघण्टे ' तु सप्रोक्तो मधुशिमुकः ॥ ९४ ॥ रसान्य-
 शिमुकश्चैव तर्पथ मधुगृजनः । स्वादुगाधिर्गृजनकः शिमुकः ' वेयदेवके '

इद्यो गुल्मघ्नो शूलनाशनः । प्रोक्तो ' राजनिघंटे ' तु वैद्यविद्याविशारदैः
 ॥ ७ ॥ १२ वंशांकुर । म० वेळूचे अंकुर । गु० वांसना अंकुर ।
 वंशाग्रं तु करीरश्च तथा यवफलांकुरः । वंशांकुरश्च संप्रोक्तो ' राजनाम-
 निघंटके ' ॥ ८ ॥ १३ वंशग्रंथि । म० वेळूची गांठ । वंशग्रंथिः परुः
 पर्वः कांडसांधिश्च ' राजके ' । गुणाः । करीरं कटु तिक्ताम्लं कपायं लघु
 शीतलं ॥ ९ ॥ पित्तास्रदाहकृच्छ्रघ्नं रुचिःरूपर्व निर्गुणं । ' राजनाम-
 निघंटे ' तु प्रोक्तं वैद्यविशारदैः ॥ १० ॥ वस्तिशोधनकश्चैव भेदनः
 कफहारकः । पित्तामृद्बृहकुष्ठशोफघ्नो व्रणनाशनमेव च ॥ ११ ॥ बहु-
 मूत्रकफघ्नश्च प्रोक्तो ' केयनिघंटके ' । १४ वेत्र । म० थोर वेत । गु०
 मोटुं वेतर । वेत्रो वेतो योगिदंडः सुदंडो मृदुपर्वकः । गुणाः । वेत्रः पंच-
 विधः शैत्यकपायो भूतपित्तहर ॥ १२ ॥ प्रोक्तो ' राजनिघंटे ' तु ' घन्वे '
 पुत्रविनाशनः । १५ माकंदी । म० माईणमूळ । गु० मायमूळ । मा-
 कंदी बहुमूला च मादनी गंधमूलिका ॥ १३ ॥ एका विशदमूली च
 श्यामला चापरा ' नृपे ' । गुणाः । माकंदी कटुका तिक्ता मधुरा दीपनी
 परा ॥ १४ ॥ रूच्याऽल्पवातुला पथ्या न वर्षासु हिता ' नृपे ' । १६
 शोली । म० रानहळद, सोली । गु० सोली नामक वनहळदर । शोली
 वनहरिद्रा च वनारिष्टा च शोलिका ॥ १५ ॥ गुणाः शोलिका कटु गौ-
 ल्या च रूच्या तिक्ता च दीपनी । प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' तु पुरातन-
 चिकित्सकैः ॥ १६ ॥ १७ शृंगाटक । म० शिंगाडे । गु० शिंगोडा ।
 शृंगाटकः शृंगरुहो जलवह्नी जलाश्रया । शृंगकंदः शृंगमूलो विषाणी
 ' राजनामके ' ॥ १७ ॥ शृंगावहः सप्तनाडीकः संप्रोक्तो ' घन्वनामके '
 । जलकंटस्त्रिकोणश्च त्रिकंठस्त्रिक एव च ॥ १८ ॥ कसेरुकं ' केयदेवे '
 भिषग्भि परिर्वीर्तितः । ' भावप्रकाशे ' संप्रोक्तं त्रिकोणफलमित्यपि ॥ १९ ॥
 तथा जलफलं प्रोक्तं भिषग्विद्याविशारदैः । ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव त्वंनु-
 कंदं प्रकीर्तितः ॥ २० ॥ गुणाः । शृंगाटकस्तु संप्रोक्तो रक्तपित्तहरः सरः ।
 लघुर्दृष्यस्त्रिदोषघ्नः पित्तभ्रमविनाशनः ॥ २१ ॥ शोपहा रजिदश्चैव
 मेहनो ' राजनामके ' । त्रिदोषज्वरनिघ्नश्च प्रोक्तो वैद्यविशारदैः ॥

'॥ १२ ॥ १८ भृंगाव्हा । म० भवरसाली । गु० भमरछाला । भृंगाव्हा
 भ्रमरच्छली भ्रमरा भृंगमूलिका । भृंगच्छली तु कविमिः संप्रोक्ता ' राज-
 नामके ' ॥ २३ ॥ ततो भ्रमरवल्ली तु ' धन्वंतरिनिघंटके ' । उग्रगंधा छदः
 क्षारद्रुमाव्हो भ्रमरस्वर्चा ॥ २४ ॥ भ्रमरशैव, विज्ञेयो ' द्रव्यरत्ननिघंटके '
 गुणाः । भृंगाव्हा तु कटूष्णा च तिक्ता दीपनरोचनी ॥ २५ ॥ १९
 पेऊ । म० रानआलें । गु० वनआदू । पेऊ वनार्द्रका प्रोक्ता वनजाऽर-
 ष्यजाऽऽर्द्रका । प्रोक्ता ' राजनिघटे ' तु पंचसख्या भिपग्जनैः ॥ २६ ॥ गुणाः ।
 पेऊ तु कटुकाऽम्ला च रुचिकृद्बल्यदीपनी । २० रसोन । म० । पादरा
 लसूण । गु० लसण । रसोनस्तु लशूनश्च हरिष्टो म्लेंच्छकंदकः ॥ २७ ॥
 महौषधं च मूतघ्नस्तूग्रगंधश्च ' राजके ' । जुगुप्सितो म्लकांतश्च रसायनवर्गो
 ' गणे ' ॥ २८ ॥ गुणाः । लसुनो म्लरसश्चैव गुरूष्णः कफघातहा । अरु-
 चिक्रिमिहृद्दोगशोफघ्नश्च रसायनः ॥ २९ ॥ कटुस्त्रिग्वः पिच्छश्च बल्यो
 वृष्यस्तैव च । भगास्थिसंधानकरो मेधावी स्वरवर्णकृत् ॥ ३० ॥ गुरु
 स्वादुरसस्तीक्ष्णश्चक्षुष्यो ' राजनामके ' । ' धन्वे ' तु श्वासहा प्रोक्ता
 ' मदनै ' रक्तपित्तकृत् ॥ ३१ ॥ हिध्मपीनमकासजो ' गणे ' प्रोक्तो भिप-
 ग्जनैः । २१ महाकंद । म० लाल लसूण । गु० राता लसण । महाकंदो
 गृजनश्च दीर्घपत्रः पृथुच्छदः ॥ ३२ ॥ यवनेष्टः स्पृष्टकंदस्तथैव च विने-
 हित । सप्तसख्या भिपग्जैः संप्रोक्ता ' राजनामके ' ॥ ३३ ॥ गुणाः ।
 गृजनस्य मधुर कटु कंद नाल्मप्युपद्रिशति कपायं । पत्रमंचयमुशंति च
 ' तिक्तं सूरयो लवणमस्थि वदति ॥ ३४ ॥ हृद्दोगजीर्णज्वरकुक्षिशूलविषं-
 गुल्मारचिकृच्छशोफान् । दुर्नामकुष्ठानि रसादंजनुक्फामयान्ति भटार-
 लोनः ॥ ३५ ॥ २२ पलांडु । म० पादरा कांदा । गु० दुग्डी ।
 पलांडुस्तीक्ष्णकंदश्च लछी च मुखदूषणः । शूद्रप्रिय रुमिघ्नश्च दीपनी
 मुखगंधक ॥ ३६ ॥ बहुपत्रो विश्वगंजो रोचनी ' राजनामके ' । यवनेष्टः
 ' मुग्दश्च ' धन्वंतरिनिघंटके ' ॥ ३७ ॥ तथा ' मदनपात्रे ' तु दुग्ंधः
 परिवर्तितः । दुर्गन्धस्यस्तथा प्रोक्तो ' गणनामनिघंटके ' ॥ ३८ ॥ हरि-
 तोऽन्यः पलांडुश्च लतारो दुग्धो ' घने ' । हरिद्रोऽन्यस्तथा प्रोक्तो

‘राजनामनिघंटके’ ॥ ३९ ॥ गुणाः । पलांडुः कटुको बल्यः कफपित्त-
हरो गुरुः । वृष्यश्च/रोचनः स्निग्धो वांतिह्र ‘द्राजनामके’ ॥ ४० ॥
‘मदने’ वीर्यकृत्प्रोक्तं ‘भावे’ लशुनसाम्यकः । कफलत्तत्र संप्रोक्तो
वैद्यविद्याविचक्षणैः ॥ ४१ ॥ गुरुर्वाताखपित्तघ्नो मधुरो कृमिना-
शनः । अन्यः क्षौरपलांडुश्च वृष्यो मधुरपिच्छलः ॥ ४२ ॥ प्रोक्तो
‘घन्वनिघटे’ तु तद्वीजं वातलं स्मृतं । कीटघ्नं शीतलं ‘द्रव्ये’ वृष्यं
मोहकरं तथा ॥ ४३ ॥ वाताशोघ्नं कफघ्नं च प्रोक्तं ‘गणनिघंटके’ ।
२३ राजपलांडु । म० तावडा कादा । गु० राती डुंगळी । ततो राज-
पलांडुश्च यवनेष्टो नृपाह्वयः ॥ ४४ ॥ राजप्रियो महाकंदो दीर्घपत्रश्च
रोचकः । नृपेष्टो नृपकंदश्च रक्तकंदो नृपप्रियः ॥ ४५ ॥ राजेष्टश्च तथा
प्रोक्तो ‘राजनामनिघंटके’ । गुणाः । पलांडुर्नृपपूर्वश्च शिशिरः पित्तना-
शनः ॥ ४६ ॥ कफहृद्दीपनश्चैव बहुनिदाकरो ‘नृपे’ । २४ सूरण ।
म० गु० सूरण । कंडुलः सूरणः कंदो सुकंदो स्थूलकंदकः ॥ ४७ ॥
दुर्नामारिः सुवृत्तश्च वातारिः ‘कदसूरणः’ । अशोघ्नस्तीव्रकंदश्च कंदार्हः
कंदवर्धनः ॥ ४८ ॥ बहुकंदो रुच्यकंदः सुरकंदस्तथा ‘नृपे’ । सुरेद्रको
वज्रकंदो चित्रकदस्तु ‘केयके’ ॥ ४९ ॥ गुदजघ्नस्तु कंदश्च कंदाली
कदकस्तथा । ‘द्रव्यरत्नाकरे’ चैव प्रोक्तो वैद्यविशारदैः ॥ ५० ॥ गुदा-
मयहरश्चैव कुंदलो ‘मदने’ स्मृतः । गुणाः । सूरणः कटु रुच्यश्च दीप-
नः कृमिनाशनः ॥ ५१ ॥ कफवातश्वासकासवमनाशोहरस्तथा । शूलगु-
ह्महरश्चैव रक्तदोषहरो ‘नृपे’ ॥ ५२ ॥ आमदोषहरश्चैव पाचनो
‘घन्वनामके’ । विशदश्चैव रूक्षश्च विष्टमी च कपायकः ॥ ५३ ॥ बलास-
गुदकीलघ्नः प्रोक्तः ‘केयनिघंटके’ । सर्वेपा कंदशाकानां सूरणः श्रेष्ठ
उच्यते ॥ ५४ ॥ दद्रूणा रक्तापित्तीना कुष्ठिना न हिता हि सः । कटु-
कृच्च तथा प्रोक्तो ‘भातनामनिघंटके’ ॥ ५५ ॥ २५ अरण्यसूरण ।
म० सानसूरण । गु० चतिलकद, क्षेरीसूरण । सितसूरणश्च वन्यश्च वनजो-
ऽरण्यसूरणः । वनकंदः कंडुलश्च ‘नृपे’ तु श्वेतसूरणः ॥ ५६ ॥ उद्धस्तु
‘केयदेवे’ च ‘द्रव्यरत्नाकरे’ तथा । सुरेद्रकोश्चित्रदंडः वज्रकदश्च

कदकः ॥ १७ ॥ गुणाः । वनस्थ सूरणो रुच्य कटूष्णः कृमिगुल्महा ।
 शूलहाऽरुचिद्वच्चैव प्रोक्तो ' राजनिघटके ' ॥ १८ ॥ ' द्रव्ये ' पित्तकरो
 रूक्षो हृद्यः कफविनाशन । २६ मुखालु । म० मोहाळू । कौ० कोनफळ,
 गोराडू । गु० गोराडू । मुखालुर्मंडपारोहो दीर्घकदः सुकदक ॥ १९ ॥
 स्थूलकदो महाकदः स्वादुकदस्तु ' राजके ' । गुणाः । मुखालुमधुर-
 शीत पित्तहा रुचिवातकृत् ॥ ६० ॥ प्रोक्तो ' राजनिघटे ' तु दाहशोप-
 तृपापहा । रक्तदोषहरश्चैव शोफहा ' द्रव्यनामके ' ॥ ६१ ॥ २७
 पिंडालु । म० पेंडालू । कौ० कनक, कणगी । पिंडालुर्मथिलः पिंडक-
 दस्ताबूलपत्रकः । वदमंथी रोमकदो रोमालुरोमशस्तथा ॥ ६२ ॥ नाना-
 कद पिंडकश्च ' राजनामनिघटके ' । गुणाः । पिंडालुर्मधुर शीतो मूत्रकृ-
 च्छामयापह ॥ ६३ ॥ दाहशोपप्रमेहघ्नो वृष्यः सतर्पणो गुरु ।
 ' द्रव्यरत्ने ' दुर्जर च सप्रोक्त नैव सशय ॥ ६४ ॥ २८ रक्तपिंडालु ।
 म० लाल राताळू । गु० रताळू । रक्तालु रक्तपिंडालु रक्तपिंडश्च लोहित ।
 रक्तकदो लोहितालुः प्रोक्तो ' राजनिघटके ' ॥ ६५ ॥ गुणाः । रक्तपि-
 ङालुक शीतो मधुराम्ल श्रमापह । ' पित्तदाहापहो वृष्यो गुरुर्वलयो ' नृपे'
 तथा ॥ ६६ ॥ २९ कासालु । म० कामाळू । गु० वासाळु । वासालु
 वासकदश्च कदालुश्चाऽऽलुकस्तथा । आटुर्विशालपत्रश्च पत्रालुश्चेति ' राज-
 के ' ॥ ६७ ॥ कासभेदस्तु कांडालुस्त्वलुजो ' घन्वनामके ' । गुणाः । वासा-
 लुरुमकृद्भ्रूनिवातश्लेष्मामयापह ॥ ६८ ॥ अरोचनहरः स्वादुः पथ्यो दीपन
 ' राजके ' । ३० फोंडालु । म० गु० फोंडाळू । फोंडाळुर्नेहितालुश्च रक्तपत्रो
 मृदुच्छदः ॥ ६९ ॥ गुणा । फोंडाळु श्लेष्मवातघ्नः षट्पणो दीपनो
 ' नृपे ' । ३१ पानीयाळु । म० पाणअळू । गु० पाणअळवी । पानी-
 याळुर्नीलाळु स्वादनूपाटुरवाटुक ॥ ७० ॥ गुणा । पानीयाळुस्त्रिदोषघ्न-
 सतर्पणकरो ' नृपे ' । ३२ नीलाळु । म० काळं अळू । गु० काळी
 अळवी । नीलाळु रसितालुश्च वृष्णाळु द्यामगटुक ॥ ७१ ॥ गुणाः
 । नीलाळुर्मधुर शीत श्रमहा दाहहा ' नृपे ' । ३३ महिपीकद । म०
 गु० महिपीकद । शुभाटुर्महिपीकदः शुक्रकदो लुगयकः ॥ ७२ ॥ मर्षा-

स्यो वनवासी च विपकंदस्तदुत्तरं । नीलकंदो राजनाम्नि प्रोक्तो वैद्यवि-
 शारदैः ॥ ७३ ॥ गुणाः । कटूष्णो महिषीकंदः कफवातामयापहः । मुख-
 जाब्जहरो रुच्यो महासिद्धिकरः सितः ॥ ७४ ॥ '३४ हस्तिकंद । म०
 गु० हस्तिकंद । हस्तिकंदो हस्तिपत्रः स्थूलकंदोऽतिकंदकः । बृहत्त-
 त्रोऽतिपत्रश्च हस्तिकर्णः सुकर्णकः ॥ ७५ ॥ त्वग्दोपारिः कुष्ठहंता गिरि-
 वासी नगाश्रयः । गजकंदो नागकंदो 'राजनामनिघंटके' ॥ ७६ ॥
 गुणाः । हस्तिकंदः कटूष्णश्च कफवातामयापहः । त्वग्दोपश्चमहा कुष्ठविपवी-
 'सर्पनाशकः ॥ ७७ ॥ ३५ कोलकंद । म० कोलकांदा, पाणकांदा ।
 को० घापा । गु० कोलकांदा । कोलकंदः कृमिघ्नश्च पंजलो वेस्त्रपजलः ।
 पुटालुः सुपुटश्चैव पुटकंदस्तथा 'नृपे' ॥ ७८ ॥ गुणाः । कोलकंदः कटु-
 श्लेष्णो विपवातिकृमिघ्नकः । ३६ वाराही । म० गु० डुकरकंद ।
 वाराही मूकरो क्रोडन्या गृष्टिश्च गृष्टिका ॥ ७९ ॥ कन्या विष्वक्सेन-
 कांता वराही ब्रह्मपुत्रिका । क्रौडी त्रिनेत्रकौमारी माधवेष्टा महौषधिः ॥ ८०
 कंदकः ॥ ८१ ॥ वराहकंदो वीरश्च ब्राह्मकंदः सुकंदकः । वृद्धिदो
 व्याधिहंता च त्वमृतो 'राजनामके' ॥ ८२ ॥ माधवी सौकरी कांतिः
 कांता च वनमालिनी । वक्त्रालुः श्वासकंदश्च शौकरी 'केयदेवके' ॥ ८३
 'द्रव्ये' तु शररीकंदः किटिः क्रोडा च 'मादने' । तथा कांशी च सं-
 प्रोक्ता 'गणनामनिघंटके' ॥ ८४ ॥ विष्वक्सेनप्रिया चैव बदरा 'त्वमरे'
 स्मृता । गुणाः । वाराही तिक्तकटुका विपषित्तकफापहा ॥ ८५ ॥ कुष्ठ-
 मेहकृमिहरा वृष्या बल्या रसायनी । 'नृपे' प्रोक्ता तथा 'द्रव्ये' वा-
 तघ्नी कफनाशनी ॥ ८६ ॥ मधुरातिशुक्ला च तथा शुक्करा 'मदे' ।
 मूत्ररोगहरा चोष्णा 'गणे' प्रोक्ता भिषक्जनैः ॥ ८७ ॥ ३७ विष्णु-
 कंद । म० गु० विष्णुकंद । विष्णुकंदो विष्णुगुप्त सुपुटो बहुमंपुटः ।
 जलवासो बृहत्कंदो दीर्घवृत्तो हरिप्रियः ॥ ८८ ॥ गुणाः । विष्णुकंदस्तु
 मधुरः शिशिरः पित्तदाहहा । शोफहा रुचिदश्चैव मंतर्पणकरो 'नृपे' ॥
 ॥ ८९ ॥ ३८ धरणीकंद । म० गु० धरणीकंद । धरणी धारणी चैव

वीरपत्री मुगंधकः । कंदालुर्वनकंदश्च कंदालुो दंडकंदकः ॥ ९० ॥ 'रा-
जनाग्नि' तथा वीरपत्नी चैव मुकंदकः । कंदाद्यश्च तथा प्रोक्तो वैद्यवि-
द्याविशारदैः ॥ ९१ ॥ गुणाः । ततस्तु धरणीकदो मधुरः कफपित्तहा ।
यक्त्रदोपहरः कंदूकुष्ठो ' राजनामके ' ॥ ९२ ॥ ३९; नाकुली । म०
मुंगुसकांदा । गु० नकुलकंद, नोळपेल । नाकुली सर्पगंधा च मुगंधा
रक्तपत्रिका । ईश्वरी नागगंधा च त्वहिभुक् सुरसा तथा ॥ ९३ ॥
सर्पादनी व्यालगंधा प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' । तथा सर्पमुगंधा च तथैव
भोगिगंधिका ॥ ९४ ॥ ' धन्वंतरिनिघंटे तु प्रोक्ता रोचकपत्रिका । नकु-
लेष्टा महातीर्था विषघ्नी सुवहा तथा ॥ ९५ ॥ मुनंदा विषदंष्ट्री च ' केये '
तु चिरपत्रिका । ततो नागमुगंधा च मुजंगाक्षी तथैव च ॥ ९६ ॥
सर्पांगी विषनाशा च प्रोक्ता ' भावप्रकाशके ' । ४० गंधनाकुली,
सर्पाक्षी । म० मुगंध मुंगुसकांदा । गु० मुगंध नकुलकंद । अन्या महा-
मुगंधा च सुवहा गंधनाकुली ॥ ९७ ॥ सर्पाक्षी फणिहंत्री च नकुलग्नाऽ
हिभुक् तथा । विषमर्दनिका चाहिमर्दिनी विषमर्दिनी ॥ ९८ ॥ महाहि-
गंधाऽहिलता प्रोक्ता ' राजनिघंटके ' । नकुलेष्टा तु छत्राक्षी ' धन्वंतरि-
निघंटके ' ॥ ९९ ॥ छत्राक्षी कामचारी च ' केये ' तु सर्पलोचना ।
गुणाः । नाकुलीयुगल तिक्तं कटुप्य च त्रिदोषजित् ॥ १०० ॥ अनेक-
विषविध्वंसि ' राजनामनिघंटके ' । कृमिशुद्धिकसर्पादिविषहृत् मगरौषणं ॥ १ ॥
' धन्वंतरिनिघंटे ' च ' केये ' सप्तलुतापहं । ४१ मालाकंद । म० गु०
मालाकंद । मालाकंदः पंक्तिरुंदस्तथा च त्रिशिखीदला ॥ २ ॥ कंदउताऽऽ
वष्टीकंदो अंधिदला तु ' राजके ' ॥ गुणाः । मालाकंदो गंडमालानाशने
दीपनस्तथा ॥ ३ ॥ गुल्महा वातश्लेष्मघ्नस्तीक्ष्णश्च ' नृपनामके ' । ४२
विदारीकंद । म० भूर्कोहळा । कौ० चेंद्रीचा कांदा । गु० भोकोतुं ।
विशारिफा स्वादुकंदा सिता शूला शृगालिका ॥ ४ ॥ विदारी शृम्पकंदा
च विदाली शृप्यश्लिका । भूर्पमादो स्वादुऽता गजैष्टा कारिवल्लमा ॥ ५ ॥
तथा कंदफला चैव ' राजनामनिघंटके ' । तथा इसुविदारी च वडिशान्कणं
तथा ॥ ६ ॥ तद्वत्कंदपलाशश्च श्रेष्ठकंदेधुवल्ली । कंदवल्ली शृप्यकण

त्विक्षुकंदेषुवाहिका ॥ ७ ॥ तथा चेशुलता चैव प्रोक्ता 'केयनिघटके' ।
 शृण्यगधो विडालिश्च वृष्यपर्णी तु 'द्रव्यके' ॥ ८ ॥ क्रोष्टी 'भावप्रकारे'
 च गजवाजिप्रिया 'गणे' । गुणा । विदारी मधुरा शीता गुरु स्नि
 ग्वाऽस्तपित्तजित् ॥ ९ ॥ कफकृत्पुष्टिकृद्बल्या 'नृपे' वीर्यविध्वनी ।
 'धन्वे' समीरजित्प्रोक्ता 'केये' स्वर्या तथैव च ॥ १० ॥ वर्णदा स्तः
 न्यदा प्रोक्ता 'द्रव्ये' तु वातिजित्था । रक्तहृद्धानहत् चैव प्रोक्ता
 'मदनपालके' ॥ ११ ॥ ४३ क्षीरविदारी । म० श्वेतमुर्कोहळा ।
 गु० घोळू भोकोळू । तत क्षीरविदारी स्यादिक्षुगधेषुवल्ली । इक्षुवल्ली
 क्षीरकदः क्षरिवल्ली पयस्विनी ॥ १२ ॥ क्षीरशुक्ला क्षीरलता पयःकटा
 पयोळता । पयोविदारिका चैव प्रोक्ता 'राजनिघटके' ॥ १३ ॥ शुक्ला
 तु क्षीरशुक्ला च त्विक्षुपर्णी सुकदका । शुक्लकदा महाश्वेता पयस्विनी-
 क्षुगधिका ॥ १४ ॥ 'केयदेवनिघटे' तु प्रोक्ता वैद्यविशारदैः ।
 'द्रव्ये' त्विक्षुलता चैव ऋक्षगवाऽ'मरे' तथा ॥ १५ ॥ गुणाः ।
 अथ क्षारविदारी तु मधुराम्ला कपायका । तिक्ता च पित्तशूलघ्नी मूत्रमे
 हहरा 'नृपे' ॥ १६ ॥ क्षीरकदो द्विजा प्रोक्तो विनास्तु सनात्क ।
 विनालो रोगहर्ता स्याद्वयस्तभी सनलक ॥ १७ ॥ ४४ शाल्मलीकंद ।
 म० सावरीकद । गु० शेमळानो कद । शाल्मलीकदकश्चाथ विजुलो
 वनवासक । वनवासी मलघ्नश्च मन्त्रहतेति 'राजके' ॥ १८ ॥ गुणाः ।
 ततस्तु शाल्मलीकदो मधुरो मन्त्रोपजित् । शिशिर पित्तदाहघ्नो शोष
 तापहा 'नृपे' ॥ १९ ॥ ४५ चडालकद । म० गु० चडालकद । प्रो-
 क्तश्चडालकदः स्यादेकपत्रो द्विपत्रक । त्रिपत्रोऽथ चतुष्पत्रः पञ्चपत्रश्च
 भेदत ॥ २० ॥ गुणाः । चडालकदो मधुरः कफपित्तास्रघ्नोपनिन् ।
 विपभूतहर प्रोक्तो 'नृपे' चैव रमायन ॥ २१ ॥ ४६ तैलकद । म०
 गु० तैलकद । तैलकदो द्रावकदस्तिलाकितदस्त्वथा । तत करवीरकद-
 स्तिलचित्रपत्राल्भवः ॥ २२ ॥ गुणाः । तैलकदो लोहदावी कटूष्णो
 विपहारक । वातापस्मारशोफघ्नो तथा च रमणधर ॥ २३ ॥ देहशुद्धि-
 कर प्रोक्तो 'राजनामानिघटके' । तैलकंदस्वरूपः । अथारिपत्रमकाश-

स्तिलविंदुसमन्वितः ॥२४॥ सस्निग्धाधस्थभूमिश्र तिलकंदोऽतिविस्तृतः ।
 ४७ त्रिपर्णीकंदः । म० त्रिपर्णीकंद । त्रिपर्णिका बृहस्पती छिन्नप्रथिनिका
 तथा ॥२५॥ कदाल कदबहलाऽप्यम्बुवहो विपापहा । गुणाः । त्रिपर्णी
 मधुरा शीता श्वासकासनगापहा । पित्तप्रकोपशमनी विपद्नी ' राजनामके '
 ॥ २६ ॥ ४८ लक्ष्मणाकंद । म० गु० लक्ष्मणाकंद । लक्ष्मणा पुत्रकदा
 च पुत्रदा नागिनी तथा । नागाब्हा नागपत्नी च तुलिनी भजिका तथा ॥
 ॥ २७ ॥ अस्त्रविंदुच्छदा चैव पुस्त्वदा ' राजनामके ' । रक्तविंदुच्छदा
 नागा नागपत्नी तथैव च ॥ २८ ॥ ततस्तु पुत्रजननी ' केयदेवनिघण्टके ' ।
 रम्या तु विदुपत्रा च ' द्रव्यरत्नाकरे ' स्मृता ॥ २९ ॥ पुत्रकाकाररक्ता-
 स्त्रविंदुमिलीछिता सदा । वस्तग्धाकृतिश्चैव सप्रोक्ता ' भावनामके ' ॥३०॥
 गुणाः । लक्ष्मणा मधुरा शीता स्त्रीवध्यत्वविनाशनी । रसायनशरी चल्या
 त्रिदोषशमनी ' नृपे ' ॥ ३१ ॥ रूक्षा वृष्या हिमा ' केये ' प्रोक्ता पित्ता
 निगपहा । ४९ हस्तजोडिका । म० गु० हातजोडो । परजोडिर्हस्त-
 जोडि प्रोक्तो ' राजनिघण्टके ' ॥ ३२ ॥ गुणाः । वश्यकृत् करनोडिस्तु
 रसबंधकरस्तथा । ५० मुसलीकंद । म० गु० काळी मुसली । मुमली
 तालमूली च सुवहा तालमूलिका ॥ ३३ ॥ मोधापदी हेमपुष्पी
 भूतार्थे दीर्घवदिका । प्रोक्ता ' राजनिघण्टे ' तु भिषक्विद्योपनी
 विभिः ॥ ३४ ॥ हिरण्यपुष्पी गर्जरी स्वग्निो मीशरी तथा ।
 वृष्यकंदो तापपत्री महावृष्या तु ' केये ' ॥ ३५ ॥ महावृषा ' मदे '
 चैव तथा वाचनपुष्पिका । गुणाः । मुमली मधुरा शीता वृष्या पुष्टिव-
 मदा ॥ ३६ ॥ पिच्छला कफदा पित्तदाहश्रमहरा परा । मुमली स्या-
 द्द्विया प्रोक्ता श्वेतागपरसत्तमा ॥ ३७ ॥ श्वेता श्वरपगुणोपेता अपरा च
 रसायनी । ' नृपे ' प्रोक्ता तथा ' केये ' अशोष्णी घातनाशनी ॥ ३८ ॥
 ५१ गुच्छकंद । म० गु० गुच्छकंद । गुच्छकंदो गुच्छकंदस्तव-
 कदक । विरटिकाभिरा चैव विरटिका तथा ' नृपे ' ॥ ३९ ॥ गुणाः ।
 गुच्छकंदो मधुर शीतो वृष्य एव च । सतर्पणो गृहहेनि प्रोक्तो
 ' राजनिघण्टके ' ॥ ४० ॥ ५२ राम्बुद । म० पाश्चत्य । गु० राम्बुद ।

वास्तुकं वास्तु वास्तुकं वस्तुकं हिलमोचिका । शाकराजो राजशाकश्चक्रव-
 र्त्ती 'नृपे' तथा ॥ ४१ ॥ वीरशाकं शाकवीर' क्षारपत्रः प्रसादकः ।
 'केये' प्रोक्तस्तथा 'भावे' शाकराद् पारिकीर्तितः ॥ ४२ ॥ गुणाः ।
 वास्तुकं मधुरं शीतं क्षारामलं त्रिदोषजित् । ज्वराशोभं रोचनं च मलमू-
 त्रादिशुद्धिकृत् ॥ ४३ ॥ 'नृपे' प्रोक्तस्तथा 'केये' पाचनो हृद्य एव
 च । रक्तपित्तकृमिच्छीहोदावर्तघ्नः सरस्तथा ॥ ४४ ॥ मेघाम्बिकृच्च संप्रो-
 क्तो बलकृच्छुककृन्ना । ५३ चुक्र । म० चुका । गु० चुको । चुक्रं तु
 चुक्रवास्तुकं लिङ्गुचं चाम्बवास्तुकं ॥ ४५ ॥ दलाम्लम्लशाकाख्यमम्लादि-
 हिलमोचिका । अम्लपत्रा तु कविभिः संप्रोक्तं 'राजनामके' ॥ ४६ ॥
 'द्वय्यरत्नाकरे' चैव चुक्रकं पारिकीर्तितं । चुक्रिका चैव पत्राम्ला रोचनी
 शतवेविका ॥ ४७ ॥ प्रोक्ता 'भावप्रकाशके' तु वैद्यविद्याविशारदैः ।
 वेदमूसंख्यका प्रोक्ता पुरातनधिकित्सकैः ॥ ४८ ॥ गुणाः । चुक्रं त्वम्ल-
 लघुष्णं च वातगुल्मविनाशनं । रुचिकृद्दीपनं पथ्यमीपत्पित्तकरं 'नृपे'
 ॥ ४९ ॥ ५४ चिल्लिका । म० चील, रक्त चील, चंदनबट्वा । गु०
 पील । पलाशलोहिता चिल्ली वास्तुका चिल्लिका तथा । मृदुपत्री क्षार-
 दला चीरपत्री तु वास्तुकी ॥ ५० ॥ दलाम्ललोहिता चैव प्रोक्ता 'राज-
 निघंटे' । बृहदला तु रक्ता च तथैव गौडवास्तुका ॥ ५१ ॥ प्रोक्ता
 'मदनपाले' तु वैद्यविद्याविशारदैः । गुणाः । चिल्ली वास्तुकतुल्या च
 सक्षारा श्लेष्मपित्तनुत् ॥ ५२ ॥ प्रमेहमूत्रकृच्छ्रघ्नी पथ्या तु रोचनी 'नृपे'
 ५५ श्वेतचिल्ली । म० लघु चाकवत, पादरी चील । गु० घोळी, चील ।
 श्वेतचिल्ली तु वास्तुकी मुपथ्या श्वेतचिल्लिका ॥ ५३ ॥ सितचिल्ल्युपाचिल्ली
 च ज्वरघ्नी क्षुद्रवास्तुकी । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु वसुसंख्या भिषग्वरैः ॥
 ॥ ५४ ॥ गुणाः । श्वेतचिल्ली मुमथुरा क्षारा च शिशिरा तथा । त्रिदो-
 'पशमनी पथ्या ज्वरदोषविनाशिनी ॥ ५५ ॥ ५६ शुनकचिल्ली । म. गु.
 कुत्तरचील । शुनकचिल्ली मुचिल्ली श्वानचिल्लीति 'राजके' । गुणाः ।
 श्वचिल्ली कटुतीक्ष्णा च कंडुम्रणहरा 'नृपे' ॥ ५६ ॥ ५७ शिशुपत्रशाक ।
 म० शैवमाच्या पानाची भाजी । गु० शरपवानी भाजी । गुणाः । शिशुप-

त्रभव शाक रुच्य वातकफापहं । कटूष्ण दीपनं पथ्य कृमिघ्नं पाचन 'नृपे'
 ॥ ९७ ॥ ५८ पालक्य । म० गु० पालखं । पालक्य तु पालक्या च
 मधुरा क्षुरपत्रिका । सुपत्रा स्निग्धपत्रा च त्रामीणा ग्राम्यवल्लभा ॥ ९८ ॥
 प्रोक्ता ' राजनिघटे ' तु वैद्यविद्यापरायणै । ' द्रव्यरत्नाकरे ' चैव क्षुरि-
 का परिकीर्तिता ॥ ९९ ॥ तथा ' मदनपाले ' तु समोक्ता क्षुरपत्रिका ।
 गुणाः । पालक्यमीपत्कटुक मधुर पथ्यशीतलं ॥ ६० ॥ रक्तपित्तहर ग्राहि
 तथा मर्तर्षण ' नृपे ' । ५९ राजगिरा । म० राजगिरा । गु० राजगरो ।
 राजाभिवानपूर्वा तु नगाव्हाद्यपरेण तु ॥ ६१ ॥ राजाद्रि स्याद्राजगिरि-
 ' नृपे ' तु राजशाकिनी । गुणाः । राजशाकिनिका रुच्या पित्तघ्नी शीतला
 तथा ॥ ६२ ॥ मैवाति शीतला रुच्या ' नृपे ' तु स्थूलशाकिनी । ६०
 उपोदकी । म० माडवावरील थोर वेल, थोर मयाळ, थोर पोई । गु०
 मोर्गे पोथी । उपोदकी कल्पी च पिच्छला पिच्छलच्छदा ॥ ६३ ॥
 मोहिनी मदशास्त्र विशाला ' राजनामके ' । मच्छकाली पोतकी च
 मुनुगा ' द्रव्यरत्नके ' ॥ ६४ ॥ उपोदका मदघ्नी च सुगवा मदशास्त्रिका
 श्वदारवा तु कटकी प्रोक्ता गणनिघटके ॥ ६५ ॥ पद्भूमिमल्लिका प्रोक्ता
 पुरातनचिकित्सकैः । गुणाः । उपोदकी कपायोष्णा विष्टमश्लेष्मकारिणी
 ॥ ६६ ॥ कटुका मधुरा रुच्या निद्रागम्यहरी ' नृपे ' । ' द्रव्ये ' शीता
 शक्कारि ' गणे ' मेहहरा स्मृता ॥ ६७ ॥ ६३ छुद्रोपोदकी । म०
 लहान मयाळ । गु नहानी पोथी । उपोदकी पग क्षुद्रा सूक्ष्मपत्रा तु
 मडपी । गुणाः । रमवीर्यनिपाकेषु सदृशा पूर्वा स्त्रय ॥ ६८ ॥ प्रोक्ता
 ' राजनिघटे ' तु वैद्यविद्याविशारदं । ६० वनजोपोदकी । म. रानमयाळ
 गु० वनपोथी । वनजा वनजाहा च वनजोपोदकी ' नृपे ' ॥ ६९ ॥
 गुणाः । वनजोपोदकी तिक्ता कटूष्णा रोचनी च सा ॥ ६३ मूळपोती । म०
 मळ्याती मयाळ । मूळपोती क्षुद्रवल्ली पोतिता क्षुद्रपोतिका ॥ ७० ॥
 क्षुद्रोपोदकनाश्री च यच्छि शाकटपोतिका । वडिशकस्तथा यच्छिपोतिता
 ' राजनामके ' ॥ ७१ ॥ गुणाः । मूळपोती त्रिदोषघ्नी श्लेष्मका-
 सा । मलपुष्टिकरी रुच्या नटरानशनीपनी ॥ ७२ ॥ ६४ कृणंजर । म.

कुंभीर । गु. कभेसरो । गुणाः । कुण्जरस्त्रिदोषघ्नो मधुरो रुच्यदीपकः ॥
 ॥ १९७३ ॥ ईषत्कषाय संग्राही पित्तश्लेष्मकरो लघुः । प्रोक्तो 'राज-
 निघटे' तु भिषक्विद्याविशारदैः ॥ ७४ ॥ ६५ कौमुभशाक । म०
 कर्द्वीची भाजी । गु० कमुंघो । गुणाः । कौमुभशाकं मधुरं कटुषुं विष्णु-
 त्रयोषाणहर मदन । दृष्टिप्रसादं कुरुते विरोषाद्बुचिमदं दीप्तिकरं च वन्हेः
 ॥ १९७५ ॥ प्रोक्तं 'राजनियद्रके' तु वैद्यविद्याविशारदैः । ६ शत-
 पुष्पदल । म. शेषूची भाजी । गु. सुवा । शतपुष्पादल सोष्ण मधुरं
 गुल्मशूलजित् ॥ ७६ ॥ वातघ्नं दीपनं पथ्यं पित्तकृद्बुचिद, 'नृपे' ।
 ६६ तंडुलीयपत्र । म. तादुळजा । गु. तादळजो । तंडुलीयकदल हिम-
 मर्षं पित्तरक्तविषकासविनाशि । ग्राहक च मधुरं, च विपाके दाहशोष-
 शमन रुचिदायि ॥ ७७ ॥ प्रोक्तं 'राजनिघटे' तु वैद्यविद्याविशारदैः ॥
 ॥ ७८ ॥ ६७ राजिकापत्र । म. मोहरीची भाजी । गु. रईती भाजी ।
 गुणाः । कटुष्ण राजिकापत्र कृमिवातकफापह । कठामयहरं स्वादु बन्धि-
 दीपनक 'नृपे' ॥ ७९ ॥ ६८ सार्षपपत्र । म. शिरसव पानाची भाजी ।
 गु. सरशवनी भाजी । गुणाः । सार्षप पत्रमत्युष्ण रक्तपित्तप्रकोप्रनुत् ।
 विदाहि कटुक स्वादु शुक्रद्वुचिद 'नृपे' ॥ ८० ॥ ६९ चांगेरीशाक ।
 म. आमवतीची भाजी । गु. आबोतीनी भाजी । चांगेरीशाकमत्युष्ण कटु
 रोचनपाचन । दीपनं कफवातार्श समहृष्यतिसारजित् ॥ ८१ ॥ प्रोक्तं
 'राजनिघटे' तु वैद्यशास्त्रविशारदैः । ७० घोली । म० साधारण
 घोळ । गु० लुणी । घोला च घोलिका घोली कलंगुष्कुमकालुक ॥
 ॥ ८२ ॥ 'राजनामनिघटे' तु प्रोक्ता भिषजावरैः । लोणा 'केये' तथा
 'द्रव्ये' वनस्था त्वम्लपर्णिका ॥ ८३ ॥ दुर्जरा चैव पिच्छा च पुनर्भूः ।
 पिच्छलच्छदा । लोणिका 'केपदेवे', च तथा 'भावप्रकाशके'
 ॥ ८४ ॥ बृहल्लोणी तु लोणी च प्रोक्ता वैद्यविशारदैः । ११-
 त्रजा घोली । म. शेततीळ घोळ । गुणाः । क्षेत्रजं लवण रुच्य-
 मम्लं वातकफापहम् ॥ ८५ ॥ ७१ आरामघोळिका । म. मळ्यांतील
 घोळ । गु. लुणीभेद । आरामघोळिका चाञ्च रूक्षा रुच्याऽत्रिलापहा ।

७० सूक्ष्मघोलिका । म. चिघोळ । गु. 'झीणी लुणी' गुणाः । पित्त-
 श्लेष्मकरो चान्या सुक्ष्मा जीर्णज्वरापहा ॥ ८६ ॥ ७३ जीवशाक । म०
 गु० जीवशाक । जीवन्तो रक्तनालश्च ताम्रपत्रः सनालकः । शाकवीरस्तु
 मधुरो जीवशाकश्च भेषकः ॥ ८७ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघटे' च 'केयदेवे'
 तु वास्तुक । तथा जीवतेक प्रोक्तो वैद्यविशारदै ॥ ८८ ॥ गुणाः ।
 जीवशाकं सुमधुरो बृहणो बस्तिशोधन । पित्तघ्नो दीपनो बल्यो पाचनो
 वृष्य एव च ॥ ८९ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघटे' तु त्रिदोषघ्नश्च 'केयके' । ७४ गौर
 सुवर्णशाक । म. गु. गौरसुवर्णशाक । ततो गौरसुवर्णं च स्वर्णं सौमधिकं तथा
 ९० ॥ भूमिजं वारिजं स्वर्णशकं तथैव च । कटुशृंगाटकं चैव वर्णशाकं तु
 'राजके' ॥ ९१ ॥ गुणाः । गौरसुवर्णं शिशिरं कफपित्तज्वरापहम् । पथ्य
 दाहारुचिभ्रान्तिरक्तध्रमहरं 'नृपे' ॥ ९२ ॥ वर्णाभूशाक । म० पाटन्या
 घेट्ठीची भाजी । गु० विपखापरो । ७६ वसुपत्रशाक । म० पाटन्या
 वसूची भाजी । गु० घोळी वसु । गुणाः । वर्णाम्बुसुकौ वर्णवफमाद्यानि-
 लापहौ । शाके रूक्षतरौ पुल्मन्हीहशूलापहारकौ ॥ ९३ ॥ ७७ फ-
 जिका, जीवनी, पद्मा, तर्कारी, चंचुका । म० फाज, हरणदोडी, भारग,
 नरवेल, चोंच । गु० फाजी, डोडीशाक, भारगी, अरणी, लुछ । फजिका
 जीवनी पद्मा तर्कारी चंचुका पृथक् । गुणा । वातामयहर आदि दीपनं
 रुचिदायक ॥ ९४ ॥ फंजाटिशक । म० फाज वर्गरे भाज्या । गु०
 फाजी आदीना पत्रनी भाजी । फजादिपत्रकं भेडा कुणजस्त्रिपुटस्तथा ॥
 इत्यादिनवपत्राणां शाकमेकत्र योजितम् ॥ ९५ ॥ गुणाः । दीपनं पा-
 चनं रुच्यं बलवर्णविधायकं । त्रिदोषघ्नं पथ्यं आदि वृष्यं सुखावहम्
 ॥ ९६ ॥ कृष्मांडी । म० कोट्टा । गु० भुरा कोट्टा । कर्कोट्टिश्च
 कृष्मांडी कुष्मांडी तु बृहत्फला । सुफलास्यात्कुम्भला नागपुष्पफला 'नृपे'
 ॥ ९७ ॥ 'बन्वतरी' क्षीरफला सोममृष्टा च पीतिका । तत स्थिर-
 फला चैव सोमका स्वमृता तथा ॥ ९८ ॥ महत्फला शुष्यफला तथैव
 सोमयष्टिका । गुडयोगफला चैव प्रोक्ता कर्कोट्टस्तथा ॥ ९९ ॥ रान-
 कर्कटीनाम्नी च 'केयदेवनिघट्टे' । कृष्मांडकी कर्कटी च 'द्रव्यरत्ने'

कफका । २००० ॥ 'भात्रप्रकाशे' । संप्रोक्तं कूष्मांडं कविभिर्भुवं ।
 गुणा । 'राजनिघंटे' । मूत्राघातहरं प्रमेहशमनं कृच्छ्राश्मरीच्छेदनं विष्मूत्र-
 क्लमं तृषार्तिशमनं जीर्णागपुष्टिप्रदं । वृष्यं स्वादुतरं स्वरोचकेहरं बल्यं
 पित्तापहं कूष्मांडं प्रवरं वदन्ति भिषजो वल्लीफलानां पुनः ॥ ११ ॥ वा-
 तनिघंटे । कफवातहरं रूक्षं संप्रोक्तं 'केयदेवके' ॥ १२ ॥ 'मदने'
 रक्तपित्तघ्नं वातद्वक्तविभिः स्मृतं । ८० गोरक्षतुंबी । म० थोर वाटोळा
 दुध्या भोंपळा । गु० गोरक्षदुधी । गोरक्षतुंबी गोरक्षी नवालाबुर्घ्याभिधा ।।
 ४ ॥ कुंभालाबुर्घ्यालाबुः कुंभतुंबी तु 'राजके' । गुणाः । गोरक्षतुंबी
 मधुरा शिशिरा पित्तहा गुरुः ॥ ८५ ॥ रुच्या संतर्पणी बल्या वीर्यदा
 दुग्धतुंबी क्षीरतुंबी दीर्घवृत्तफलाभिधा ॥ ६ ॥ इक्ष्वाकुः सत्रियवरा दीर्घ-
 बीमा महाफला । क्षीरिणी दुग्धबीजा च दंतबीजा पयस्विनी ॥ ७ ॥
 महावल्ली महातुंबी ह्यालाबुश्च श्रमघ्निका । प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु वैद्य-
 विद्याविशारदैः ॥ ८ ॥ राजालाबु रसालाबुर्मधुरालाबुनी तथा । शाक्य-
 ळालाबुस्तु 'केयके' ॥ ९ ॥ अलाबुनी वृत्ततुंबी 'द्रव्ये'
 चालानुका स्मृता । 'गणे' तुंबिस्तथा तुंबी मिष्टा 'मदनपालके' ॥ १० ॥
 गुणाः । तुंबी सुमधुरा लिग्वा पित्तघ्नी गर्भपोषकृत् । वृष्या घातप्रदा चैव
 बलपुष्टिकरा 'नृपे' ॥ ११ ॥ 'घ्नन्तरो' शतित्वा च 'केये' विष्टप्र-
 कारका । कफपित्तहरा प्रोक्ता पुरातनभिषग्वरैः ॥ १२ ॥ ८२ भूतुंबी ।
 म० नागतुंबी, भूतुंबी । गु० पातालतुंबी । भूतुंबी नागतुंबी च शक्य-
 पसमुद्रवा । बल्मीकसंभवा देवी दिव्यतुंबी तु 'राजके' ॥ १३ ॥
 गुणाः । भूतुंबी बहु कोष्णा च सक्षिपातापहारिणी । दंतार्गला दंतरोधक-
 र्तिहरा 'नृपे' ॥ १४ ॥ ८३ कर्दिग । म० कर्दिगद, टरबून । गु०
 नरबून, काश्मिद । ततो मांसफलश्च कर्दिगश्चित्रवल्किः । वृत्तफले
 मांसश्च तत्रो मपुफलस्तथा ॥ १५ ॥ मृणाफलश्च मंत्रोक्तो 'राज-
 नायनिघंटे' । कर्दिगं तु कर्दिगं कूष्मांडीनं तु 'केयके' ॥ १६ ॥

हरितं त्रितुल्यफलं 'द्रव्यरत्नाकरे' स्मृतम् । सुवर्तुलं तु कालिदं स्मृतम् 'भा-
 वप्रकाशके' ॥ १७ ॥ गुणाः । कर्लिंगो मधुरः शीतः पित्तदाहश्रमापहः ।
 शृष्यः सतर्पणो मल्यो वीर्यपुष्टिकरो 'नृपे' ॥ १८ ॥ आही च गुरुविष्टवी
 हामिष्यंदकरो ध्रुवः । शुक्रनुत् पित्तद्वेषैव कफवातकरः तथा ॥ १९ ॥ पत्रं
 तु शीतमुष्णं स्यात् 'केये' च कफवातहृत् । ८४ । धाराकोशातकी । म०
 दोडका, शिराळः । गु० तुरिया, विसोडा । कोशातकी स्वादुफला सुपुष्पा
 तदनतर ॥ २० ॥ कर्कोटकी पीतपुष्पा तथा धाराफला स्मृता । धामार्गवो
 दीर्घफला सुकोशा 'राजनामके' ॥ २१ ॥ 'घन्वतरिनिघटे' तु जालिनी
 कृतवेधना । गुणाः । धाराकोशातकी स्निग्धा मधुरा कफपित्तनुत् ॥ २२ ॥
 ईषद्वातकरी पथ्या रुचिकृद्बलवीर्यदा । 'नृपे' 'घन्वतरौ' चैव पक्वामाश
 यशोधनी ॥ २३ ॥ पित्तघ्नो दीपनी श्वासकासज्वरकृमिघ्निका । वातला
 कफपित्तघ्ना 'केयदेवे' प्रकीर्तिता ॥ २४ ॥ शोफपाद्भूदरछीह कुछार्श क-
 फपित्तहा । तरुफल भेदनं शीतं लघुं मेहत्रिदोषहृत् ॥ २५ ॥ प्रोक्तं 'मद-
 नपाले' तु वैद्यविद्याविशारदैः । ८५ । हस्तिकोशातकी । म० घोसाळं,
 पारसा दोडका । हस्तिकोशातकी चैव बृहत्कोशातकी तथा ॥ २६ ॥
 महाकोशातकी वृत्ता आम्यकोशातकी 'नृपे' । धामार्गवः कोशाफला रा-
 जकोशातकी तथा ॥ २७ ॥ कर्कोटकी पीतपुष्पा महाजालीति 'घन्वके'
 हस्तिकोशातकी 'केयदेवे' 'मदने' राजिमत्फला ॥ २८ ॥ घोषका हस्तिक-
 र्णश्च 'मावे' प्रोक्ता महाफला । गुणाः । हस्तिकोशातकी स्निग्धा
 मधुराऽऽध्मानवातकृत् ॥ २९ ॥ वृष्या रुमिकरी चैव व्रणसरोपणी
 'नृपे' । ज्वरान्ते हितकृत् 'द्वन्वे' 'केये' तु गुरुश्लेष्मका ॥
 ३० ॥ 'द्रव्ये' वातहरा प्रोक्ता 'मदे' शीता प्रकीर्तिता ।
 पित्तघ्नो दीपनी श्वासज्वरघ्नी प्रोच्यते नृपे ॥ ३१ ॥ ८६
 'स्वादुपटोली' । म० पटवळ । गु० मीठा पटोळ । ततः स्वादुपटोली
 तु पटोली मंडली तथा । मधुरा तु पटोली स्यात्प्रोक्ता दीर्घपटोलिका ॥
 ३२ ॥ स्निग्धपर्णी 'नृपे' चैव तथा स्वादुपटोलिका । पादुको राज-
 मान्यश्च ज्योत्स्नाजाली तथैव च ॥ ३३ ॥ ततो राजपटोली च सप्रोक्ता

‘केयदेवके’ । चिचुंडो वेश्मकूलश्च श्वेतरांजी । बृहत्फला ॥ ३४ ॥ प्रोक्ता
 ‘कदंबफले’ तु ‘भावे’ च गृहकूलक । चिचिंडश्च सुदीर्घश्च प्रोक्तो
 वैद्यविशारदै ॥ ३५ ॥ गुणाः ॥ पटोली स्वादु पित्तघ्नी रुचिकृज्ज्वरना-
 शनी । बलपुष्टिकरी पथ्या दीपनी पाचनी ‘नृपे’ ॥ ३६ ॥ ‘पटोलपत्र
 पित्तघ्नं नाळ तस्य कफापह । फलात्रिदोषशमन मूल चास्य विरेचन ॥
 ३७ ॥ प्रोक्त ‘राजनिघटे’ तु त्रिदोषघ्नी तु ‘घनके’ । ‘केये’
 इत्थं सर चोष्ण कफपित्तहर ध्रुव ॥ ३८ ॥ कडुदाहट्टपात्र च स्फोटकुष्ठ
 प्वराश्राजिव् ॥ ८७ दधिपुष्पी । म गोडी कुहिरी । गु. अद्दवेत्य,
 कागडोलिया । दधिपुष्पी तु खट्वागी कूपा पर्यंकपादिका ॥ ३९ ॥ खट्वा-
 पादी तु वक्ष्या च काकाडी कोलपादिका । खट्वा चैव तथा प्रोक्ता ‘रान-
 नामनिघटके’ ॥ ४० ॥ ‘द्रव्ये’ कृष्णफला चैव काकाडोला त्रिपर्णिका
 । ‘केयदेवे’ कोलशिबी तथा सूक्पादिका ॥ ४१ ॥ गुणाः । खट्वागी
 मधुरा कट्टी शीता सतापपित्तहा । गुर्वा वानकरी रच्या ‘राजनामनिघ-
 टके’ ॥ ४२ ॥ वातपित्तहरा ‘द्रव्ये’ ‘भावे’ चोष्णानिलापहा । कफ-
 पित्तहरा चैव शुक्राम्रिबलविट्करी ॥ ४३ ॥ ८८ खड्गशिबी । म
 करसबळ । को. कौयते वार । टे. अबई । गु. परबोलिया, तरवारडी ।
 अमिशिबी खड्गशिबी शिबी निर्व्विशशिबिका । स्थूलशिबी बृहच्छिबी
 महाशिबी मुशिबिका ॥ ४४ ॥ प्रोक्ता ‘राजनिघटे’ तु वैद्यविद्याविशा-
 रदै । कुरसवल्ली कुरसशिबी कुरसा पुस्तकशिबिका ॥ ४५ ॥ पुस्तकाभ्या
 पुस्तशिबी कुशिबी ‘केयदेवके’ । खट्वा सूक्पादी च शारदी नीलपु-
 षिका ॥ ४६ ॥ ‘द्रव्यरत्नाकरे’ चैव सप्रोक्ता वैद्यनायके । शिबि
 शिबी तथा ‘भावे’ सप्रोक्ता वैद्यनायके ॥ ४७ ॥ गुणाः । अमिशिबी
 तु मधुरा कपाया श्लेष्मपित्तनिव् । अगदोषहरा शीता रुचिहृदीपनी ‘नृपे’
 ॥ ४८ ॥ वातश्लेष्महरा मल्या श्लेष्मला दाहनाशिनी । ‘केये’ प्रोक्ता तथा
 ‘द्रव्ये’ कफवातहरा ध्रुव ॥ ४९ ॥ ८० कारवली । म कारली । गु०
 कारेला । करका पारवल्ली च पीरिपत्र परिल्लवा । मूक्पादी कूफला
 क्षीतमुष्माऽडुपक्षिका ॥ ५० ॥ प्रोक्ता ‘राजनिघटे’ तु वैद्यविद्याविशारदै ।

तथा 'शिवनिघटे' तु मडपी चिरितच्छदा ॥ ११ ॥ सुकुमारी तु सुपवी
 तोयवलयफलाऽखिली । 'केयदेवे' तु समोक्ता वैद्यशास्त्रज्ञपडितै ॥ १२ ॥
 कारिल्ल कारवेल्ल तु 'द्रव्यनामनिघटके' । फलात्मिका राजवल्ली 'गणनाम-
 निघटके' ॥ १३ ॥ गुणा । कारवल्ली सुतिकोष्णा दीपनी कफ-
 वातजित् । अरोचकहरा चैव रक्तदोषहरा 'नृपे' ॥ १४ ॥ 'मदे'
 तु कामलाग्नी च 'केये' वातहरा 'ध्रुव' । अवृष्या रक्तपित्तघ्नी
 कृमिपाडुमृगापहा ॥ १५ ॥ कासश्वासप्रमेहघ्नी कुष्ठाध्मज्वरनाशिनी ।
 ९० कर्कोटकी । म० कर्तोली । गु० कटोला । कर्कोटकी स्वादुफला
 मनोज्ञा च मनस्विनी ॥ १६ ॥ बोधना चैव कर्कोटी देवी कटफला 'नृपे'
 । विपप्रशमनी चैव कुमारी 'धन्वनामके' ॥ १७ ॥ पीतपुष्पा तथा
 जाली प्रोक्ता 'मदनपालके' । गुणाः । कर्कोटी कटु तिक्तोष्णा विषघ्नी
 घातहारिणी ॥ १८ ॥ दीपनी रोचनी चैव पित्तहृत् 'राजनामके' ।
 श्लेष्महृत् विपद्वृद्धघ्नी कदशीर्षरुजापहा ॥ १९ ॥ प्रोक्ता 'धन्वनिघटे' तु
 'केये' किलासचित्रहृत् । 'मदे' हृष्टासहृत् 'मावे' श्वासकासज्वरापहा
 ॥ २० ॥ २१ स्वादुतुंडिका । म० गोड तोंडली । गु० घाला मिठा ।
 स्वादुतुंडी रक्तफला तुंडी मधुरबिंबिका । रुचिरफलोष्णफला पीलुपर्णी
 तथा स्मृता ॥ २१ ॥ मधुबिंबी 'नृपे' चैव प्रोक्ता वैद्यविशारदैः । तुंडि
 केरिफला बिंबी ओष्ठोपमफला तथा ॥ २२ ॥ गोलहा च तुंडिका चैव
 'धन्वतरिनिघटके' । ओष्ठमा तु चोष्ठफला शीहरा 'द्रव्यनामके' ॥
 २३ ॥ 'मदे' दत्तच्छदा चैव रक्तपीतफला 'गणे' । 'केये' तु विद्रुम-
 फला तथा च तुंडिकेरिका ॥ २४ ॥ तत्रो विद्रुमवाक् चैव प्रोक्ता वैद्य-
 विशारदैः । 'शोडले' तु तथा प्रोक्ता छर्दिन्योष्ठो च बिंबिका ॥ २५ ॥
 गुणा । बिंबी तु मधुरा शीता पित्तश्वासकफापहा । अमृगज्वरहरा
 रम्या कासजि 'द्राजनामके' ॥ २६ ॥ वातुला श्लेष्मला चैव क्षयशयण-
 नाशनी । सम्राही कामलाहरी पाके च कटुवा 'ध्रुव' ॥ २७ ॥ रक्त-
 पित्तहरा चैव वाताग्नादिविषधहृत् । 'केयदेवे' भिषक्श्रेष्ठे कथिता
 नैव सशयः ॥ २८ ॥ 'धन्वे' तु रक्तपित्तघ्नी शोफपाडुहरा ध्रुव । तत्कृत्

शुद्धिद्रोक्तं स्तन्यवृद्धिकरं तथा ॥ ६९ ॥ मूलं तु वीर्यदं शीतं मेहहृत्
 'द्रव्यरत्नके' । 'मदे! भ्रांतिहरं प्रोक्तं 'गणै' वमनहारकं ॥ ७०
 ६२ निष्पावी । म० थोर घेवडा । गु० वालोल, पांद्डी । निष्पावी
 वेदाः । निष्पाविका पंचवा स्यात् श्वेता कृष्णा च पीतिका । लक्ष्मी च
 श्रुती चैव गुणैस्तुल्या प्रकीर्तिता ॥ ७१ ॥ तथा 'राजनिघंटे' तु
 क्षुर्वा परिकीर्तिता । निष्पावी ग्रामजादिः स्यात्कालिनी नखपूर्विका ७२
 ॥ मंडपी फलिका शिबो ज्ञेया गुच्छफला च सा । विशालफलिका चैव
 निष्पाविश्चिपिटा तथा ॥ ७३ ॥ 'द्रव्यरत्नाकरे' चैव नलिका परिकी-
 र्तिता । ९३ नखनिष्पाविका म० लघु घेवडा । गु० नहानी वालोल ।
 अषांगलीफला चैव नखनिष्पाविका तथा ॥ ७४ ॥ वृत्तनिष्पाविका ग्रा-
 म्या नखगुच्छफला 'गृपे' । गुणाः । निष्पावौ द्वौ हरिच्छुभ्रौ 'कपायौ
 मधुरौ संसौ ॥ ७५ ॥ कंठशुद्धिकरौ मेघ्यौ दीपनौ रुचिकारकौ । संग्राहि
 समवीर्यः स्यादीपच्छ्रेष्ठो द्वितीयकः ॥ ७६ ॥ प्रोक्तौ 'राजनिघंटे' तु
 कफपित्तहरौ 'द्रवे' । ९४ वार्ताकी । म० वागें गु० रिंगणा । वार्ताकी
 कंटवृंताकी कंटालु कंटपात्रिका ॥ ७७ ॥ निद्रालुमांसलफला वृंताकी
 च महोटिका । चित्रफला कंटकिनी महती कट्फला तथा ॥
 ७८ ॥ मिश्रवर्णफला नीलफला रक्तफला च सा । शाकश्रेष्ठा
 वृत्तफला नृपभियफला 'नृपे' ॥ ७९ ॥ भंडाकी वार्तिका वृंता भंडिका
 'धन्वनामके' । 'केयदेवनिघंटे' तु कथिता चोरभंडिका ॥ ८० ॥
 वार्ताकिनी तु निद्रालु कथिता नीलकंटका । महापथ्या पथ्यतमा बहुवीर्या
 स्पोत्तमा ॥ ८१ ॥ वैद्यविद्याप्रवर्णैस्तु संप्रोक्ता 'धन्वनामके' । गुणाः ।
 वार्ताकी कटुका रुच्या मधुरा पित्तनाशनी ॥ ८२ ॥ वज्रपुष्टिकरी हृद्या
 गुरुवार्तकरा 'नृपे' । स्वादूष्णं च तथा तीक्ष्णं पाके तु कटुदीपनं ॥ ८३ ॥
 गुकलं कफवातघ्नं वृंताकं 'धन्वनामके' । ज्वरकासक्रिमिहरे पक्कं स्यात्पि-
 त्तकारकं ॥ ८४ ॥ बाह्यं पित्तकफघ्नं च 'केये' प्रोक्तं भिषग्जने । वृंताकं
 विशलं विनिर्द्धारपरिपाचिनं ॥ ८५ ॥ कफपेदोनिष्ठामघ्नमखर्षं लघु
 दीपनं । तदेव हि गुरु स्निग्धं सतैलं खवणाचिनं ॥ ८६ ॥ प्रोक्तं 'भाव-

प्रकाशे' तु वैद्यविद्याविशारदैः । ९५ डंगरी । म. तांवडा भोंपळा,
डांगर ॥ गु०ः पतकालु । डंगरी डांगरी चैव दीर्घोवारुश्च डंगरी. ॥ ८७
डंगरी नागशुंडी च गजदंतफला 'नृपे' । कूम्माडिकी पीतपुष्पा ग्राम्या
पीतफला तथा ॥ ७८ ॥ गुडयोगफला चैव प्रोक्ता 'शिवनिघंटके'
। गुणाः । डंगरी शीतला रुच्या दाहपित्तास्रदोषजित् ॥ शोषहृत्तर्पणी
गौल्या जाड्यहा मूत्ररोधनुत् । प्रोक्ता 'राजनिघटे' तु वैद्यविद्याविशारदैः
॥ ९ ॥ ९६ पद्मभुजा । म० खरबूज । गु० खरबूज । पटभुजा तु
मधुफला पद्मेखा वृत्तकर्कटी । तिका तिक्तफला चैव मधुपाका च पद्मस्रा
॥ ९१ ॥ वृतेर्वारुश्च संप्रोक्ता 'राजनामनिघंटके' । - खर्बुजं फलराजं
स्यादमृताहं दशांगुलं ॥ ९२ ॥ प्रोक्तं 'मदनपाले', तु वैद्यविद्यावि-
शारदैः । गुणाः । खर्बुजं तर्पणं वृष्यं पुष्टिदं श्रमदाहहृत् ॥ ९३ ॥ मूत्र-
शुद्धिकरं चैव विषपित्तहरं तथा । उन्मादापहर वीर्यवृद्धिदं कफदं 'नृपे'
॥ ९४ ॥ कोष्ठशुद्धिकरं बल्यं गुरुस्निग्धं च स्वादुकं । शीतं पित्तानिल-
हरं प्रोक्तं 'मदनपालके' ॥ ९५ ॥ ९७ कर्कटी । म० काकडी । गु-
वाकडी । कर्कटी तु कटुदला तथा छर्द्यायनी स्मृता । मूत्रफला पीतसा च
त्रपुसी हस्तिपर्णिका ॥ ९६ ॥ मूत्रला लोमशकाडा बहुकंडा तथा 'नृपे'
। दीपनी स्फोटिनी चैव ततो नलविवर्द्धनी ॥ ९७ ॥ 'घनंतरीनिघटे' तु
शकटा गजवर्णिका । पूर्वाश्च तथा प्रोक्ता ऊर्वारुः 'केयदेवके' ॥ ९८
॥ गुणाः । कर्कटी मधुरा शीता कफपित्तहरा भुवं । रक्तदोषररा पश्चा
बहुमूत्रकारी तथा ॥ ९९ ॥ मूत्ररोवारमरी हंत्री पित्तातिहरा भुवं ।
दाहश्लेष्महरा रुच्या 'प्रोक्ता' राजनिघंटके' ॥ १०० ॥ पक्वा
स्यापित्तकारी च बन्दिदा तृप्तिनाशनी । श्रमदाहहरा प्रोक्ता 'के-
यदेवनिघंटके' ॥ १ ॥ ९८ त्रपुसी । म० तवमें । गु- स्त्रीरा वाक-
डी । त्रपुसी तुंदिलफला तथा त्रपुसकर्कटी । बहुफला कौशफला कंटालु-
स्तदन्तर ॥ २ ॥ पीतपुष्पी तथा प्रोक्ता 'राजनामनिघंटके' । त्रपुसं
कटुकं चैव विषादुहस्तिपर्णनी ॥ ३ ॥ छर्द्यायनी मूत्रफला तर्कारी कटुक
'घने' । मूत्रला कंटवा चैव 'केयदेवनिघंटके' ॥ ४ ॥ गुणाः ।

निघंटुशिरोमणिः ।

श्रुषी मधुरा रुच्या शिशिरा भ्रमहा गुरुः । पित्तदाहहरा चैव वातिहृत्
 मूत्रदा 'नृपे' ॥ ६ ॥ मूत्रवस्तिशोधनिका कफपित्तासनाशनी । मूत्र-
 हृच्छ्रुविबंधघ्नी 'घन्वंतरिनिघंटके' ॥ ६ ॥ कफवातकरा चैव 'द्रव्ये'
 भौक्ता भिषकूनैः ॥ ९९ ॥ एर्वाह । म० मळ्यांतील वाळुक, थोर वाळुका
 गु० मोथी काकडी । एर्वाहः कर्कटी प्रोक्ता व्यालपत्रा च लोमशां ॥ ७ ॥
 'सूला तोयच्छला चैव हस्तिदंतफला' 'नृपे' । 'घन्वंतरी' तु कविभिरुर्वा-
 रुः परिकीर्तिता ॥ ८ ॥ मूत्रफलं वालुकं च प्रालंबं 'केयदेवके' । गुणाः ।
 'उर्वारुकं पित्तहरं शीतलं मूत्ररोगहृत्' ॥ ९ ॥ मधुरं रुचिदं चैव मूर्छासं-
 तापहारकं । वातकोपकरं प्रोक्तं वैद्यै 'राजनिघंटके' ॥ १० ॥ मेदी
 विष्टमकारी च त्वभिष्यंदी च मूत्रलं । रक्तपित्तहरं चैव पक्वं स्यात्कफ-
 हारकं ॥ ११ ॥ हृद्यं दीपनमित्युक्तं 'केयदेवनिघंटके' । १०० वाळुकी ।
 म० शेतांतील लहान वाळुक । गु० वाळुक काकडी । वाळुकी तु बहु-
 फला संप्रोक्ता क्षेत्रकर्कटी ॥ १२ ॥ तथा च मधुरफला शुद्धैर्वास्तया
 मता । सिग्धफला क्षेत्ररुहा कथिता पीतपुष्पकाः ॥ १३ ॥ शारदिका
 तथा ख्याता 'राजनामनिघंटके' । गुणाः । वाळुकी मधुरा शीता हृद्या-
 ध्मानश्रमापहा ॥ १४ ॥ कासपीनसकारी च पित्तहा रुचिदा 'नृपे' ।
 '१०१ चिभिटा । म० शंदाड, चिम्ड । गु० चिमडा । चिभिटा रोचन-
 फला सुचित्रा क्षेत्रचिभिटा ॥ १५ ॥ चिभिटिका पांडुफला पथ्या चित्र-
 फला मता । कर्कटी तु तथा प्रोक्ता 'राजनामनिघंटके' ॥ १६ ॥ गोरही
 चैव गोदुग्धं चिभिटी 'केयदेवके' । वेनुदुग्धं 'द्रव्यरत्ने' तथा गोरस-
 कर्कटी ॥ १७ ॥ 'पन्ने' तु चिभिटे चैव प्रोक्तं वैद्यशारदैः ॥ गुणाः ॥
 वाच्ये तिक्ता चिभिटा किंचिदमृष्टा गोल्योपिता दीपनी सा च पाके । शुष्का
 रूक्षा श्लेष्मनातारुचिघ्नी नाव्यघ्नी वै रोचनी दीपनी च ॥ १८ ॥ प्रोक्ता
 'राजनिघंटे' तु वैद्यशास्त्रज्ञपंडितैः ॥ १९ ॥ मेदिनी कृमिकंडुघ्नी ज्वरहा
 'गणनामके' । रूक्षा गुरुः शीतला च आही विष्टमकारिणी ॥ २० ॥
 वातप्रकोपना चैव कफपित्तासनाशनी । अभिष्यंदी तथा 'केये' पक्व-
 मुष्णं तु पित्तं ॥ २१ ॥ १०२ मृगाही । म० शंदाडी । गु०

गोठमडी, कोठोवा । मृगाक्षी श्वेतपुष्पा च मृगेर्वारुर्मृगादनी । चित्र-
 वल्ली बहुफला कपिलाक्षी मृगक्षणा ॥ २२ ॥ चित्रा चित्रफला
 पथ्या विचित्रा मृगचिर्भया । मरुजा कुंभसी देवी कट्फला लघुचिर्भया
 ॥ २३ ॥ सिदिनी च महादेवी ' राजनामनिघंटके ' । सुखवास'
 ' शीर्णष्टं विचित्रं पांडुरं तथा ॥ २४ ॥ विचित्रकं चित्रफलं ' केयदेवनि-
 घंटके ' । तथा ' मदनपाले ' तु संप्रोक्त पीतवर्णकं ॥ २५ ॥ गुणाः ।
 मृगाक्षी कटुका तिक्ता पाकेम्ल्या वातनाशनी । पित्तकृत्पीनसहरा दीपनी
 रुचिदा ' नृपे ' ॥ २६ ॥ ' केये ' तु शीतला प्रोक्ता वह्निहृ ' न्मदने'
 स्मृता । १०३। चीना कर्कटिका । म० टरकांकडो । गु० पंडोत्रा ।
 चीनाकर्कटिका ज्ञेया बीजकर्कटिका तथा ॥ २७ ॥ सुदीर्घा राजिलफला
 ' नृपे ' कुलकर्कटी । चीनाकं चीनकं चीना ' केयदेवनिघंटके ' ॥ २८ ॥
 गुणाः । चीना कर्कटिका रुच्या शिशिरा पित्तनाशनी । मधुरा तृप्तिदा
 हृद्या दाहशोपहरा ' नृपे ' ॥ २९ ॥ ' केये ' तु वातकफट्टप्रोक्ता
 वैद्यविचक्षणैः । १०४ शशाङ्गुली । शशाङ्गुली बहुफला तंडुली, क्षेत्र-
 संभवा ॥ ३० ॥ क्षुद्राऽम्ल्या लोमशफला धूम्रवृत्तफला ' नृपे ' । गुणाः ।
 शशाङ्गुली तिक्तकटुः कटूम्ल कफनाशनी ॥ ३१ ॥ पाकेम्ल्या दीपनी
 रुच्या जरटा मधुरा तथा । विदाहीति भिपश्च्रेष्ठः प्रोक्ता ' राजनिघंटके'
 ॥ ३२ ॥ १०५ कटुहुंची । म० कडवची । कटुहुंची श्रीफलिका प्रति-
 पत्रफला तथा । सुपवी कारवी चैव तद्बद्धफला तथा ॥ ३३ ॥ क्षुद्र-
 कारलिका प्रोक्ता ज्ञेया क्षंदलता तथा । क्षुद्रादिकारवल्ली च प्रोक्ता ' राज-
 निघंटके ' ॥ ३४ ॥ ' द्रव्ये ' लघुलता चैव मण्डी कृष्णमृद्गवा । गुणाः ।
 कटुहुंची कटुस्तिका रक्तवातकरि तथा ॥ ३५ ॥ रोचनी दीपनी पथ्या
 ' राजनामनिघंटके ' । १०६ क्षुद्रकारलीकंद । म० गु० कडवचीकंद ।
 गुणाः । कारलीकंदमर्शोपि मलरोधविशोभनं ॥ २१३६ ॥ योनिनिर्गत-
 दोषं गर्भस्तावविपापहम् ।

६ शात्मल्ल्यादिवर्गः ।

१ शात्मली । म० षटि सात्र । गु० शोमट्ये । शात्मलिश्चरनीती

निघंटुशिरोमणि ।

स्यात्पिच्छलो रक्तपुष्पकः ॥ २१३७ ॥ कुकुटी तूलवृक्षश्च मोचाल्यः
 कटकदुमः । रक्तोत्पले रम्यपुष्पो बहुवीर्यो यमदुमः ॥ ३८ ॥ दीर्घदुमः
 स्थूलफलो दीर्घायु 'राजनामके' । पिच्छला तूलिनी मोचा कटकाब्जा
 सुपूरिणी ॥ ३९ ॥ बहुवीर्या तूलफला निस्सारा दीर्घपादया । दुरारो-
 हा रम्यपुष्पा रोचना च यमदुमा ॥ ४० ॥ शाल्मली रक्तपुष्पा च 'घ-
 ने' तु चिरजीविका । पिच्छा याम्यदुमश्चैव पूरणी स्थिरजीविका ॥ ४१ ॥
 रक्तपुष्पी तथा प्रोक्ता 'केयदेवनिघटके' । तूलिका कुकुटी चैव तथैव
 चिरजीविनी ॥ ४२ ॥ प्रोक्ता 'मदनपाले' तु भिष्कूविद्याविशारदैः ।
 रक्तशाल्मलिका 'द्रव्ये' स्थिरायु 'भवनामके' ॥ ४३ ॥ तथा 'गण-
 निघटे' तु कुकुमा स्थूलजीविका । गुणाः । शाल्मलिः पिच्छलो वृष्यो
 बल्यो मधुरशीतलः ॥ ४४ ॥ कपायश्च लघुः स्निग्धः शुभश्लेष्मविवर्द्ध-
 नः । तद्रसस्तदुष्णो ग्राही कपायः कफनाशनः ॥ ४५ ॥ पुष्पं तद्रस नि-
 र्दिष्ट फलं तस्य तथाविधं । प्रोक्तं 'राजनिघटे' तु वैद्यविद्याविशारदैः ॥
 ४६ ॥ रसायनवरा चैव बृहणी रक्तपित्तजित् । तत्फलं ग्राहि पित्तघ्नं
 प्रोक्तं 'मदनपालके' ॥ ४७ ॥ तत्पुष्पं कफपित्तघ्नं वातल 'केयदेवके' ।
 'गणे' तु योनिदोषघ्नं समोक्तं वैद्यनायकैः ॥ ४८ ॥ २ मोचरस । म०
 सावरीचा डिक । गु० शोमळानो गुद । मोचो मोचरसो मोचसारः शा-
 ल्मलिवेष्टकः । सुरसः पिच्छलसारो मोचनिर्यास इत्यपि ॥ ४९ ॥ मोच-
 त्वावस्तथा प्रोक्तो 'राजनामनिघंटके' । निर्यासः शाल्मले. पिच्छस्तया
 शाल्मल इत्यपि ॥ ५० ॥ तथा बेश्मरसश्चैव 'धन्वनामनिघंटके' । मो-
 चक 'केयदेवे' तु वेष्टको 'द्रव्यनामके' ॥ ५१ ॥ मोचत्वावी तथा
 पिच्छा मोचा 'मदनपालके' । पिच्छलश्च तथा प्रोक्तो 'गणनाम-
 निघंटके' ॥ ५२ ॥ गुणाः । अथ मोचरस प्रोक्तः कपायः कफवातहा ।
 बलप्रदावर्णवीर्यपुष्टिमिद्धिप्रदायकः ॥ ५३ ॥ आपुर्णद्विकरो ग्राही प्रो-
 क्तो 'राजनिघंटके' । प्रवाहिकातिसारघ्नो स्निग्धो स्थानविनाशनी ॥
 ५४ ॥ कफपित्तहरः प्रोक्तो 'केयदेवनिघटके' । 'मदने' रक्तपित्तघ्नो
 दाहरा परिशीर्तनः ॥ ५५ ॥ ३ रक्तरोहितक । म० रक्तरोहितक ।

गु० रगंतरोहिडो । रोहीतको , रोहितक , रोहितश्च , कुशाल्मलिः ।
 सदाप्रसूनश्च कूटशाल्मलिश्च विरोचनः ॥ ५६ ॥ शाल्मलिको , 'नृपे'
 प्रोक्ता तथा दाडिमपुष्पकः । रोचनश्च तथा - रोही 'घन्वंतरिनिघंट-
 के' ॥ ५७ ॥ दाडिमपत्रः छीहघ्नो , रोहिणो 'गणनामके' । तत-
 'स्वमरकोशे' तु छीहशत्रुः, स्मृतो, बुधैः ॥ ५८ ॥ रक्तस्तु रक्तपु-
 प्पश्च रक्तघ्नः पारिजातकः । 'केयदेवनिघंटे' तु प्रोक्तो वैद्यविशार-
 दैः ॥ ५९ ॥ ४ श्वेतरोहितक । म० श्वेत रोहिडा । गु० घोळो रोहि-
 ङो । 'नृपे', तु श्वेतरोहीतः सितपुष्पः सितवह्यः । सितांगः, शुक्रः
 रोहीतो , लक्ष्मीवाञ्जनवल्लभः ॥ ६० ॥ गुणाः । 'नृपे' रोहीतकद्वंद्वं
 कटु स्निग्धं, कषायकं । शीतलं कृमिच्छीहघ्नं व्रणरक्ताक्षिरोगहं ॥ ६१ ॥
 'घन्वे' प्रोक्तो यकृद्धा, च तथा 'केयनिघंटके' । सरो, वातकफघ्नश्च
 चोष्णो - गुल्मविपापहः ॥ ६२ ॥ मेदोविबंधानाहघ्नो कर्णशूलविना-
 शनः । ५ एकवीर । म० एकवीर, कांटे असाणा । गु० एकवीर, ए-
 कलकंटो । एकवीरो महावीरः सकृद्धीरः सुवीरकः ॥ ६३ ॥ एका-
 दिवीरपर्णयैर्वीरः प्रोक्ते 'नृपे' तथा । गुणाः । एकवीरो भवेच्चोष्णः 'वटुक-
 स्तोद्वातनुत्' ॥ ६४ ॥ गृध्रसीकट्टिष्ठछादिशूलपलाभिवातनुर' । ६
 पारिभद्र । म० पांगारा । गु० पाडेरचो । पारिभद्रो निवतरुर्मदारः
 पारिजातकः ॥ ६५ ॥ बहुपुष्पो रक्तपुष्पः कृमिघ्नो रक्तकेशरः । 'नृपे'
 प्रोक्तो तथा 'केये', प्रभद्रः कंटकीशुकः ॥ ६६ ॥ पारिजातः कंटकी
 च कंटकीपारिजातकः । गुणाः । पारिभद्रः कटूष्णश्च कफवातविना-
 शनः ॥ ६७ ॥ रोपनो - दीपनः पथ्यो प्रोक्तो 'राजनिघंटके' । शो-
 फपांडुकिमिहरो मेहोहा 'मदने' तथा ॥ ६८ ॥ पुष्पं तु पित्तरोगघ्नं
 कर्णव्याधिविनाशनं । 'भावे' तु पूर्वमुक्तं स्याद्'द्रणे' च व्रणशोधनि-
 त् ॥ ६९ ॥ कफपिनहरं चैव संप्रोक्तं वैद्यनायकैः । ७ खदिर । म०
 खेर । खदिरो बालपत्रश्च खद्य (न्य) पत्री सतक्षमः ॥ ७० ॥
 मुशलयो - वक्रकंठश्च यज्ञांगो दंतवावनः । गायत्री - निम्बशल्यश्च कंठी-
 सारदुमस्तथा ॥ ७१ ॥ कुष्ठारिर्वहृसारश्च मेध्यश्च 'नृपनामके' । 'के-

पदेवे ' तु गीतश्च कुष्ठप्र. कुष्ठकंटकः ॥ ७२ ॥ ' कौशे ' तु बालत-
न्यस्तथा च दंतवावनः । गुणाः । सामान्यखदिरश्चैव रसे तिक्तस्तु शीत-
लः ॥ ७३ ॥ पित्तादिकफकुष्ठो पाचनः कासशोफहा । ८ श्वेतख-
दिर । म० पांढरा खैर । गु० घोळा खैर । खदिरः श्वेतसारश्च का-
मुक. कुञ्जकंटक ॥ ७४ ॥ सोमसारो नेमिष्टकः सोमवल्कः पाधिदुमः ।
प्रोक्तो ' राजनिघंटे ' तु वैद्यशास्त्रविशारदैः ॥ ७५ ॥ सारशल्यस्तथा
प्रोक्तो ' केयदेवनिघंटके ' । गुणाः । ततस्तु श्वेतखदिरस्तिक्तः कापाय-
कः कटुः ॥ ७६ ॥ चोष्णः कंडूकुष्ठहरः कफवातविनाशनः । व्रणापहे-
ति संप्रोक्तो ' राजनामनिघंटके ' ॥ ७७ ॥ शीतपित्तकफघ्नश्च रक्तदो-
पहरो ' घने ' । शीतः कफादिपित्तघ्नो श्वित्रकुष्ठकृमिघ्नकः ॥ ७८ ॥
शोथेप्रमेहमेदोघ्नः कासारुचिविनिघ्नकः । पांडुहा ' केयदेवे ' च संप्रो-
क्तो वैद्यनायकैः ॥ ७९ ॥ मेहशोथामपित्तासृक्नाशनो ' मदने ' स्मृ-
तः । ९ रक्तखैर । म० तांबडा खैर । गु० राता खैर । रक्तसारस्तु
रक्तश्च सुप्तरस्ताम्रकंटकः ॥ ८० ॥ संप्रोक्तो बहुशल्यश्च याज्ञिकः
कुष्ठनोदनः । यूपद्रुमोखदिरोप्यरुश्च ' राजनामके ' ॥ ८१ ॥ गुणाः ।
कटुष्णो रक्तखदिरः कपायो गुरुतिक्तः । आमवातास्रघातघ्नो व्रण-
भूतज्वरापहः ॥ ८२ ॥ ' नृपे ' प्रोक्तो तथा ' घन्वे ' हिमः पित्तकफघ्नः । कुष्ठ-
कृमिघ्नश्च कफरेतविशोपकः ॥ ८३ ॥ शुक्रशुद्धिकरो ' द्रव्ये ' दाह-
ज्वरविनाशनः । तन्निर्घासगुणश्चैव मयुरो बलकृतया ॥ ८४ ॥ वीर्यशुद्धिकर-
श्चैव मुखरोगविनाशनः । १० विद्वखदिर । म० शेष्याखैर । गु० दुर्गंधखैर
। ततोविद्वखदिरश्चैव कांभोमी काळकषकः ॥ ८५ ॥ गोरटो मरुतश्चैव मं-
रिमेदश्च प्रोक्तो ' मदनपालके ' । गुणाः । विद्वखदिरः कटुश्चाग्निघ्नो रक्तमगो-
त्पक्षोपहरः ॥ ८७ ॥ कंडूतिपिपथीमर्षज्वरकुष्ठोन्मदभूतघ्न । ११ आरि ।
म० आराथी, वेत्प्यापीर । गु० खैरेत्येव । आरिः संशानिका वाया तथा रादिरप-
त्रिधा ॥ ८८ ॥ प्रोक्ता ' राजनिघंटे ' तु वेदमर्याया भिन्नानि । गुणाः ।
आरिः यथापठ्यता तिक्ता रक्तान्निघित्तान् ॥ ८९ ॥ १२ खदिर-

सार । म० काय । गु० काथो । खादिरः खदिरोद्भूतस्तथा खदिरसारकः ।
 'नृपे' खदिरनिर्यासो रंगदो रंग एव च ॥ ९० ॥ गुणाः । कटुकः खा-
 दिरः सारस्तिकोष्णः कफघातहृत् । मगकंठामयघ्नश्च सचिकृद्दीपनो 'नृपे'
 ॥ ९१ ॥ 'द्रव्यरत्ने' त्रिदोषघ्नः संप्रोक्तो वैद्यनायकैः । १३ शमी । म०
 थोर शमी । गु० खिजडी । शमी शांता शिवेशाना तुंगेष्टा सुरमित्तथा
 ॥ ९२ ॥ कचशङ्कुफला चैव शापापशमनी तथा । मुभद्रा केशमथनी लक्ष्मीः
 क्षुभकरी मता ॥ ९३ ॥ मेघ्या तपनतनया हविर्गंधा तथा स्मृता । मंगल्या
 शंकुफलिका पापापशमनी तथा ॥ ९४ ॥ भद्रा तु शंकरी ज्ञेया केशहंत्री
 शिवाफला । मुपत्रा सुखदा चैव 'राजनामनिघंटके' ॥ ९५ ॥ ईशानी
 शंकरी चैव 'धन्वे' तु पापनाशिनी । केशहंतृफला चैव केशरट्टफलिका
 तथा ॥ ९६ ॥ केशापहा शाकफला 'केयदेवनिघंटके' । 'द्रव्ये' सर्वतु-
 फला चैव शांकरी मंगलप्रदा ॥ ९७ ॥ शिबी खदिरपत्रा च पवित्रा 'म-
 दने' 'शिवे' । पवित्रपत्रा शमिका शुक्लफला तथा 'गणे' ॥ ९८ ॥
 गुणाः । शमी रूक्षा कपाया च रक्तपित्तातिसारजित् । तत्फलं तु गुरु स्वादु
 तिकोष्णं केशरट्ट 'नृपे' ॥ ९९ ॥ 'द्रव्ये' तु शीतं 'केये' च कफ-
 कुष्ठार्शनाशनं । श्वासकासकृमिभ्रान्तिनाशनं लघु रेचकत् ॥ २२० ॥ १४
 लघुशमी । म० । लघुशमी । गु० नहानी खिजडी । शमी शांता शुभा भद्रा
 ज्या चैवापराजिता । विजया तु 'नृपे' प्रोक्ता पूर्वोक्तगुणसंयुता ॥ १ ॥
 ईशाना त्वजिता 'केये' भूशमी 'मदने' स्मृता । तत 'स्वमरकोशे'
 तु शमीरः परिकीर्तितः ॥ २ ॥ १५ बन्बुल । म० बाभूळ । गु० बावल
 । बन्बुलो युगलाक्षश्च कंटालुस्तीक्ष्णकंटकः । गोशृंगः पंक्तिबीजश्च दीर्घकंटः
 कफांतकः ॥ ३ ॥ दृढबीजो जभसश्च बर्बुरो 'राजनामके' । किंकिराटपीतकश्च
 'द्रव्ये' तु पीतपुष्पकः ॥ ४ ॥ किंकिराटस्तथा प्रोक्तो 'भावनामनिघंटके' । गुणाः ।
 बन्बुलस्तु कपायोष्णः कफकासक्षयापहः ॥ ५ ॥ आमरक्तातिसारघ्नः पित्त-
 दाहहरो 'नृपे' । 'द्रव्ये' 'मदे' शीतलश्च भेदी कुष्ठगरापहः ॥ ६ ॥
 १६ जालबन्बूलकः । म० लहान बाभूळ, पुळई । गु० नहानी बावल ।
 जालबन्बूलकश्चैव छत्राकः स्थूलकंटकः ॥ ७ ॥ सूक्ष्मशाखस्तनुच्छायो रंध-

कटु 'राजके' । गुणा । जालवञ्जलको रूसो वातामयविनाशकृत्
 ॥ ८ ॥ पित्तकृच्च कपायोष्ण कफट्टद्वाहकारक । १७ अरिमेद । म०
 हिवर । गु० हिवर । इरिमेदोरिमेदश्च गोधास्कयोरिभेदकः ॥ ९ ॥
 अहिभेदोहिमारश्च पूतिभेदोहिभेदक । प्रोक्तो 'राजनिघंटे' । तु 'के-
 येदेवे' रिभस्तथा ॥ १० ॥ विट्खदिर सर्पभेदो भेदोरिपुररिस्तथा ।
 त्वारिभो 'द्रव्यरत्ने' तु कालस्कंधो 'मदे' तथा ॥ ११ ॥ पुलारिश्च
 तथा प्रोक्तो 'गणनामनिघंटे' । गुणाः । अरिमेद कपायोष्णस्तिको भूत-
 विनाशक ॥ १२ ॥ शोफातिसारकासघ्नो विसर्पविपहा 'नृपे' । कृमिब-
 णादिदत्तासूक्ष्नाशनो 'मदने' स्मृत ॥ १३ ॥ प्रमेहभेदहा प्रोक्तो वैद्य-
 'गणनिघंटे' । 'घन्वे' तु मुखरोगघ्नो रक्तवेकारट्टद्धिम ॥ १४ ॥
 'केये' तु कृमिकंडूतीवस्तिरोगादिनाशन । दंतारोगहरः प्रोक्तो वैद्यवि-
 चाविशारदैः ॥ १५ ॥ 'द्रव्ये' तु दाहट्टप्रोक्तो 'भावे' तु ग्रहभी-
 तिहा । १८ पखौड । म० पार्श्वोदा वृक्ष । गु० पखौड । पखौड पचकृ-
 त्पचवर्धनः पंचरक्षकः ॥ १६ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघंटे' तु पत्तूरो 'द्रव्य-
 नामके' । पक्काड पक्तपौडश्च प्रोक्तो वैद्यविशारदैः ॥ १७ ॥ गुणा ।
 हस्ताजनविधौ शस्त कटुजीर्णज्वरापह । 'नृपे' प्रोक्तो तथा 'द्रव्ये'
 शीतपित्तहर स्मृत ॥ १८ ॥ १९ इगुदी । म० हिगणी । गु० इगोरि-
 यो । इगुदी हिगुपत्रश्च विपकटो निलातक । गौरस्तूक्त सुपत्रश्च शूलारि-
 स्तापसन्दुम । तथा क्रोष्टुफलश्चैव 'राजनामनिघंटे' ॥ २० ॥ इगुदो
 भङ्गकस्तिको तिगुदो पूतिकंटक । कटकागासृक्षश्च कोरको वृक्ष एव च
 ॥ २१ ॥ व्यवहारिस्तिकमज्जः 'केयदेवनिघंटे' । 'द्रव्ये' तु तापसत-
 र्वृद्धकटक एव च ॥ २२ ॥ इगुलो 'मदने' प्रोक्तो तिल्वको 'गणना-
 मके' । गुणाः । इगुदी मदगघी स्यात्कटूष्णा फेनिला लघु ॥ २३ ॥
 रसायनी जतुवातकफत्रगहरी 'नृपे' । लूताविपघ्नी संप्रोक्ता वैद्यैर्भट्टनपा-
 लके ॥ २४ ॥ पाके कटु कृमिघ्नी च श्वित्रकुष्ठप्रहापहा । विपशूलहरा
 च प्रोक्ता 'केयनिघंटे' ॥ २५ ॥ तत्पत्र कफवातघ्न चोष्ण 'भावप्र-
 काशके' । २० करीरः । म० नेपती । गु० केर, केरडी । निपत्रक

करीरश्च करिरं अंघिलस्तथा ॥ २६ ॥ कृकरो गुडपत्रश्च करकस्तीक्ष्ण-
 कंटकः । प्रोक्तो ' राजनिघंटे ' तु वैद्यविद्याविशारदैः ॥ २७ ॥ शाकपु-
 प्पो मृदुफलः क्रकचस्तीक्ष्णसारकः । प्रोक्तो ' घन्वनिघंटे ' तु तथा ' केय-
 निघंटके ' ॥ २८ ॥ करीरकस्तीक्ष्णवृक्षः सुफलश्च हुताशनः । निष्पत्रिक
 ' द्रव्यरत्ने ' क्रकरो ' मदनपालके ' ॥ २९ ॥ अपत्रा चैव कथिता
 ' भावनामनिघंटके ' । गुणा० । निष्पत्रिकाध्मानकरा कपाया च कटूष्ण-
 का ॥ ३० ॥ कफकारी श्वासहंत्री वातारुचिविनाशनी । शूलच्छर्दिह-
 र्जुव्रणनाशिनी ' राजनामके ' ॥ ३१ ॥ ' द्रव्ये ' बलासहा प्रोक्ता ' घ-
 न्वे ' तु गुदकालहा । कटुतीक्ष्णश्लेष्महा च दुर्नामकफवातहा ॥ ३२ ॥
 विपशोफाममेदघ्नी तत्पुष्पं तु त्रिदोषरहत् । फलं तूष्णं विकृशो च रूक्षं
 च कफपित्तजित् ॥ ३३ ॥ संग्राहीति भिषकश्रेष्ठैः प्रोक्तं ' केयनिघंटके '
 । २१ स्नुही । म० सावरनिवडुंग, वर्धनिवडुंग । गु० कंटालो थोर ।
 स्नुही सुधा महावृक्षः क्षीरी निस्त्रिशपत्रिका ॥ ३४ ॥ शाखाकंटश्च गु-
 डाख्यः सेहुंडो वज्रकंटकः । बहुशाखो वज्रवृक्षो वातारिः क्षीरकांडकः
 ॥ ३५ ॥ मद्रो व्याघ्रनखश्चैव नेत्रारिर्दंडवृक्षकः । समंतदुग्धो गंडीरः
 स्नुरू चेति ' राजनामक ' ॥ ३६ ॥ बहुस्रावः ' केयदेवे ' कुलिशदुम एव
 च । वज्रो वजी वज्रतुंडो ' द्रव्ये ' महातरुस्तथा ॥ ३७ ॥ ' भावे ' स-
 मंतदुग्धा च सिहुंडः सिंहतुंडकः । वज्रदुमस्तथा प्रोक्तो वैद्यविद्याविशारदैः
 ॥ ३८ ॥ गुणाः । स्नुहिरुष्णा पित्तदाहकुष्ठवातप्रमेहनुत् । क्षीरं वा-
 तविपाध्मानगुल्मोदरहरं ' नृपे ' ॥ ३९ ॥ वांतिरेचनकृत्प्रोक्तो ' द्रव्य-
 नामनिघंटके ' । कटुतिक्तस्तीक्ष्णकश्च दीपनो गुरु रोचनः ॥ ४० ॥ वात-
 शूलामत्तच्चैव कफोन्मादाशः शोफहा । शोकपादुमणश्च मेदोदूषीविपन्नकः
 ॥ ४१ ॥ अष्टौलाहास्मरीहेति प्रोक्तो ' मदनपालके ' । २२ त्रिधारा । म-
 तिधारी निवडुंग । गु० तरधारो थोर । त्रिधारा च स्नुही प्रोक्ता तिस्रोधा-
 रा तु ' राजके ' ॥ ४२ ॥ गुणाः । पूर्वोक्तगुणवत्सोपा विशेषादेः सिद्धि-
 दा । २३ कंधारी । म० फणो निवडुंग । गु० हायलो थोर । कंधारी
 कंधारी कंधा दुर्धर्षा तीक्ष्णकंटका ॥ ४३ ॥ तीक्ष्णगंधा क्रूरगंधा दुष्प्रवेशा

व्या ' नृपे ' । क्रूरकर्मा र्वाहिंसा च तथैव चक्रवर्चरी ॥ ४४ ॥ कपाल-
 कुकुलिकाम्लफला ' केयदेवनिघंटके ' । गुणाः । कंयारी कटु तिक्तोष्णा क-
 ष्वातनिकृतनी ॥ ४५ ॥ शोफघ्नी दीपनी रुच्याः रक्तप्रंथिहरा ' नृपे '
 । २४ श्वेत एरंड । म० पांढरा एरंड । गु० घोळो एरंडो । श्वेतैरंडः
 । सितैरंडश्चित्रो गंधर्वहस्तकः ॥ ४६ ॥ आमंडस्तरुणः शुद्धो वातारिर्दीर्घ-
 दंडकः । पंचांगुलो वर्धमानो रुबुको ' राजनामके ' ॥ ४७ ॥ एरंडको
 यक्षहस्तो रुबुरुत्तानपत्रकः । गंधर्वो व्याघ्रपुच्छश्च शुद्धः ' केयनिघंटके '
 ॥ ४८ ॥ ' भावे ' व्यडंबकामंडश्चोरुबुको व्यडंबनः । गुणाः । श्वेतैरंडः
 कटुस्तिक्तश्चोष्णः कफज्वरापहः ॥ ४९ ॥ रसाहो वायुनिघ्नश्च कासहा
 ' राजनामके ' । मधुर्दृष्यो गुरुश्चैव रेचकारी च कुष्ठहा ॥ ५० ॥ श्वास-
 वासाश्मरीगुल्मघ्नीहोदरविनाशनः । वर्धमानाहकटीवस्तिरोगहा मेहना-
 शनः ॥ ५१ ॥ शिरोरोगार्महश्चैव प्रोक्तो ' राजनिघंटके ' । तत्पत्रं वात-
 निघ्नं च कफक्रिमिविनाशनं ॥ ५२ ॥ गुल्मवातहरं प्रोक्तं ' भावनामनि-
 घंटके ' । २५ रक्त एरंड । म० तांबडा एरंड । गु० रातो एरंडो ।
 रक्तैरंडस्तथा व्याघ्रो हस्तिकर्णो रुबुस्तथा ॥ ५३ ॥ उरुबुको नागक-
 र्णश्चंरुत्तानपत्रकः । करपर्णो पंचनलः स्निग्धो व्याघ्रदलस्तथा ॥ ५४ ॥
 चित्रबीजो व्याघ्रकरो ह्रस्वैरंडस्तु ' राजके ' । एरंडको हस्तपर्णो मंडो लो-
 हितशीर्षिकः ॥ ५५ ॥ व्याडंबः ' केयदेवे ' तु ' मदने ' चंबुलुस्तथा ।
 व्याघ्रतरुर्वस्तवैरिः प्रोक्तो वैद्यविशारदैः ॥ ५६ ॥ व्याघ्रतलो व्याघ्रपुच्छ-
 सिक्वमरुर्णश्च ' द्रव्यके ' । गुणाः । रक्तैरंडः श्वययुहा वायुरक्षार्तिपांडुहा
 ॥ ५७ ॥ भ्रातिश्वासाज्वरघ्नश्च रेचको ' राजनामके ' । वातरक्तहरश्चैव
 ' केयदेवनिघंटके ' ॥ ५८ ॥ शूलशोफहरश्चैव तरुफलं भेदवातहृत् ।
 ' द्रव्ये ' तु पार्श्वशूलघ्नं प्रोक्तं वैद्यविचक्षणैः ॥ ५९ ॥ आममारुतहृत्तैव
 फलमत्युष्णदायकं । गुल्मशूलानिलहरं यत्कृत्स्नीहोदरार्शोहृत् ॥ ६० ॥
 कटुका दीपनी मज्जा मलमेदकरी मता । वातश्लेष्मोदरघ्नीति प्रोक्ता ' मा-
 वप्रकाशके ' ॥ ६१ ॥ २६ स्पृष्टैरंड । म० घोर एरंड । गु० मोटे ए-
 रंडो । स्पृष्टैरंडो महैरंडो महापंचांगुलो ' नृपे ' । गुणाः । स्पृष्टैरंडो गुणादचः

स्याद्रसवीर्यविपक्तिपु ॥ ६२ ॥ २७ घोटी । म० घोटी बोर । गु० घोटी ।
 । घोटा बदरिका घोटी गोलिका शत्रुकंटकः । कर्कटी च तुरंगी च तुरगा
 ' राजनामके ' ॥ ६३ ॥ गुणाः । घोटिका कटुकोष्णा च मधुरा वातनाशनी ।
 अणकंदूतिकुष्ठामृग्दोषश्रययुहा ' नृपे ' ॥ ६४ ॥ २८ लताकरंज । म० साग-
 रगोटी, गजगा । गु० काकच । लताकरंजो दुस्पर्शो वीरास्यो वज्रबीजकः ।
 धनदाक्षः कंटफलः कुबेराक्षश्च ' राजके ' ॥ ६५ ॥ गदन्नस्तिरिगिच्छिको ' द्रव्य-
 रत्नाकरे ' तथा । गुणाः । लताकरंजपत्रं तु कटूष्णं कफवातनुत् ॥ ६६ ॥
 तद्वीजं दीपनं पथ्यं शूलगुल्महरं ' नृपे ' । २९ कारी । म० कारी ।
 गु० कारी । कारी तु कारिका कार्या गिरिजा कटुपत्रिका ॥ ६७ ॥
 ' तत्रैका कंटकारी स्यादन्या स्वारुर्पकारिका । गुणाः । कारी कपायमधुरा
 द्विविधा पित्तनाशनी ॥ ६८ ॥ दीपनी ब्राहिणी रुच्या कंठशोधकरी
 गुरुः । मदन । ३० म० गेळा । गु० मीढोळ । मदनः शल्यः कैटयः पिंडी
 धाराफलस्तथा ॥ ६९ ॥ तगरः करहाटश्च राठः पिंडीतकस्तथा । कंटलो
 विपमुष्टिश्च छर्दनो विपपुष्पकः ॥ ७० ॥ घंटलो मादनो हृष्यो घंटास्यो
 वस्तिशोधनः । अंधिफलो गोलफलो मदनावहश्च ' राजके ' ॥ ७१ ॥
 ' धन्वे ' विपमुष्कश्च गालवः शल्यकः फलः । मरुचक्षश्च श्वसनो मा-
 तुलो बीजपुष्पकः ॥ ७२ ॥ ' केयदेवे ' तथा ' द्रव्ये ' गालो गालफलः
 स्मृतः । गुणाः । मदनः कटुतिक्तोष्णः कफयातघ्नापहः ॥ ७३ ॥ शोफ-
 हा वांतिकारी च प्रोक्तो ' राजनिघंटके ' । लेखनो लघु रक्षश्च प्रतिश्याय-
 ज्वरघ्नकः ॥ ७४ ॥ कुष्ठाशोविद्रविहरः प्रोक्तः ' केयनिघंटके ' । आनाहगु-
 ष्मनिघ्नश्च प्रोक्तो ' द्रव्ये ' विपग्जनेः ॥ ७५ ॥ ३१ महापिंडीतरु ।
 म० धोर गेळ, काळं गेळा वाराहोऽन्यः फृष्णपर्णो महापिंडीतको महान्
 स्निग्धपिंडीतकश्चान्यः स्थूलदृक्षफलो ' नृपे ' ॥ ७६ ॥ गंधपिंडीतरुश्चैव
 प्रोक्तो ' केयनिघंटके ' । तथा ' केये ' पीतके तु स्नेहपिंडीतरुः स्मृतः ॥ ७७ ॥
 फुरंतकस्तथा श्वेते श्वेतपिंडीतरुः स्मृतः । चर्मकारतरुश्चैव चर्मद्रुस्तीक्ष्ण-
 फीलकः ॥ ७८ ॥ गुणाः । ' नृपे ' तथाभ्यो मदनः कटुनिचरमान्वितः ।

* एषे अन्ये या शब्दाने बोर गेळ, काळे गेळ, शिवळे गेळ व पाटरे गेळ इत्यादी
 जातीच्या गेळाचे गुण जाणवते.

कर्षणं कफहृद्रोगपक्वामाशयशोधन ॥ ७९ ॥ ३२ वेष्टतर । म०
 वेष्टतर । गु० वेष्टतर । वेष्टतरो वीरतरु क्षुधाकुण्डलसङ्गक । दीर्घमूलो
 वीरवृक्ष कृच्छ्रारि ' राजनामके ' ॥ ८० ॥ तथाऽरुणाऽसितश्वेतनील-
 ओहितपुष्पक । शमीपत्रो सूक्ष्मपत्रो तथा वेष्टन्तर स्मृत ॥ ८१ ॥ स्या-
 ज्जातिवृक्षकुमुम कटकी विजलदेशजः । प्रोक्तो ' भावमकाशके ' तु तथा
 ' केयनिघटके ' ॥ ८२ ॥ बहुघारो बृहद्भासो दीर्घपत्रोश्मकृच्छ्रहा ।
 ' इव्यरत्ने ' अधिपर्णो वीरदूर्ध्वरपादप ॥ ८३ ॥ बहुवारो वेष्टतरो
 बहुमूलो ' मदे ' ' गणे ' । गुणा । वेष्टतर कटूष्णश्च कृच्छ्रघ्न सधि-
 शूलनुत् ॥ ८४ ॥ वन्दिदीप्तिकर । पथ्यो वातघ्नो ' राजनामके ' । सृष्ट्या-
 वफापहश्चैव मूत्राघातात्मरीमन् ॥ ८५ ॥ ग्राही च योनिमूत्रघ्न ' केय-
 देवनिघटके ' । अशहेति ' गणे ' प्रोक्त प्राचीनभिपनावरैः ॥ ८६ ॥
 ३३ तरटी । म० तरटी । गु० तरटी । तरटी तारटी तीव्रा बर्बरा रक्त-
 बीजका । गुणाः । ' नृपे ' तु तिक्तमधुरा गुरुर्वल्या वफापहा ॥ ८७ ॥
 ३४ श्रीवल्ली । म० शिनेकाई । गु० चिक्राकाई । श्रीवल्ली शिववल्ली
 च कटवल्ली च शीतला । अम्ला कटुफलाऽश्वात्था दुरारोहा ' नृपे ' तथा ॥
 ॥ ८८ ॥ गुणा । श्रीवल्ली कटुकाम्ला च वातशोफवफापहा । तत्फल
 तैत्रलेपघ्नमत्यम्ल रुचिकृ ' नृपे ' ॥ ८९ ॥ ३५ निवृजिका । म० शिने-
 काईचा भेद । गु० सीषाकाई भेद । अन्या निकुजिकाऽम्लारुषा कुंजिका
 कुंजवल्ली । गुणाः । निकुजिका ' नृपे ' प्रोक्ता श्रीवल्लीसदृशी गुणै ॥
 ॥ ९० ॥ ३६ अपर्वदंड । म० रामबाण । गु० रामबाण । अपर्वदंडो
 दीर्घश्च रामबाणो नृपप्रिय । रामकाडो रामशरो रामस्येधुश्च ' रामने '
 ॥ ९१ ॥ गुणा । रामकाडनमूत्र स्यादीपटुष्ण रनिमद । रसे पाण्ड
 कृपाय च पित्तघ्नकफनाशक ॥ ९२ ॥ ३७ यावनाल्शर । म० रामबाणभेद,
 मौवली । गु० रामबाणभेद । यावनालोऽथ नादेनो दृढत्वगारिभ्रमन् ।
 यावनालनिमग्रीव सरपत्रस्तु ' रामने ' ॥ ९३ ॥ गुणाः । यावनाल्शर-
 मूषीपन्नधुररस्यः । शीत पित्तघ्नपापघ्न पशूनामपत्रमद ॥ ९४ ॥
 ३८ शर । म० निरकाडे, नमृण । गु निरकाडा । शरो बाण इत्तु

कांड उत्कटः सायकः क्षुरः । इक्षुरः क्षुरिकापत्रो विशिखश्च ततः स्मृतः
 ॥ ९५ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघंटे' तु तथा 'भावप्रकाशके' । भद्रमुंजस्ते-
 जनश्च तथेक्षुषेष्टलः स्मृतः ॥ ९६ ॥ ३९ स्थूलशर । म. थोर तिरकांडो
 गु. मोटा तिरकांडा । महाशरः स्थूलशरो दीर्घमूलक एव च । क्षुरपत्रश्चे-
 क्षुरकः संप्रोक्तो स्थूलसायकः ॥ ९७ ॥ बहुमूले 'नृपे' चैव वैद्यविद्या-
 विशारदैः । गुणा. । शरद्वयं तु मधुरं तिक्त कफविनाशनं ॥ ९८ ॥
 • मदभ्रांतिहरं चैव बल्यं वीर्यकरं ध्रुवं । किंचिद्धानकरं प्रोक्तं वैद्यै 'राज-
 निघंटके' ॥ ९९ ॥ कफवातहरं चैव शीतवीर्यं च शोषहं । दाहच्छर्दिहरं
 प्रोक्तं वैद्यै 'गणनिघंटके' ॥ २३०० ॥ ४० मुंजा । म० गु० मुजतृण
 । मुजो मौंजीतृणारूप्य. स्याद्ब्रह्मण्यस्तेजनाह्वय. । वानीरजो मुजनकः
 शारी दर्भाह्वयस्तथा ॥ १ ॥ दूरमूले दृढतृणो दृढमूले बहुप्रज । रंज-
 नः शत्रुभंगश्च 'राजनामनिघंटके' ॥ २ ॥ क्षुरस्तु स्थूलदर्भश्च बाणावहो
 ब्रह्ममेखल. । प्रोक्तो 'घन्वनिघंटे' तु तथा 'भावे' सुमेखलः ॥ ३ ॥ गुणाः ।
 मुंजस्तु मधुरः शीत. कफपित्तजदोपजित् । ग्रहरक्षासु दीक्षासु भूतघ्न पाव-
 नो 'नृपे' ॥ ४ ॥ चोष्णं वीसर्षमूत्रघ्नं वस्त्यक्षिरोगहा 'घने' । 'द्रव्ये'
 तु दाहहा प्रोक्तो वैद्यविद्याविशारदैः ॥ ५ ॥ ४१ काश । म० थोर
 कसई । गु० कांसडो । काश. काडेक्षुरिस्वारिः काकेक्षुर्वायसेक्षुक. । इक्षुर-
 श्चेक्षुकांडश्च शारद. सितपुष्पकः ॥ ६ ॥ नादेयो दर्भपत्रश्च लेखनी काड-
 काडवः । कटालंकारकश्चैव 'राजनामनिघंटके' ॥ ७ ॥ मुकाडश्च तथा
 प्रोक्तो वैद्यै 'मदनपालके' । गुणा. । काशश्च शिशिरो गौरयो रुषिकृत्
 पित्तदाहनुत् ॥ ८ ॥ तर्पणो बलकृद्द्रव्यः श्रमशोषक्षयापहः । प्रोक्तो
 'राजनिघंटे' तु वैद्यविद्याविशारदैः ॥ ९ ॥ कृच्छ्रशरी दाहरक्तपित्त-
 क्षयहरो 'मदे' । तृपाहा मूत्ररोषघ्नो वातपित्तघ्नको 'गणे' ॥ १० ॥
 ४२ मिशी । म० लघु कसई । गु० नहानो कासडो । अन्यो शिरी मिशी
 गुंडा अश्वालो नीरजः शरः । प्रोक्तो 'राजनिघंटे' तु इक्षुगंधा च 'भा-
 वके' ॥ ११ ॥ तथा चेशुरसश्चैव वैद्यविद्याविशारदैः । श्वेतचामरपुत्रश्च
 तपेक्षुकमुमो 'घने' ॥ १२ ॥ वाशेक्षुस्तु 'मदे' चैव मुकाड. श्वेतचामरः

। गुणाः । मिश्री मधुरशीता च पित्तदाहक्षयापहा ॥ १३ ॥ ४३ सित-
 दर्भ । म० श्वेतदर्भ । गु० दरभ । सितदर्भो ह्रस्वकुशः पूतो यज्ञियपत्रकः
 । वज्रो ब्रह्मपवित्रश्च तीक्ष्णो यज्ञस्य मूषणः ॥ १४ ॥ सूचीमुखः पुण्य-
 तृणो बन्धिपूतस्तृणो 'नृपे' । मृदुदर्भः कुशो बार्हिः शुचिचरः सुवृत्तकः
 ॥ १६ ॥ 'घन्वंतरिनिघंटे' तु संप्रोक्तो भिपजावैरः । कुशं कुपः पवित्रं
 च दर्भश्चापरकोशके ॥ १६ ॥ 'द्रव्यरत्नाको' चैव सूचयत्रः परिकी-
 र्तितः । श्वेतपत्रः श्वेतदर्भो याज्ञेयः क्षुद्रपत्रकः ॥ १७ ॥ प्रोक्तो 'गण-
 निघंटे' तु वैद्यविद्याविशारदैः । गुणाः । दर्भमूलं हिमं रुच्यं मधुरं पि-
 त्तनाशनं ॥ १८ ॥ रक्तज्वरतृपाश्वासकामलानाशनं 'नृपे' । रक्तपित्त-
 प्रशमनं मूत्रकृच्छ्रहरं 'घने' ॥ १९ ॥ 'मदे' तु बस्तिरोगघ्नं कफ-
 पित्तविनाशनं । रक्तप्रदरहं 'भावे' अश्मरीघ्नं तथा 'द्रवे' ॥ २० ॥
 छर्दिमूच्छ्रहरं चैव दाहघ्नं 'गणनामके' । शुक्रशुद्धिकरं चैव रक्तशुद्धि-
 करं तथा ॥ २१ ॥ ४४ हरिदर्भ । म० धोरदर्भ । गु० डाभडा । कुशो-
 न्य शरपत्रश्च हरिदर्भः पृषुच्छदः । शिरी च रूक्षदर्भश्च दीर्घपत्रः प-
 वित्रकः ॥ २२ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघंटे' तु भिपग्निद्याविशारदैः । स्व-
 रोन्यः पृथुलः शीरी गुंदा वानीरजो 'घने' ॥ २३ ॥ गुणाः । दर्भो
 ह्यौ च गुणे तुल्यौ तथापि च सितोधिकः । यदि श्वेतकुशाभावस्त्वपरं
 योजयेद्विपक्व ॥ २४ ॥ ४५ बल्लजा । म० गोळ । गु० मोळा । बल्लजा
 दृढपत्री च तृणेषुस्तृणबल्लजा । मौजीपत्रा दृढतृणा पानीयाश्चा दृढभुरा
 ॥ २५ ॥ प्रोक्ता 'राजनिघंटे' तु वैद्यविद्याविशारदैः । गुणाः । ब-
 ल्लजा मधुरा शीता पित्तदाहवृषापहा ॥ २६ ॥ वातप्रकोपनी रुच्या
 कंठशुद्धिकरी 'नृपे' । ४६ कचृण । म० लघुरोहिमगवत । गु० रौस
 । कुतूष्णं कचृणं भूतिभूतिकं रोहिषं तृणं ॥ २७ ॥ श्यामकं ध्यामकं
 भूतिमृद्वलं देवदम्बकं । प्रोक्तं 'राजनिघंटे' तु भिपद्वास्त्रज्ञपंडितैः
 ॥ २८ ॥ 'घन्वे' तु सकलं पीरं पाटलं देवदंडकं । तथा 'मदनपात्रे'
 तु सरलं देवगोकं ॥ २९ ॥ 'गणे' बिंदुचिन् 'कोशे' संप्रोक्तं देव-
 जगकं । गुणाः । लघुरोहिपसंज्ञं तु कटुतिक्तकफापहं ॥ ३० ॥ शर-

शल्यादिदोषघ्नं बालग्रहहरं 'नृपे' । हृद्रोगकंठहं चैव रक्तपित्तविनाशनं
 ॥ ३१ ॥ कफज्वरहरं चैव कासशूलहरं 'मदे' । कफपित्तकृमिघ्नं च
 कंदूविषज्वरघ्नकं ॥ ३२ ॥ वैद्यै 'गणनिवंटे' तु संप्रोक्तं नैव संशयः ।
 ४७ दीर्घरोहिषक । म. मोठें रोहिसगवत । गु० मोठा रोंस । 'नृपे'
 रोहिषकं दीर्घं दृढकांडो दृढच्छदं ॥ ३३ ॥ रागोष्टं दीर्घनालश्च तित्त-
 सारश्च कुरित्तं । गुणाः । दीर्घरोहिषकं तित्तं कटूष्णं कफवातजित् ॥ ३४ ॥
 भूतग्रहविषघ्नं च व्रणक्षतविरोपणं । ४८ नल । म. देवनळ । गु०
 नाळी । नलो नालो नडश्चैव कुशिरंध्रोथ कीचकः ॥ ३५ ॥ वंशांतरश्च
 घमनः शून्यमध्ये विभीषण । छिद्रांतो मृदुपत्रश्च रंध्रपत्रो मृदुच्छदः ॥
 ३६ ॥ नालवंशः पोटमलो 'राजनामनिवंटके' । वटश्च नर्तको रंध्री 'घ-
 न्वंतरिनिवंटके' ॥ ३७ ॥ मृत्युपुष्पः 'केयदेवे' पटिस्तु 'द्रव्यरत्नके'
 । 'मदे' पिठः पुष्पमृत्युर्नलिको 'गणनामके' ॥ ३८ ॥ गुणाः । नलः
 शीतकपायश्च मधुरो रुचिकारकः । रक्तपित्तमशमनो पीपनो वीर्यदो
 'नृपे' ॥ ३९ ॥ दृढस्त्रीयोनिमूत्रार्तिपित्तदाहविसर्पनुत् । चोष्णश्च 'के-
 यदेवे' तु 'द्रव्ये' कृच्छ्रहरः स्मृतः ॥ ४० ॥ रक्तदाहहरश्चैव कफपित्तहरो
 घने 'भावे' रक्तप्रदरहा हृद्योनिस्तिरोगहा ॥ ४१ ॥ वस्तिशूलाश्मरीपित्तरो-
 गघ्नो 'गणनामके' । ४२ महानल । म० थोर देवनळ । गु० मोठी ना-
 ली । 'नृपे' महानलो वन्यो देवनालोत्तमो नलः ॥ ४२ ॥ स्थूलनालः
 स्थूलदंडः सुरमालः सुरदुमः । गुणाः । देवनालोति मधुरो हृष्य ईपरक-
 पायकः ॥ ४३ ॥ नलः स्यादधिको वीर्ये शस्यते रसकर्मणि । ६० नी-
 लदूर्वा । म० निळी हरळी । गु० नीळी घो । स्यान्नोळदूर्वा हरितं च
 शंभवी श्यामा च शांता शतपर्विकामृता । पूता शतभ्रंशिरनुष्णवह्निका
 शिवा शिवेष्टापि च भंगला जया ॥ ४४ ॥ सुभगा भूतहंघ्री च शतमू-
 ला महीपथी ॥ ४५ ॥ अमृता विजया गौरी शांता च 'नृपनामके' ।
 शतपर्वा शीतवीर्या शतवल्ली च शीतला ॥ ४६ ॥ हरितं शाङ्गं शष्पं
 'घन्वंतरिनिवंटके' । सहस्त्रवीर्यान्ता च प्रोक्ता 'भाष्यप्रकाशके' ॥ ४७ ॥
 गुणा । नीळदूर्वा 'नृपे' शीता मधुरा तिक्तरोचनी । रक्तपित्तातिसारघ्नी

निघंटुशिरोमणिः ।

कफवातज्वरापहा ॥ ४८ ॥ वांतिहृदकपित्तघ्नी कफपित्तहरा 'द्रवे' ।
 'धन्वंतरिनिघंटे' च संश्लेषा श्लेष्मवातला ॥ ४९ ॥ ५१ श्वेतदूर्वा ।
 म० पांडरी हरळी । गु० धोळी ध्रो । गोलोमी श्वेतदूर्वा च सिताख्या
 तदनंतरं ॥ ५० ॥ चंडा भद्रा मार्गवी च गौरी चैवा तु दुर्मरा । विघ्ना
 ईशानकांता च श्वेतानंता च दिव्यका ॥ ५१ ॥ श्वेतकांडा प्रचंडा च
 तथैव सुखवल्गुमा । सहस्रवीर्या तु शुभा तथा सहस्रकांडका ॥ ५२ ॥ स-
 हस्रपर्वा स्वच्छा च सुपर्वा तु सितच्छदा । कच्छान्तरुहा च तथा 'रा-
 जनामनिघंटे' ॥ ५३ ॥ भार्गवी तु रुहा 'धन्वे' श्वेतदंडा सितालता ।
 गुणाः । श्वेतदूर्वातिशिशिरा मधुरा वांतिपित्तजित् ॥ ५४ ॥ आमाति-
 सारकासघ्नी रुच्या दाहवृषापहा । 'नृपे' प्रोक्ता तथा 'भावे' कपाया
 च विसर्पजित् ॥ ५५ ॥ बल्लीदूर्वा । म० बेलहरळी । गु० बेल्य ध्रो ।
 मालादूर्वा, बल्लिदूर्वालिदूर्वा मालाग्रंथिगंधिला ग्रंथिदूर्वा । मूलग्रंथिर्वल्ली
 ग्रंथिमूला रोहत्पर्वा पर्यवल्ली सिताख्या ॥ ५६ ॥ गुणाः । बल्लिदूर्वा सु-
 मधुरा कफवांतितृषापहा । पित्तघ्नी शिशिरा तिक्ता 'राजनामनिघंटे'
 ॥ ५७ ॥ ५३ गंडदूर्वा । म० गाडे हरळी । गु० गंडुर ध्रो । गंडाली
 स्याद्रंडदूर्वातितीत्रा मत्स्याक्षी स्याद्धारुणी मीनेत्रा । श्यामग्रंथिगंधिला
 ग्रंथिपर्णी सूचीपत्रा श्यामकांडा जलस्या ॥ ५८ ॥ शकुलाक्षी कलाया च
 नित्रा तु 'राजनामके' । बव्ही नाडी तथा प्रोक्ता बाल्ही तु शकुला-
 क्षिका ॥ ५९ ॥ 'धन्वंतरिनिघंटे' तु मत्स्यगंधा 'मदे' तथा । गुणाः ।
 गंडदूर्वा तु मधुरा वातपित्तज्वरापहा ॥ ६० ॥ शिशिरा दंडद्वीपघ्नी धम-
 तृश्महा 'नृपे' । लोहद्रावी दाहहा च बलासघ्नी च रक्ता ॥ ६१ ॥
 पित्तस्यहरा हैमा प्रोक्ता 'मदनपालके' । 'भावे' तु आहिणी कुष्ठपित्त-
 ज्वरहरा स्मृता ॥ ६२ ॥ दूर्वासाधारणगुणाः । दूर्वाः कपाया मधुराश्च
 शीताः पित्ततृषारोचकवांतिहन्त्र्यः । सदाहमूर्च्छाग्रहमूत्रशातिश्लेष्मश्रमध्व-
 सनवृत्तिदाश्च ॥ ६३ ॥ ५४ कुंदरु । म० कुंदागवत । गु. कुंदागवत ।
 कुंदरु कुंदरो रुंडी दीर्घपत्रः स्वरच्छदः । रसाः लेत्रसंमूतः सुवृणो
 मृगवल्गुमः ॥ ६४ ॥ गुणाः । गौल्यं कुंदरुमूलं च शनिं पित्तातिसारानु-

प्रशस्तं गोधनानां च बलपुष्टिप्रदं 'नृपे' ॥ ६९ ॥ ५५ भूतृण । म०
 सुगंध रोहिसगवत । गु. सुगंध रौस । भूतृणं रोहिणो भूतिभूतिकोऽथ कुटुं-
 वकः । मालातृणं सुमाली च छत्रोऽतिच्छत्रकस्तथा ॥ ६६ ॥ गुह्यबीजः
 सुगंधश्च गुच्छालः पुंस्त्वपिग्रहः । वधिरश्चातिगंवश्च शृंगरोहस्तु 'राजके'
 ॥ ६७ ॥ गुच्छश्चैव तथा प्रोक्तो वैद्यविद्याविशारदैः । गुणा । भूतृणं
 कटुतिक्तं च वातसंतापनाशनं ॥ ६८ ॥ हंति भूतग्रहावेशान्विषदोषांश्च
 'राजके' । उदर्दक्रिमिकासघ्नं कफश्लेष्माशोहं 'गणे' ॥ ६९ ॥ तीक्ष्ण-
 मुष्णं विदाही च दीपनं लघु रोचनं रूक्षं च मुखशुद्धं स्यादवृष्यं पित्तदूषकं
 ॥ ७० ॥ रक्तदूषकमित्युक्त वैद्यैर्भावप्रकाशके' । ५६ सुगंधभूतृण ।
 म० पुदनी गवत, सुगंधी गवत । गु० सुगंधतृण । सुगंधभूतृणश्चान्य.
 सुरसः सुरभिस्तयो ॥ ७१ ॥ गंधतृणः सुगंधश्च मुखवासस्तु 'राजके' ।
 तथा 'गणनिघटे' तु वैद्यैः प्रोक्तं सुगंधिकं ॥ ७२ ॥ गुणाः । गंधतृणं
 सुगंधिरयादीनां तिक्तं रसायनं । स्निग्धं मधुरशीतं च कफपित्तश्रमापहं ॥
 ७३ ॥ ५७ ऊखल । म० घोडेसरगवत, नितारा । गु० ऊखलतृण ।
 ऊखलो भूरिपत्रश्च सुतृणश्च तृणोत्तम । गुणाः । ऊखलो बलदो रुच्यः
 पशूना सर्वदा हितः ॥ ७४ ॥ प्रोक्तो 'राजनिघटे' तु भिषक्शास्त्रपरा-
 यणेः । ५८ इक्षुदर्भा । म. अश्वालु, मुटेगवत गु. इक्षुदर्भ । इक्षुदर्भा
 सुदर्भा च पत्रालुसृणपत्रिका ॥ ७५ ॥ गुणाः । इक्षुदर्भा सुमधुरा स्नि-
 ग्धोष्णा तु कषायका । कफपित्तहरा रुच्या लघुः संतर्पणी 'नृपे' ॥ ७६ ॥
 ५९ गोमूत्रिका । म. थोर शिपीगवत, ताबेटी गवत । गु. गोमूत्रतृण ।
 गोमूत्रिका रक्ततृणा क्षेत्रजा कृष्णभूमिजा ॥ ७७ ॥ गुणाः । गोमूत्रिका
 तु मधुरा वृष्या गोदुग्धदा 'नृपे' । ६० शिल्लिका । म. लहान शिपी
 गवत । गु. शिल्लिकानृण । शिल्लिका शिल्लिकनी शीता क्षेत्रजा च मृदुच्छदा
 ॥ ७८ ॥ गुणाः । शिल्लिका मधुरा शीता तद्दीनं बतदं 'नृपे' । ६१ ॥ नि श्रे-
 णिका । म. निशेणी गवत, निरोपी, कौकणांत प्रसिद्ध । गु. निशेणी तृण ।
 नि श्रेणिका श्रेणिका च नीरसा वनवह्दरी ॥ ७९ ॥ वनवह्दया तथा प्रोक्ता
 'राजनामनिघंटे' । गुणाः । नि.श्रेणिका नीरसोष्णा पशूनामनउग्रदा ॥ ८० ॥